

EERLIJK EN TRANSPARANT AANMELDBELEID

Onderzoek naar de toelating op basisscholen in
Amersfoort

Anton Boonen

Marlijn Dingshoff

Paco Lucassen

Jeroen Peters

Sharon Polak

Quintus Ties

Tesora Velišček

Guido Walraven

Eerlijk en transparant aanmeldbeleid.

Onderzoek naar de toelating op basisscholen in Amersfoort.

© Mei/juni 2023

Anton Boonen
Marlijn Dingshoff
Paco Lucassen
Jeroen Peters
Sharon Polak
Quintus Ties
Tesora Velišček
Guido Walraven



Telefoon: 06 5214 5808

E-mail: info@gemengdescholen.nl



Lectoraat Participatie en Stedelijke Ontwikkeling

Telefoon: 088 - 481 92 22

E-mail: socialeinnovatie@hu.nl



Telefoon: 020 -646 5156

E-mail: info@dander.nl

Dit project is uitgevoerd door het landelijk Kenniscentrum Gemengde Scholen in samenwerking met het lectoraat Participatie en Stedelijke Ontwikkeling van de Hogeschool Utrecht en Bureau Dander: de kracht van diversiteit

Inhoudsopgave

Samenvatting	8
1 Inleiding	11
1.1 Aanleiding en maatschappelijke relevantie	11
1.2 Opdracht	11
1.3 Doelstelling	11
1.4 Onderzoeksvraag en deelvragen	11
2 Onderzoeksopzet	13
2.1 Onderzoeksdesign	13
2.2 Respondenten	13
2.3 Instrumenten en analyse	14
3 Bevinden website -en documentenanalyse	16
3.1 Analyse websites	16
3.2 Aanmeld- en toelatingsbeleid schoolbesturen	18
3.3 Samenvattende conclusie	19
4 Bevindingen interviews bestuurders	20
4.1 Visies op aanmelden en kansengelijkheid	20
4.2 Aanmeldbeleid: knelpunten en oplossingsrichtingen	22
4.3 Voorwaarden voor het realiseren van oplossingen	24
4.4 Samenvattende conclusie	25
5 Bevindingen interviews schoolleiders	27
5.1 Het proces van schoolkeuze en toelaten voor groep één	27
5.2 Het proces van aanmelden en toelaten van zij-instromers	32
5.3 Visie op en adviezen voor een eerlijk aanmeldbeleid	35
5.4 Samenvattende conclusie	38
6 Bevindingen interviews ouders	39
6.1 Aanmelden voor groep 1	39
6.2 Ervaren knelpunten	41
6.3 Aanmelden van zij-instromers	44
6.4 Visie op kansengelijkheid	44
6.5 Adviezen voor een eerlijk aanmeldbeleid	45
6.6 Samenvattende conclusie	48
7 Conclusie	49
7.1 Belangrijkste conclusies op basis van de documentenanalyse	50
7.2 Belangrijkste conclusies op basis van de interviews met bestuurders	51
7.3 Belangrijkste conclusies op basis van de interviews met schoolleiders	52
7.4 Belangrijkste conclusies op basis van de interviews met ouders	53
7.5 Beleid en praktijk: discussie over analyse en beoordeling	54
7.6 Slotconclusie	55
8 Aanbevelingen	57
Dankwoord	61

Over de auteurs	62
Bijlagen	63
Bijlage A. Wet op het primair onderwijs - Artikel 40.	64
Bijlage B. Vragenlijsten	67
Bijlage C. Samenstelling klankbordgroep	71

*Hoe zien het beleid en de
praktijk van aanmelden en
toelaten eruit bij basisscholen
in Amersfoort?*

Samenvatting

In opdracht van de Gemeente Amersfoort is onderzoek gedaan naar het beleid en de praktijk van het aanmelden en toelaten van leerlingen voor het basisonderwijs. In dit onderzoek stond de volgende onderzoeksvraag centraal:

Hoe zien het beleid en de praktijk van aanmelden en toelaten eruit bij basisscholen in Amersfoort en is er daarbij sprake van een gelijk speelveld voor ouders bij de wettelijke inschrijving van hun kind op driejarige leeftijd?

Een gelijk speelveld wil zeggen dat alle ouders in een stad evenveel kans hebben op een plaats voor hun kind op de basisschool van hun voorkeur. Daarvoor is het onder meer nodig dat alle scholen zich aan de wettelijke aanmeldleeftijd van 3 jaar houden, en dat alle ouders tijdig toegang hebben tot actuele, volledige en correcte informatie over het proces van aanmelden en toelaten (zowel via websites van de scholen als in hun contacten met de school). Daarbij gaat het onder andere om informatie over de toelatingscriteria die een school hanteert en de manier waarop eventuele wachtlijsten worden opgebouwd en afgehandeld. Ook moet duidelijk aangegeven worden dat aanmelden vóór de leeftijd van drie jaar niet mogelijk is en wat de wettelijke beslistermijnen over een aanmelding zijn. Alle eisen staan in het analysekader dat voor dit onderzoek is gebruikt.

Wanneer deze informatie bij alle individuele scholen en alle schoolbesturen in een stad goed vindbaar, correct, volledig en actueel is, én wanneer alle scholen en besturen er bovendien in de praktijk ook naar handelen, dan is er sprake van een gelijk speelveld voor ouders in een stad. Andersom is er onvoldoende sprake van zo'n gelijk speelveld wanneer niet alle scholen en besturen dat doen. Want: dan is voor kiezende ouders en anderen niet transparant wat het beleid is en kan niet worden nagegaan of de praktijk eerlijk is.

Om de onderzoeksvraag te beantwoorden zijn documenten geanalyseerd en interviews gehouden. Uit het documentenonderzoek blijkt, dat niet alle besturen en alle scholen altijd goed vindbare, correcte, volledige en actuele informatie over hun procedures geven. En uit de interviews met ouders en directeuren blijkt, dat de scholen in de dagelijkse praktijk ook niet allemaal altijd op de manier handelen zoals zij die in hun beleid en in contacten met ouders beschrijven, of zoals door de wet wordt voorgeschreven (zoals aanmelden vanaf 3 jaar).

Om die reden is het antwoord op de onderzoeksvraag, dat er zowel in het beleid als in de praktijk van het basisonderwijs in Amersfoort op dit moment nog onvoldoende sprake is van een gelijk speelveld voor ouders met betrekking tot het aanmelden van kinderen voor het basisonderwijs.

Dat samenvattende antwoord betreft het gelijke speelveld bij aanmelden in Amersfoort als geheel. Tegelijkertijd voldoen individuele scholen en besturen (vaak) op één of meerdere punten wél aan de voorwaarden uit het analysekader.

Daarnaast blijkt uit de gesprekken met de bestuurders en directeuren dat er grote betrokkenheid is bij dit onderwerp en veel welwillendheid om aan verbetering te werken. Daarbij worden soms belemmeringen ervaren die werken aan een gelijk speelveld lastig maken. De uitkomsten van dit rapport bieden de scholen, hun besturen en de gemeente concrete handvatten om het door hen allen gedragen, gezamenlijke doel van een gelijk speelveld te realiseren. Daarbij kan inspiratie worden geput uit de goede voorbeelden in beleid en praktijk in het Amersfoortse onderwijs die beschreven staan in dit rapport.

Hieronder lichten we de samenvattende conclusie kort toe.

Beleid

Op basis van het beleid dat beschreven is in documenten van alle (9) schoolbesturen en op de websites van alle (48) scholen, is zoals aangegeven de conclusie dat voor heel Amersfoort nog onvoldoende sprake is van een gelijk speelveld voor ouders bij het aanmelden en inschrijven. Deze conclusie kunnen we als volgt onderbouwen:

Documenten. Uit de analyse blijkt onder meer, dat aan de ene kant twee van de grotere schoolbesturen op alle punten uit het analysekader positief scoren en aan de andere kant twee van de kleinere besturen op geen enkel punt. De andere besturen zitten daar tussenin. De minimale wettelijke aanmeldleeftijd van 3 jaar wordt bijvoorbeeld door vier van de negen Amersfoortse schoolbesturen correct vermeld en de beslistermijnen door twee schoolbesturen. Voor Amersfoort als geheel is er daarom onvoldoende sprake van een gelijk speelveld voor ouders.

Websites. Vier van de 48 scholen vermelden de minimale aanmeldleeftijd van 3 jaar op hun website. Van de vele scholen die met vooraanmelding werken, noemen er twee dat daarbij geen recht ontstaat op een plek op de school. Alle zestien scholen die werken met een wachtlijst, geven niet aan hoe die wachtlijst wordt afgehandeld. Driekwart van de scholen (36) vermeldt de beslistermijnen niet en dertig scholen noemen geen criteria voor toelating op hun site. Het ontbreken van in het analysekader genoemde informatie voor ouders op de schoolwebsites leidt tot de conclusie dat niet wordt voldaan aan de eisen voor een gelijk speelveld voor ouders in de stad.

Wij signaleren dat je in de websites van de scholen niet terugziet dat ruim driekwart van de scholen in Amersfoort valt onder de twee grotere schoolbesturen die op alle punten uit het analysekader positief scoren.

Praktijk

Ook als je kijkt naar de praktijk van aanmelden en inschrijven in Amersfoort zoals de schoolleiders (19) en ouders (54) die in de interviews beschrijven en naar de knelpunten die ze daarbij signaleren, dan is de conclusie dat er onvoldoende sprake is van een gelijk speelveld voor Amersfoort als geheel. De 19 scholen waar het praktijkonderzoek plaatsvond zijn in samenspraak met de besturen en de gemeente geselecteerd. Zij staan in alle wijken van Amersfoort en zijn gespreid over alle schoolbesturen.

De conclusie kunnen we als volgt onderbouwen:

Het beeld dat de geïnterviewden schetsen van wat zij eerlijk en transparant aanmeldbeleid vinden en de voorwaarden uit ons analysekader komen op enkele belangrijke punten niet overeen met de praktijk zoals de (73) geïnterviewde directeuren en ouders die omschrijven. Dat komt het scherpst naar voren bij de knelpunten die worden genoemd. Schoolleiders noemen de (juiste afhandeling van) wachtlijsten en de dubbele aanmeldingen als knelpunten. Daarnaast benoemen zij ook het informeel doorverwijzen van ouders door (andere) scholen, met andere woorden: (andere) scholen die aanmelden door sommige ouders lijken te ontmoedigen. Ook zijn er scholen die aangeven zich niet altijd aan de leeftijdsgrens van 3 jaar te houden, of te zien dat andere scholen dit niet doen. (De geïnterviewde schoolbestuurders vermelden de eerste drie knelpunten ook.)

Ouders noemen als knelpunt vooral het ontbreken van heldere informatie over de aanmeldprocedures en over de criteria voor toelaten en rond de wachtlijsten op de scholen. Daarnaast missen ouders heldere en tijdige communicatie van scholen nadat zij zich hadden aangemeld, zoals over de afhandeling van wachtlijsten. Dit maakt dat zij zich soms op meerdere scholen aanmelden inschrijven, zelfs als zij dit eigenlijk liever niet willen. Ook noemen ouders zorgen en ervaringen over het ontbreken van gelijke kansen op plaatsing, zoals informele doorverwijzing, zoals de directeuren ook benoemden.

Uit de genoemde knelpunten blijkt, dat niet op alle scholen sprake is van heldere informatievoorziening naar ouders of transparantie over de procedures. Niet overal is duidelijk waarom ouders wel of niet een plek krijgen. Op basis daarvan is de conclusie dat er in de Amersfoortse praktijk nu onvoldoende sprake is van een gelijk speelveld voor ouders.

Aanbevelingen

De geïnterviewde bestuurders, schoolleiders en ouders zijn het er in overgrote meerderheid over eens dat een eerlijk en transparant aanmeldbeleid één van de factoren is die bijdragen aan kansengelijkheid, en dat een dergelijk beleid een gemeenschappelijke verantwoordelijkheid vraagt van schoolbesturen, scholen en de gemeente.

Om tot een eerlijker en transparanter aanmeldbeleid in Amersfoort te komen kunnen we op basis van dat uitgangspunt een viertal aanbevelingen doen, die ondersteund worden door de bevindingen en suggesties uit de interviews met de bestuurders, schoolleiders en ouders.

1. Zorg voor heldere en volledige informatievoorziening rond aanmelden.¹
2. Verken een vorm van gezamenlijk aanmeldbeleid op maat waarbij voor alle betrokkenen helder is wat dit inhoudt.
3. Organiseer betere samenwerking en een integrale aanpak rond aanmelden.
4. Zie erop toe dat scholen zich allemaal aan de wet houden.

¹ Op basis van ons analysekader hebben we een checklist voor transparant en eerlijk aanmeldbeleid gemaakt.
<https://www.gemengdescholen.nl/artikel/checklist-voor-transparant-en-eerlijk-aanmeldbeleid-basisscholen/>

1 Inleiding

1.1 Aanleiding en maatschappelijke relevantie

De gemeente Amersfoort streeft naar gelijke kansen in het onderwijs. Ze heeft de opdracht gegeven aan het landelijk Kenniscentrum Gemengde Scholen om in samenwerking met het lectoraat Participatie & Stedelijke Ontwikkeling van Hogeschool Utrecht onderzoek te doen naar het beleid en de praktijk van de aanmelding en toelating van leerlingen op Amersfoortse basisscholen. Daarmee geeft de gemeente uitvoering aan een motie van de Raad, waarin wordt gevraagd te onderzoeken hoe eerlijk en transparant het aanmeldbeleid op Amersfoortse basisscholen is en in hoeverre het aanmeldbeleid eerlijker en transparanter kan worden vormgegeven (motie 2022-034M, aangenomen 22 februari 2022).

1.2 Opdracht

Amersfoort wil graag toe naar een aanmeldbeleid waarin alle ouders gelijke kansen krijgen op een plaats op de school van hun voorkeur. Het onderzoek moest zich daarom richten op hoe het beleid en de praktijk van aanmelden en toelaten eruit zien bij basisscholen in Amersfoort, of daarbij sprake is van gelijke voorwaarden voor ouders en of het aanmelden en toelaten binnen de wettelijke kaders gebeurt.

De gemeente vond het belangrijk dat in de opdracht in ieder geval de volgende punten werden meegenomen:

- Binnen het onderzoek moest aandacht zijn voor de lokale situatie in Amersfoort;
- Binnen het onderzoek moesten de ervaringen van ouders expliciet terugkomen;
- Binnen het onderzoek moest een klankbordgroep gevormd worden met een vertegenwoordiging vanuit het onderwijs, de wetenschap en van ouders;
- Het onderzoek moest concrete handvatten bieden over hoe transparanter aanmeldbeleid vormgegeven kan worden.

1.3 Doelstelling

Het doel van het onderzoek is om het beleid en de praktijk rondom aanmelden en toelaten van kinderen op Amersfoortse basisscholen in beeld te brengen en te onderzoeken hoe transparant dat is. Het doel van het onderzoek is tevens na te gaan op welke wijze het aanmeldbeleid in Amersfoort eerlijker en transparanter kan worden vormgegeven.

1.4 Onderzoeksvraag en deelvragen

Om dat doel te bereiken is de hoofdvraag van het onderzoek als volgt geformuleerd:

Hoe zien het beleid en de praktijk van aanmelden en toelaten eruit bij basisscholen in Amersfoort en is er daarbij sprake van een gelijk speelveld voor ouders bij de wettelijke inschrijving van hun kind op driejarige leeftijd?

De belangrijkste deelvragen om deze hoofdvraag te beantwoorden zijn:

- Wat wordt verstaan onder termen als ‘eerlijk en transparant aanmeldbeleid’ en een ‘gelijk speelveld’?
- Wat is het formele toelatingsbeleid van schoolbesturen en scholen?
- Hoeveel beleidsruimte hebben en ervaren scholen binnen het formele beleid en hoe benutten ze die ruimte?

- Tegen welke knelpunten en dilemma's lopen zij aan in de praktijk (bij de uitvoering van het beleid)? Wat zijn strategieën om met die dilemma's om te gaan en om die knelpunten aan te pakken? Welke keuzes maken scholen en besturen daarbij? En wat is daarvoor nodig?
- Hoe communiceren scholen met ouders over de overwegingen om een kind niet aan te nemen? En hoe geven scholen bij afwijzing vorm aan de zorgplicht (passend onderwijs)?
- Is er afstemming met scholen in de buurt (binnen schoolbesturen, maar vooral ook over schoolbesturen heen)? Welke invloed heeft de komst van eventuele nieuwe scholen in de buurt op de aanmeldingen?
- Wat zijn ervaringen van ouders met de praktijk van het toelatingsbeleid?
- Hoe ervaren ouders de communicatie van en met de school?
- Welke aanbevelingen en oplossingsrichtingen hebben ouders, schoolleiders en bestuurders (rond beleid en praktijk van aanmelden en toelaten, in het bijzonder rond de ervaren knelpunten en dilemma's)? Wat is er nodig om het gewenste gelijke speelveld te versterken en (de uitvoering van) het toelatingsbeleid te verbeteren, zowel bij scholen als bij ouders?

2 Onderzoeksopzet

2.1 Onderzoeksdesign

Om antwoord op de hoofdvraag van dit onderzoek te krijgen, is gekozen voor een verkennend kwalitatief onderzoek. Het onderzoek bestond uit het bekijken en analyseren van beleidsdocumenten en websites van basisscholen en uit interviews met bestuurders, schoolleiders en ouders.

2.2 Respondenten

In Amersfoort zijn negen schoolbesturen actief. Vijf zogenoemde ‘éénpitters’ oftewel besturen met één school, één bestuur met vier scholen en drie grote besturen met samen 39 scholen in Amersfoort. Van alle negen Amersfoortse schoolbesturen zijn de beleidsdocumenten rond aanmelden bestudeerd en van alle 48 basisscholen in Amersfoort zijn de websites en schoolgidsen onderzocht.

Daarnaast hebben de onderzoekers interviews gehouden met bestuurders, schoolleiders en ouders. Er is gesproken met acht van de negen bestuurders (op één school was de bestuurder landelijk actief en kende deze de Amersfoortse context onvoldoende). In het kader van haalbaarheid en het beschikbare onderzoeksbudget werd daarnaast een deel van de in totaal 48 basisscholen geselecteerd om de interviews met ouders en schoolleiders te houden. Deze selectie moest een zo representatief mogelijk beeld geven van de basisscholen in Amersfoort. Daarbij zijn, mede in overleg met de gemeente en de schoolbesturen, de volgende selectiecriteria gebruikt:

1. De scholen zijn verspreid over de verschillende wijken van Amersfoort; iedere wijk is in het onderzoek met tenminste één school vertegenwoordigd.
2. De scholen vallen onder zowel grote besturen (selectie van vier scholen per bestuur) als een klein bestuur (selectie van twee scholen per bestuur), als besturen met één school in Amersfoort. Van alle schoolbesturen wordt zo tenminste één school geselecteerd.
3. Er wordt een aantal scholen geselecteerd die meer aanmeldingen dan plaatsen hebben (met andere woorden: scholen ‘vol zitten’ of een wachtlijst hebben).
4. Er worden zowel scholen met een groot leerlingenaantal als met een klein leerlingenaantal geselecteerd.

In totaal zijn voor dit onderzoek op basis van bovenstaande criteria negentien scholen geselecteerd. Op al deze scholen spraken de onderzoekers met één of meerdere vertegenwoordigers (in de meeste gevallen de schoolleider) en op achttien scholen met één of meerdere ouders. In totaal is gesproken met 54 ouders. Aan de schoolleiders is gevraagd om te helpen bij het werven van ouders voor de interviews. Soms liep de werving via de nieuwsbrief van scholen (waarvoor de onderzoekers een tekstje hadden gemaakt dat de school kon aanpassen). Dan was er sprake van zelfselectie door ouders en is de kans aanwezig dat mondige, actieve ouders zich sneller aanmelden dan anderen. Soms benaderde de schoolleider ouders direct en gevraagd is om daarbij rekening te houden met de verschillende groepen ouders binnen de school (bijvoorbeeld met betrekking tot opleidingsniveau en migratieachtergrond). Op die manier was er oog voor de diversiteit onder ouders en voor een zekere vertegenwoordiging. We hebben er naar gestreefd om de stemmen van alle groepen ouders te horen. Echter, de garantie dat we een volledig representatieve steekproef van de totale schoolpopulatie hebben bevestigd hebben we niet.

2.3 Instrumenten en analyse

Documentenonderzoek

Het formele beleid van de negen schoolbesturen is in kaart gebracht aan de hand van een analyse van de opgevraagde beleidsdocumenten van schoolbesturen en de manier waarop dat beleid op de websites en schoolgidsen van alle 48 basisscholen wordt gecommuniceerd. Het kader voor de analyse van de websites en beleidsdocumenten is artikel 40 van de Wet op het Primair Onderwijs, waarin de formele eisen staan voor de aanmelding en toelating tot de school. De tekst van dit wetsartikel is opgenomen in bijlage A.

Het proces vanaf de aanmelding totdat een kind daadwerkelijk in de klas zit, is te onderscheiden in vier stappen: Aanmelden, Toelaten, Inschrijven en Plaatsen. Deze stappen vormen het (juridisch) kader waarmee de bevindingen van het onderzoek zijn geanalyseerd. Ze worden hieronder beschreven.

Aanmelding en vooraanmelding

Ouders kunnen hun kind volgens de Wet op het Primair Onderwijs (WPO) aanmelden voor toelating tot de basisschool vanaf de dag dat het drie jaar is. De gedachte van de wetgever achter deze leeftijd is tweeledig. Ten eerste kan de school dan een betere inschatting maken van de ondersteuning die de leerling eventueel nodig heeft. Ten tweede is een vaste aanmeldleeftijd een belangrijke factor om de omstandigheden voor ouders om een kind aan te melden gelijk te trekken. Een vaste aanmeldleeftijd draagt op die manier bij aan een gelijk speelveld voor iedereen.

In sommige gemeenten is sprake van vooraanmelding; ouders kunnen hun kind daar al vóór de derde verjaardag op een lijst van een school laten zetten. Wanneer het kind met drie jaar vervolgens automatisch op de school wordt toegelaten, is dit in strijd met de Wet op het Primair Onderwijs (WPO, artikel 40 lid 2). Dat blijkt ook uit de beantwoording van schriftelijke vragen van Kamerlid Straus door staatssecretaris Dekker (10 oktober 2016). Dit automatisme kan ongelijke kansen op toelating tot gevolg hebben. Vooraanmeldingen die niet automatisch leiden tot toelating op een school zijn wel toegestaan, maar dit vereist zorgvuldige communicatie naar ouders.

Toelating

Bij toelating kijkt de school of er plaats is op de school en of zij aan de onderwijs/zorgbehoefte van een kind kan voldoen. Op het moment dat een ouder een kind heeft aangemeld, start de zorgplicht van de betreffende school voor dit kind. Daarop zijn twee uitzonderingen. Als de school vol zit (en dit objectief kan aantonen, bijvoorbeeld doordat in de schoolgids een maximumaantal leerlingen per klas staat en dit op de website vermeld), of als de ouder de grondslag van de school niet onderschrijft. Dit laatste is alleen aan de orde bij scholen met een duidelijk godsdienstig/levensbeschouwelijk profiel.

De zorgplicht houdt in dat de school moet zorgen voor een passend onderwijsaanbod voor leerlingen die extra hulp nodig hebben. Dat kan met extra ondersteuning op de eigen school, of, wanneer dat niet mogelijk is, op een andere school (meestal speciaal (basis)onderwijs). De school waar een kind is aangemeld, is verantwoordelijk voor het vinden van passend onderwijs².

Hoe zit het met de zorgplicht op scholen die werken met vooraanmelding van kinderen vóór hun derde verjaardag en het automatisch toelaten van deze kinderen? Wanneer die scholen een ander kind dat zich op of na de derde verjaardag aanmeldt weigeren omdat zij vol zitten vanwege die vooraanmelding van kinderen onder de drie jaar, dan handelen ze in strijd met de wet. Ze kunnen dan bovendien niet voldoen aan de zorgplicht voor kinderen die wel na de wettelijke grens van drie jaar worden aangemeld.

² (zie <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/passend-onderwijs/zorgplicht-en-samenwerken-scholen-passend-onderwijsverantwoordelijkheid-van-de-scholen>)

Als er meer aanmeldingen zijn dan beschikbare plekken, mag een school voorrang geven aan bepaalde groepen kinderen, bijvoorbeeld broertjes en zusjes of kinderen uit de wijk. Die criteria moet de school wel tijdig en transparant communiceren. Ook loting of een andere transparante wijze van verdeling van de beschikbare plekken is mogelijk.

Inschrijving en plaatsing

Op het moment dat een school besluit om een kind toe te laten, wordt het kind ingeschreven in de leerlingadministratie. Dit is een administratieve handeling. Bij sommige scholen staat boven het aanmeldformulier 'inschrijfformulier'. Dit kan tot gevolg hebben dat de school juridisch gezien al heeft besloten over toelating. In een advies van de Commissie Heroverweging Nijmegen heeft een ouder op die grond gelijk gekregen en is de betrokken leerling boven het plafond van de school toegelaten³.

Het begrip 'plaatsen' houdt in, dat het kind daadwerkelijk plek krijgt toegewezen in een klas, dus bijvoorbeeld dat het in groep 1A of 1B komt, of op locatie X of Y van de school.

Er zijn drie belangrijke juridische uitgangspunten in de WPO, die de basis vormen voor het analysekader voor de beleidsdocumenten en websites.

- Aanmelding mag pas vanaf de dag dat een kind drie jaar wordt (WPO). Dat is van belang vanwege een gelijk speelveld voor ouders.
- Vooraanmelding, waarna kinderen automatisch worden geplaatst wanneer ze drie jaar zijn, is in strijd met de wet.
- Bij meer aanmeldingen dan beschikbare plekken, mag een school voorrangregels toepassen, mits die tijdig en transparant zijn gecommuniceerd.

Interviews

Er werden drie interview-formats ontwikkeld om de gesprekken te voeren met de bestuurders, schoolleiders en ouders. De interviewformats zijn te vinden in bijlagen B1 t/m B3.

Het interviewformat voor de gesprekken met de bestuurders bestond uit 23 vragen die gericht waren op:

- Visie op kansengelijkheid en aanmelden
- Aanmeldbeleid
- Concurrenieren en/of samenwerken
- Knelpunten en oplossingsrichtingen

Het interviewformat voor de gesprekken met de schoolleiders bestond uit dertig vragen die gericht waren op:

- Het proces van schoolkeuze en toelaten voor groep één
- Het proces van schoolkeuze en toelaten voor kinderen die van school wisselen
- Maatschappelijke impact van aanmeld- en toelatingsbeleid
- Knelpunten en oplossingsrichtingen

Het interviewformat dat gebruikt werd tijdens de gesprekken met de ouders bestond uit dertien vragen die gefocust waren op:

- Het proces van aanmelding en toelating
- Knelpunten en oplossingsrichtingen

³ zie <https://www.schoolwijzernijmegen.nl/uitleg/uitspraken-commissie-heroverweging>

3 Bevinden website -en documentenanalyse

Dit hoofdstuk behandelt de twee onderdelen van het documentenonderzoek. Het eerste onderdeel is het onderzoek naar de informatie over aanmelding, toelating, inschrijving en plaatsing van vierjarigen en zij-instromers die te vinden is op de websites en de daarop gepubliceerde schoolgidsen van alle basisscholen in Amersfoort. Het tweede gedeelte bevat het onderzoek naar wat over deze onderwerpen is vastgelegd in het beleid van de schoolbesturen in Amersfoort.

Het kader voor de analyse van de websites en beleidsdocumenten is artikel 40 van de Wet op het Primair Onderwijs, waarin de formele eisen staan voor de aanmelding en toelating tot de school. De tekst van dit wetsartikel is opgenomen in bijlage A.

3.1 Analyse websites

Van alle 48 basisscholen zijn de websites onderzocht. Het gaat hierbij om alle basisscholen in Amersfoort die volgens het bestand van het Ministerie van OCW zijn geregistreerd met een eigen BRIN-nummer.

Alle websites zijn bezocht en beoordeeld aan de hand van het vooraf vastgestelde analysekader dat gebaseerd is op de drie uitgangspunten van de WPO. De analyse bestaat uit zeven onderdelen, waarin gekeken is:

1. in hoeverre de informatie over aanmeldbeleid compleet is,
2. of de terminologie van 'aanmelden' en 'inschrijven' correct wordt gehanteerd,
3. of de wettelijke leeftijd van drie jaar correct wordt vermeld,
4. of er met een wachtlijst wordt gewerkt,
5. of er een schoolgids is en of die informatie over aanmeldbeleid bevat,
6. of de juiste termijn voor besluitvorming wordt genoemd
7. of er criteria voor het toelaten zijn.

De bevindingen van deze analyse per basisschool zijn opgenomen in een intern werkbestand, dat niet openbaar is. Het doel van het onderzoek is immers niet om individuele scholen te beoordelen, maar om een algemeen beeld te schetsen van de manier waarop basisscholen in de gemeente Amersfoort op hun website communiceren over het toelatingsbeleid en de procedure van aanmelden, toelaten, inschrijven en plaatsen.

Informatie over aanmeldbeleid

Wanneer wordt gekeken in hoeverre de informatie over aanmeldbeleid op de websites van scholen compleet is, blijkt dat op alle websites informatie staat voor nieuwe ouders rondom aanmelden en toelaten. Die informatie varieert van data voor open ochtenden of de mogelijkheid om een gesprek te hebben met de schoolleider, tot een formulier op de website of de mogelijkheid om een aanmeld- of interesseformulier op te vragen. Bij zeven van de 48 basisscholen staat uitsluitend de tekst 'neem contact op' (of een vergelijkbare tekst) op hun website, wat een beperkte informatievoorziening voor ouders is.

Terminologie aanmelden en inschrijven

Uit de analyse blijkt verder dat alle basisscholen op hun site de juridisch juiste term 'aanmelden' gebruiken, ook al verwijst een enkele school wel naar een *inschrijff*formulier. Deze terminologie is van belang binnen het aanmeldproces voor een basisschool, want als een school de terminologie 'inschrijven' gebruikt, is een leerling juridisch gezien toegelaten. Dan heeft de school geen beslissruimte meer om een kind niet toe te laten.

Wettelijke leeftijd voor aanmelden

De minimumleeftijd waarop een kind aangemeld mag worden op een basisschool is sinds 2014 op drie jaar gesteld (art. 40, lid 2 Wet op het primair onderwijs). Slechts vier basisscholen in Amersfoort vermelden deze leeftijdsgrens op hun website. Bij acht scholen staat onjuiste informatie over de aanmeldleeftijd op de website en wordt onjuist beleid gevoerd. Zij geven namelijk aan dat bij iedere leeftijd kan worden aangemeld. Het overgrote deel van de scholen geeft de mogelijkheid van vooraanmelding aan op hun website. Daarbij is het belangrijk op te merken dat bij vooraanmelding op grond van de wet geen rechten mogen ontstaan op een plek op de school. Twee scholen vermelden op correcte wijze dat een vooraanmelding geen recht geeft op een plek, de andere scholen die vooraanmeldingen toestaan, vermelden hier niets over.

Hanteren van een wachtlijst

Afgaande op de websites zijn er momenteel zestien basisscholen in Amersfoort die werken met een wachtlijst. Dit betreft zowel wachtlijsten voor groep één, als voor de groepen twee tot en met acht. Deze informatie laat zien dat scholen actief aan ouders laten weten wanneer de kans zeer gering is dat de leerling kan worden toegelaten. Hoewel het natuurlijk mogelijk is dat scholen niet vermelden dat een groep vol zit, laat dit de intentie zien om helder te communiceren naar ouders van toekomstige leerlingen. Hoe er met de leerlingen die op de wachtlijst staan wordt omgegaan als er een plek beschikbaar komt, wordt niet op de websites vermeld. Dat zorgt ervoor dat ouders geen goed inzicht hebben in hun kansen op een plek en welke afwegingen ze kunnen maken.

Informatie in schoolgids

De schoolgids is een wettelijk verplicht document met daarin informatie over aanmelden en toelaten van leerlingen. Om die reden is het plaatsen van een schoolgids op de website een geschikte wijze om ouders te informeren. Alle 48 scholen in Amersfoort hebben een schoolgids of een link naar de schoolgids op hun website staan. Bij zeven scholen is deze verouderd, meestal uit het voorgaande schooljaar, maar in een enkel geval nog ouder. Bij één basisschool is er een schoolgids zonder datum.

Termijnen voor besluiten

Over de termijn waarbinnen basisscholen moeten besluiten of zij een leerling aannemen, is de Wet op het Primair Onderwijs (WPO) duidelijk: scholen moeten uiterlijk zes weken na aanmelding door de ouders besluiten over het wel of niet toelaten van de leerling. Een school kan deze termijn schriftelijk met maximaal vier weken verlengen. In het uiterste geval hebben ouders hierdoor binnen tien weken duidelijkheid. Voor ouders is helderheid over deze termijnen van belang, om te weten waar ze aan toe zijn. Twaalf Amersfoortse scholen vermelden deze beslistermijnen op de website, in de schoolgids of op een andere wijze. De meeste scholen vermelden niets over de beslistermijnen, twee scholen vermelden onjuiste informatie. Deze scholen vermelden in de schoolgids 'Tot aan de leeftijd van drieënhalf jaar wordt een leerling voorlopig aangemeld'. Dat is niet juist, aangezien de beslistermijn vanaf de driejarige leeftijd van kracht is: bij een aanmelding op driejarige leeftijd is de beslistermijn dus ruim vóór de leeftijd van drieënhalf jaar verlopen.

Criteria over toelaten

Scholen mogen bepaalde criteria hanteren bij het wel of niet toelaten van leerlingen, maar moeten daarover wel transparant zijn. Ze moeten de criteria duidelijk op hun website noemen. Het merendeel van de basisscholen, 31 van de 48, doet dit niet. De scholen die wel criteria vermelden, geven bijvoorbeeld aan

voorrang te geven aan broertjes en zusjes, of te verwachten dat ouders de grondslag van de school onderschrijven.

Een paar scholen heeft 'het kind is niet aangemeld op een andere school' als aanmeldcriterium opgenomen. Dit is niet toegestaan, ouders mogen volgens de wet hun kind op meerdere scholen aanmelden. Een school mag alleen vragen welke school de voorkeur van de ouders heeft. Als dat een andere school is, mag de school aangeven dat er wordt gewacht op de uitkomst van die andere school (er is geen sanctie op ouders die bij iedere school aangeven dat het hun eerste keuze is).

3.2 Aanmeld- en toelatingsbeleid schoolbesturen

Schoolbesturen zijn eindverantwoordelijk voor wat er op hun scholen gebeurt, ook als het gaat om aanmelden en toelaten. Daarom is het van belang om na te gaan welk beleid zij hierop hanteren. Van alle negen schoolbesturen in Amersfoort zijn de door hen verstrekte documenten met aanmeld- en toelatingsbeleid geanalyseerd. Daaruit is op te maken, dat vijf besturen duidelijk afzonderlijk beleid hebben ontwikkeld over aanmelden en toelaten. De omvang van dit beleid verschilt per bestuur. Opmerkelijk is dat van één schoolbestuur, ondanks het feit dat dit bestuur uitgebreid en juridisch juist beleid heeft ontwikkeld, twee scholen hun eigen beleid op de website hebben opgenomen, met daarin bepalingen die in strijd zijn met de wet. Vier schoolbesturen hebben hun beleid niet in een afzonderlijk document opgesteld, maar opgenomen in breder beleid of in het schoolondersteuningsprofiel. Dit zijn de schoolbesturen met maar één of enkele scholen in Amersfoort.

Op basis van het in de vorige paragraaf genoemde analysekader, komt uit de documenten het volgende beeld naar voren over het beleid van de schoolbesturen:

1. In hoeverre de informatie over aanmeldbeleid compleet is:
De grotere schoolbesturen geven een helder en compleet kader voor het aanmeld- en toelatingsbeleid, bij de kleinere schoolbesturen krijgt dit minder aandacht en/of valt het gelijk met het schoolbeleid.
2. Of de terminologie van 'aanmelden' en 'inschrijven' correct wordt gehanteerd:
Alle schoolbesturen gebruiken de juiste terminologie.
3. Of de wettelijke leeftijd van drie jaar correct wordt vermeld:
Vier van de negen Amersfoortse schoolbesturen vermelden deze leeftijd expliciet, de overige besturen vermelden hierover niets.
4. Of er met een wachtlijst wordt gewerkt:
Aangezien het werken met een wachtlijst per school kan verschillen is dit niet opgenomen in het bestuursbeleid.
5. Of er een schoolgids is en of die informatie over aanmeldbeleid bevat:
Dit is alleen van toepassing voor de schoollocaties en niet voor het bestuur.
6. Of de juiste termijn voor besluitvorming wordt genoemd:
Twee schoolbesturen vermelden de beslistermijnen, de overige schoolbesturen vermelden geen termijnen.
7. Of er criteria voor het toelaten zijn:
De criteria voor toelaten zijn alleen in zeer algemene terminologie beschreven in het bestuursbeleid.

3.3 Samenvattende conclusie

Beleidsdocumenten

Uit het documentenonderzoek blijkt onder andere dat de grotere schoolbesturen een helder en compleet kader geven aangaande het aanmeld- en toelatingsbeleid (bij kleinere schoolbesturen (éénpitters en besturen met een of enkele scholen in Amersfoort) is dat kader vaak minder expliciet of compleet. Ook gebruiken alle besturen de correcte terminologie van ‘aanmelden’ en ‘inschrijven’. Op deze twee punten is de conclusie dat het vastgelegde beleid van de besturen juridisch correct is.

Op andere punten zijn aanpassingen en verbeteringen in het vastgelegde aanmeld- en toelatingsbeleid bij sommige besturen noodzakelijk:

Het belangrijkste punt waarop verbetering nodig is, is het omgaan met vooraanmeldingen vóór de leeftijd van drie jaar. Zolang niet duidelijk naar ouders wordt gecommuniceerd dat de vooraanmelding geen recht geeft op een plek op school, zullen ouders verwachten of de indruk krijgen dat ze na een vooraanmelding een plek op school hebben. Mochten scholen de vooraanmelding op driejarige leeftijd automatisch omzetten in een aanmelding, iets dat ook in Amersfoort voorkomt, dan handelen ze in strijd met de wet. Het gevolg daarvan is dat er in het basisonderwijs in Amersfoort onvoldoende sprake is van een gelijk speelveld voor ouders.

Een andere verbetering rond het beschreven aanmeld-en toelatingsbeleid zit in het vermelden van de wettelijke aanmeldleeftijd vanaf drie jaar. Vier van de Amersfoortse besturen vermelden deze leeftijd expliciet, bij de overige vijf besturen gebeurt dit niet. Daarnaast wordt door slechts twee besturen de wettelijke beslistermijn genoemd, terwijl de overige zeven besturen hier niets over vermeld hebben in hun beleid. Voor de genoemde vijf resp. zeven besturen is er op die punten onvoldoende sprake van een gelijk speelveld voor ouders.

Websites

Wanneer we naar de analyse van de websites kijken, dan is het beeld dat alle websites de term ‘aanmelden’ juridisch correct gebruiken. De mate van informatievoorziening op de websites varieert. Hieronder de belangrijkste conclusies:

- Zeven van de 48 scholen beperken hun informatie tot ‘neem contact op met’;
- Vier scholen vermelden de grens van drie jaar op hun website;
- Acht scholen noemen onjuiste informatie over de aanmeldleeftijd;
- Het overgrote deel van de scholen geeft de mogelijkheid van vooraanmelding, twee van deze scholen vermelden dat daarbij geen recht ontstaat op een plek op de school.
- Zestien scholen geven aan dat ze werken met een wachtlijst;
- Hoe de wachtlijst wordt afgehandeld, staat niet op de websites van deze scholen.
- Twaalf scholen vermelden de beslistermijnen;
- Twee scholen geven daarover foute informatie, terwijl de overige scholen er verder niets over vermelden;
- Criteria voor toelating worden door 31 scholen niet vermeld, door overige zeventien wel.

Voor Amersfoort als geheel is er op al die punten onvoldoende sprake van een gelijk speelveld voor ouders.

4 Bevindingen interviews bestuurders

Schoolbesturen zijn eindverantwoordelijk voor het aanmeldbeleid op scholen. Daarnaast zijn schoolbesturen in het kader van de wet- en regelgeving rond de Lokale Educatieve Agenda (LEA) verplicht om samen met de gemeente jaarlijks overleg te voeren over het voorkomen van segregatie, het bevorderen van integratie en het bestrijden van achterstanden, de afstemming over inschrijvings- en toelatingsprocedures en het uit het overleg voortvloeiende voorstel van het bevoegd gezag van in de gemeente gevestigde scholen om tot een evenwichtige verdeling van leerlingen met een onderwijsachterstand over de scholen te komen. Daarom was het belangrijk om in dit onderzoek ook schoolbesturen te interviewen over beleid en praktijk van het aanmelden voor basisscholen: in een gesprek is doorvragen beter mogelijk, evenals ingaan op dilemma's. De interviews bieden ten aanzien van het beleid ook een aanvulling op de documentanalyse.

In Amersfoort zijn negen schoolbesturen actief. Vijf zogenoemde éénpitters of besturen met één school in Amersfoort, één bestuur met vier scholen in Amersfoort en drie grote besturen met samen rond de veertig scholen in Amersfoort. Voor dit onderzoek zijn acht schoolbesturen geïnterviewd. Alleen bij een school is niet met het bestuur gesproken, omdat de bestuurder landelijk opereert en niet direct verbonden is met de Amersfoortse context.

4.1 Visies op aanmelden en kansengelijkheid

Een belangrijke vraag in het eerste deel van het gesprek was: 'Hoe ziet volgens u een eerlijk en transparant aanmeldbeleid eruit?'. Het antwoord van één bestuurder geeft goed en vrij volledig de door alle geïnterviewden genoemde elementen weer:

“Ik versta onder eerlijk en transparant aanmeldbeleid, dat als ouders hun kind op een school willen aanmelden, ze daar een eerlijke kans toe hebben, dat zij zich van tevoren goed hebben kunnen informeren en dat er geen onderscheid gemaakt wordt in type achtergrond van een kind (bijvoorbeeld cultureel). Het is belangrijk dat ouders een keuze kunnen maken voor wat bij een kind past, dat ze daar tijdig over geïnformeerd zijn en dat aan de voorkant helder is hoe dat proces verloopt.”

Een bijkomend voordeel van open en eerlijk aanmeldbeleid is volgens een andere geïnterviewde dat je als bestuur en directie lang van tevoren een overzicht hebt van kinderen die naar jouw school willen, zodat je daar rekening mee kunt houden, bijvoorbeeld met huisvesting.

Veel geïnterviewden zien ook een verband van aanmeldbeleid met kansengelijkheid, bijvoorbeeld deze bestuurder:

“Er is absoluut een verband met kansengelijkheid. Wat we zien is dat mensen met bijvoorbeeld een andere culturele achtergrond niet weten dat ze hun kind op driejarige leeftijd kunnen aanmelden, dus dan staan zij niet op die lijst en kom je er laat achter en dan is de vraag waar er nog plek is. Dat vergroot de kans op segregatie.”

Een andere bestuurder noemt het hoge schoolgeld als een verband tussen aanmeldbeleid en kansengelijkheid: ouders kunnen de hoge ouderbijdrage als een drempel ervaren (ook als die formeel vrijwillig is).

Opmerking bij de reactie van de besturen is, dat kansengelijkheid hier vooral wordt opgevat als gelijke kansen van ouders om op de school van hun voorkeur te komen. Daarnaast wordt kansengelijkheid vaak ook in bredere

zin omschreven. Daar is in de interviews ook naar gevraagd. Een geïnterviewde omschrijft die bredere kansengelijkheid bijvoorbeeld als volgt:

“Ik vind dat elk kind maximale ontwikkelkansen moet hebben. Dat betekent dat we iets te doen hebben om kinderen die minder kansen hebben, kansen te bieden door meer inzet. Want we hebben niet allemaal gelijke kansen in Nederland, dus hebben sommige kinderen iets extra’s nodig.”

Soms worden beide omschrijvingen van kansengelijkheid ook aan elkaar verbonden. Volgens één bestuurder betekent kansengelijkheid bijvoorbeeld, dat elke leerling de gelijke kans krijgt om zich te ontwikkelen én dat je niet aan de poort selecteert op basis van huidskleur, opleiding, enzovoorts.

Een andere bestuurder ziet geen verband en meent dat ongelijke kansen (in bredere zin) ergens anders vandaan komen dan het aanmeldbeleid:

“Die kansen worden namelijk veroorzaakt door het opleidingsniveau en het sociaal en cultureel kapitaal. Als je uit een cultuur komt waar het niet vanzelfsprekend is om hoger onderwijs gedaan te hebben, is het vanuit thuis ingewikkeld om die stap te maken. Ook het hele ‘grijze’ circuit (bijvoorbeeld rond huiswerkbegeleiding) heeft enorme impact op de kansen die kinderen krijgen. Het gaat om welvaart en hoe die zich representeert in de kansen die we meegeven aan de volgende generaties.”

Enigszins in aansluiting daarop wil een enkeling het onderzoek naar aanmeldbeleid niet verbinden met kansengelijkheid (in bredere zin) en segregatie. Een bestuurder vindt het jammer dat de Amersfoortse politiek het aanmeldbeleid aanvliegt als een middel om kansengelijkheid te bevorderen en segregatie tegen te gaan. Los daarvan moet je als schoolbesturen wel laten zien wat je doet aan kansengelijkheid en tegen segregatie, aldus deze geïnterviewde.

Een andere geïnterviewde ziet minder in gelijke kansen bij aanmelden (dus in de smallere zin) en veel meer in onderwijskwaliteit op (gemengde) buurtscholen:

“Dus niet ‘een markt van scholen’ creëren, met iedereen een gelijke kans op de school van zijn voorkeur, maar in iedere wijk goede scholen die thuisnabij onderwijs verzorgen. Daar ontmoeten kinderen elkaar in al hun diversiteit, dat is belangrijk omdat kinderen zich zo aan elkaar kunnen ontwikkelen en van en met elkaar kunnen leren. Als je richting een meer homogene leerlingenpopulatie gaat, dan hebben met name kinderen aan de onderkant daar last van. Wij zeggen dat je daarom een school moet hebben die een afspiegeling is van de wijk. En dan moet je in de wijken ook zorgen voor diversiteit in woningbouw en een herkenbaar hart waar kinderen en hun ouders elkaar ook tegenkomen en samenleven. Wij denken dat een leerlingengroep die een afspiegeling van de wijk is, helpt om goed onderwijs mogelijk te maken. Goed onderwijs is de sleutel tot kansengelijkheid.”

Met het pleidooi voor gemengde scholen kom je dan toch weer terug bij aanmelden en toelaten, want de cruciale vraag daarbij is hoe je ervoor kunt zorgen dat scholen gemengd worden en blijven.

In het eerste deel van de interviews met bestuurders, over hun visie, werd duidelijk dat het volgens hen van belang is om onderscheid te maken tussen gelijke kansen op de school van je voorkeur en gelijke kansen in bredere zin. Er is veel draagvlak onder de geïnterviewden voor eerlijk en transparant aanmeldbeleid (inclusief

kansengelijkheid in smallere zin), tegelijkertijd stelt een enkele geïnterviewde vraagtekens bij het inzetten van aanmeldbeleid om die kansengelijkheid (in de bredere zin) te bevorderen en segregatie tegen te gaan.

4.2 Aanmeldbeleid: knelpunten en oplossingsrichtingen

De visie van schoolbesturen op aanmelden en kansengelijkheid wordt ook zichtbaar in hun verhalen over knelpunten en de daarvoor door hen aangedragen oplossingen om tot een eerlijker en transparanter aanmeldbeleid te komen. Die knelpunten en oplossingen overlappen voor een deel en hangen ook samen met de vraag naar concurrentie en samenwerking tussen besturen en scholen.

Knelpunten

De geïnterviewden noemen vooral de volgende knelpunten: wachtlijsten, dubbele inschrijvingen door ouders en het ontmoedigen van ouders om zich aan te melden. Samen dragen die knelpunten bij tot een ongelijk speelveld voor ouders.

Wachtlijsten. Geïnterviewden spreken in dit verband vooral over heldere criteria: het moet voor ouders transparant zijn hoe een wachtlijst tot stand komt en wordt afgehandeld. Een geïnterviewde wijst erop dat je er bij wachtlijsten ook op moet letten dat kinderen evenveel kans hebben, ongeacht wanneer ze in het jaar geboren zijn. Een andere geïnterviewde signaleert een dilemma: enerzijds hebben niet alle ouders een gelijke kans als kinderen van bepaalde voorschoolse voorzieningen voorrang krijgen op een school, anderzijds is een doorgaande VVE-lijn ook belangrijk voor de ontwikkeling van kinderen.

Dubbele aanmeldingen. Soms tonen geïnterviewden begrip voor ouders die zich op meerdere scholen tegelijk aanmelden, om zo hun kansen te vergroten (vooral bij scholen met wachtlijsten). Maar het onbedoelde gevolg is dat scholen niet goed kunnen plannen hoeveel ouders er komen omdat wachtlijsten ‘vervuld raken’.

Aanmelden ontmoedigen. Enkele geïnterviewden noemen het verschijnsel dat er scholen zijn die ouders met bepaalde achtergronden (zoals lagere sociaaleconomische status of migratieachtergrond) of met kinderen met ondersteuningsbehoeften doorverwijzen naar andere scholen.

‘Ik denk dat het wel gebeurt dat bepaalde groepen ouders ontmoedigd worden om zich aan te melden, daar hoeven we onze ogen niet voor te sluiten. Dat is niet goed en ook een knelpunt.’

Ongelijk speelveld. De genoemde knelpunten dragen er volgens de geïnterviewden toe bij, dat er voor ouders in Amersfoort een ongelijk speelveld is: zij hebben niet allemaal gelijke kansen op plaatsing van hun kind op de school van hun voorkeur. Het blijkt een complexe kwestie om het speelveld voor ouders die een school kiezen gelijkter te krijgen, zo geven geïnterviewden aan. Eén bestuurder zegt bijvoorbeeld:

“Iedereen probeert van alles, scholen hebben goede intenties, maar je krijgt het bijna niet voor elkaar. Je moet het blijven proberen, ook al is het heel taai.”

Overigens ervaart een enkele geïnterviewde bestuurder geen knelpunten. Eén van hen merkt op:

“Er zijn geen grote knelpunten bij het aanmeldbeleid waardoor kinderen niet naar de school van voorkeur van de ouders kunnen gaan. Ik denk dat dat heel beperkt is. Er is maar een beperkt aantal scholen in Amersfoort met een tekort aan ruimte en wachtlijsten.”

Oplossingsrichtingen

Bestuurders die knelpunten ervaren, hebben ook suggesties voor oplossingsrichtingen. Eén van hen wil wel eerst de uitdaging helder hebben:

“Belangrijk is de vraag voor welke uitdaging we een oplossing zoeken. Wat mij betreft gaat dit over een eerlijk en transparant aanmeldbeleid waarin iedereen evenveel kans heeft om zijn/haar kind aan te melden op de school van voorkeur. Ik weet dat besturen daar verschillend over denken, bijvoorbeeld over vormen van centraal aanmeldbeleid en de effecten die dat kan hebben op de populatie die je binnenkrijgt.”

En een geïnterviewde bestuurder die geen knelpunten ervaart, ziet zaken als voorinschrijvingen en schaduwlijsten als een gevolg van marktwerking. ‘Wanneer er in iedere wijk voldoende onderwijshuisvesting is voor alle leerlingen uit de wijk - en dat geldt voor heel Amersfoort met uitzondering van Amersfoort-Zuid - dan is vooraanmelding of centrale aanmelding in Amersfoort volstrekt overbodig’ volgens deze geïnterviewde.

Deze uitspraken maken duidelijk dat er verschillend wordt gedacht over de inzet van centraal aanmeldbeleid, een belangrijke maatregel om een gelijk speelveld voor ouders te bevorderen.

Een gelijk speelveld kan volgens een aantal geïnterviewden ook worden bevorderd door meer voorlichting aan ouders te geven. Een geïnterviewde merkt op:

“Ten aanzien van voorlichting aan ouders: we hebben met elkaar een website gemaakt, deze is nog niet goed gericht op cultuursensitiviteit en de stappen in het proces. Het is goed dat je ouders ook helpt te kijken naar wat past er bij mijn kind, hoe moet ik het uitstroompercentage lezen en hoe kan ik weten hoe een school bijdraagt in de ontwikkeling van een kind.⁴”

Een andere geïnterviewde noemt de website van Utrecht van besturen en gemeente als voorbeeld, omdat daarmee grote groepen ouders bereikt worden. Een derde geïnterviewde meent dat de voor- en vroegschoolse educatie (VVE) voorzieningen ouders attent kunnen maken op wanneer ze zich kunnen aanmelden. Een geïnterviewde zegt:

“Het zit veel meer in die voorlichting aan de voorkant, dan in het daadwerkelijke aanmeldbeleid. Waar het meer om gaat is: hoe zorg je in wijken zoals Randenbroek en Liendert/Rustenburg dat ouders zich tijdig gaan aanmelden, hoe kun je hun meer voorlichting geven?”

Een geïnterviewde bestuurder die geen knelpunten rond aanmelden ziet, maakt zich wel zorgen over ouders die hun kinderen buiten hun wijk naar school brengen, want dat leidt ertoe dat er scholen met ‘monoculturen’ ontstaan, met mensen met eenzelfde sociaaleconomische status of religieuze achtergrond. Enerzijds beschouwt deze bestuurder die ontwikkeling als een gegeven, omdat er nu eenmaal keuzevrijheid is. Anderzijds vindt deze bestuurder dat scholen van grotere besturen de ouders die uit een andere buurt komen wel dringend kunnen adviseren om in hun eigen buurt naar een school (van hun bestuur) te gaan en ze niet toelaten in die andere buurt.

De wet- en regelgeving over de Lokale Educatieve Agenda (LEA) draagt schoolbesturen en de gemeente ook op om te overleggen over de afstemming over inschrijvings- en toelatingsprocedures, over een evenwichtige verdeling van achterstandsl leerlingen en over het voorkomen van segregatie en het bevorderen van integratie.

⁴ Opmerking: de website die de besturen samen hebben gemaakt was begin mei 2023 nog niet gelanceerd.

In het Uitvoeringsprogramma Onderwijs en Jeugd 2022-2024⁵ staat dat het programma alle agendapunten van de LEA bevat (UPJO: 39). Enkele geïnterviewde bestuurders geven aan dat er in Amersfoort geen apart LEA-overleg is en dat zij het missen dat agendapunten daardoor niet in samenhang worden besproken. Zij zien liever een integrale aanpak. Een geïnterviewde wil die aanpak waar nodig ook verbreden door ook partijen of stakeholders uit andere sectoren te betrekken, zoals jeugdzorg en woningbouw. Hij wil een overleg waarbij ‘de inhoudelijke kant van beleid wordt gekoppeld aan de voorwaardelijke kant (zoals regelgeving, budgetverplichtingen van partijen)’, waarbij dus ook Financiën en Ruimte aan tafel zitten en Juridische Zaken (waaronder leerplicht valt).

Agendapunten als kansengelijkheid worden wel besproken in focusgroepen en een stuurgroep van het UPJO. Maar andere agendapunten komen volgens een geïnterviewde onvoldoende aan bod:

“Over de verdeling van leerlingen met onderwijsachterstanden hebben we het op dit moment in Amersfoort nog onvoldoende. Dat zou wel behulpzaam zijn, want we zeggen met elkaar dat we inclusiever onderwijs willen en dan moet je daar ook aan de voorkant afspraken over maken. Als je de structuur wijzigt van het aanmeldbeleid, dan wijzig je ook de cultuur en kun je op een andere manier sturing gaan geven aan de verdeling van kinderen.”

4.3 Voorwaarden voor het realiseren van oplossingen

Schoolbesturen zijn in bepaalde opzichten concurrenten van elkaar, tegelijkertijd is bij sommige kwesties samenwerking gewenst, en voor veel geïnterviewden is die samenwerking ook rond aanmelden belangrijk. Bestuurders willen samen verantwoordelijk zijn om aan de belangen van alle kinderen in Amersfoort te voldoen. Sommigen zien nu, dat de praktijk toch vaak is dat elk bestuur leerlingen wil binnenhalen en dat dat de samenwerking beperkt. Je hoeft volgens deze ondervraagden niet te ontkennen dat er verschillende belangen zijn, maar kunt toch proberen er samen uit te komen bij een onderwerp als aanmelden.

Een geïnterviewde schetst bij samenwerking een vergaand perspectief:

“Mijn pleidooi is dat we met z’n allen fuseren naar één groot schoolbestuur per stad. Dan is het ook makkelijker om af te stemmen over leegstand en huisvesting. Het bestuur kan dan lokalen toewijzen waar dat nodig is. In Emmeloord is dat gelukt met Aves, dat zouden we in heel Nederland moeten doen. Het kan ook in Denemarken in grote steden, dus kan het ook in Amersfoort. De cruciale vraag is, kijk je naar je eigen belang als bestuur of kijk je naar het belang van de kinderen? Je moet mensen hebben die op basis van argumenten en feiten, zonder welk belang ook, kunnen kijken wat goed is, voor welke groep, kinderen op welke plek. Dat is ook voor de aanpak van het lerarentekort goed; bijvoorbeeld met afspraken over de minimale groepsgrootte kan je zoveel winst pakken. Er kunnen wel denominaties blijven bestaan, dat kun je allemaal onder één vlag aansturen. Als we denken in kansen in plaats van angsten, dan kunnen we hele mooie dingen bereiken.”

We hebben gevraagd wat ervoor nodig is om rond aanmelden tot (meer) samenwerking te komen. De antwoorden van besturen zijn meer of minder omvangrijk. Een geïnterviewde houdt het klein en vindt dat je je aan de wettelijke termijnen voor aanmelden vanaf drie jaar moet houden en duidelijke afspraken moet maken over wachtlijsten (‘want schaduwlijsten bijhouden, dat kan gewoon niet’). Een andere geïnterviewde meent dat er iets meer nodig is: niet alleen een gezamenlijke visie maar het ook dóen, niet alleen maar zeggen maar

⁵ zie <https://www.amersfoort.nl/uitvoeringsprogramma-jeugd-onderwijs>

ook uitstralen. Als een goed voorbeeld van samenwerking wordt daarbij de taalschool voor kinderen uit Oekraïne genoemd.

Als het gaat om de rol van de gemeente bij aanmeldbeleid, dan geven de geïnterviewden aan dat die rol nauw luistert. Eén geïnterviewde meent dat de gemeente helder moet zijn over wat het doel is en niet moet proberen andere speerpunten op het gebied van kansengelijkheid ook te realiseren via het toelatingsbeleid. Een andere geïnterviewde ziet daarbij wel een rol voor de gemeente: die kan schoolbesturen bevragen over een gelijk speelveld voor ouders en kan een belangrijke rol spelen om te zorgen dat Amersfoort bijdraagt aan een inclusieve samenleving. Volgens een derde geïnterviewde kan de gemeente sturen op woningvoorraad en zegt hierover:

“Eerst alle statushouders in één buurt zetten en dan iemand inhuren om na te gaan waarom ouders buiten hun buurt naar school gaan is niet handig. Als je een gevarieerde school wilt hebben, moet je zorgen dat je een gevarieerde wijk hebt. Dat wil zeggen: meer regie voeren op de harde kant van beleid, op de preventieve kant en niet op de curatieve.”

Tenslotte kan de gemeente ook een rol spelen bij het bevorderen van samenwerking, maar dat vergt volgens een bestuurder wel lef.

Als voorwaarden voor het realiseren van oplossingen noemen de geïnterviewden tot slot ook het belang van professionals expertise delen en van elkaar leren. Op die manier geef je nadere inhoudelijke invulling aan samenwerking. Scholen kunnen bij elkaar gaan kijken of je kunt een leergemeenschap vormen die zich richt op kansengelijkheid (zowel in de smallere als bredere betekenis).

4.4 Samenvattende conclusie

Uit de interviews met de bestuurders kunnen we concluderen dat er groot draagvlak is voor een eerlijk en transparant aanmeldbeleid en voor de visie dat een dergelijk beleid bijdraagt aan kansengelijkheid. Dat geldt in elk geval voor gelijke kansen op plaatsing op de school van voorkeur, ofwel kansengelijkheid in smallere zin. Ook kansengelijkheid in bredere zin wordt omarmd, maar een enkele geïnterviewde stelt vraagtekens bij het inzetten van aanmeldbeleid om die kansengelijkheid te bevorderen en segregatie tegen te gaan.

Bestuurders benoemen een aantal knelpunten die een eerlijk en transparant aanmeldbeleid kunnen belemmeren. Bij wachtlijsten op scholen achten ze heldere criteria van belang. Over hoe een wachtlijst tot stand komt en wordt afgehandeld, dat kinderen evenveel kans hebben ongeacht wanneer ze in het jaar geboren zijn. Bij dubbele aanmeldingen wijzen ze op het onbedoelde gevolg dat scholen niet goed kunnen plannen hoeveel ouders er komen omdat de wachtlijsten ‘vervuild’ raken. Een laatste knelpunt dat naar voren komt is het verschijnsel dat scholen ouders met bepaalde achtergronden (zoals lagere sociaaleconomische status of migratieachtergrond) of met kinderen met een bepaalde ondersteuningsbehoeften soms doorverwijzen naar andere scholen, of deze ouders te ontmoedigen om zich aan te melden.

De genoemde knelpunten dragen ertoe bij, dat er voor Amersfoortse ouders een ongelijk speelveld is: zij hebben niet allemaal gelijke kansen op plaatsing van hun kind op de school van hun voorkeur. Het blijkt volgens de geïnterviewde bestuurders echter een taaie en complexe kwestie om het speelveld voor ouders die een school kiezen gelijkter te krijgen. Tegelijkertijd; als iedereen zich aan de wet houdt en aan de onderlinge afspraken, dan krijg je al een ander speelveld, volgens één van de bestuurders.

Bij de oplossingsrichtingen noemen een aantal geïnterviewden centraal aanmeldbeleid. Dat is inderdaad een belangrijke maatregel om een gelijk speelveld voor ouders te bevorderen. De geïnterviewde bestuurders blijken hierover echter verschillende en soms incorrecte beelden te hebben. Dat ouders alle scholen mogen kiezen en voorrang krijgen bij scholen in hun eigen buurt, was bijvoorbeeld vaak niet bekend. Evenmin dat je het knelpunt van dubbele aanmeldingen kunt voorkomen door ouders één aanmeldformulier te geven, dat zij bij de school van hun eerste voorkeur kunnen inleveren (vaak ook met een tweede keuze voor het geval er geen plaats is op de school van hun eerste keus), waarna op een centraal punt alle aanmeldformulieren bij elkaar komen (digitaal). Dan mogen ouders dus nog steeds alle scholen kiezen, maar wordt dubbele aanmelding voorkomen, worden de mogelijkheden om aanmelden te ontmoedigen verkleind en weten scholen veel eerder hoeveel kinderen er komen.

Voorlichting aan ouders als maatregel om een gelijk speelveld te bevorderen wordt door de bestuurders ook veel genoemd als oplossingsrichting. De meeste bestuurders geven tenslotte aan dat 'samenwerken' om te zorgen voor eerlijk en transparant aanmeldbeleid en kansgelijkheid belangrijk is; scholen zijn niet alleen concurrenten van elkaar. Veel bestuurders geven aan rondom deze onderwerpen te willen werken aan gemeenschappelijke belangen die goed zijn voor alle kinderen in Amersfoort. Dat betekent volgens hen soms: loskomen van het individuele belang van scholen om kinderen binnen te halen. Over de rol van de gemeente bij aanmeldbeleid wordt door de geïnterviewde bestuurders verschillend en genuanceerd gedacht.

5 Bevindingen interviews schoolleiders

Voor dit onderdeel spraken de onderzoekers met vertegenwoordigers van de negentien geselecteerde scholen, doorgaans met één persoon, soms met meerdere. De geïnterviewden zijn voornamelijk schoolleiders, soms (ook) intern begeleiders (IB-ers) en een enkele keer (ook) stafmedewerkers die verantwoordelijk zijn voor het aanmeldproces.

5.1 Het proces van schoolkeuze en toelaten voor groep één

De redenen waarom ouders volgens de geïnterviewden voor een bepaalde school kiezen, verschillen per school. Vaak is volgens hen de grondslag of het onderwijsconcept een belangrijke motivatie, doorgaans in combinatie met de nabijheid van de school. Dat een school bekendstaat om goed onderwijs, een goede zorgstructuur, extra aanbod van bepaalde onder- of naschoolse activiteiten, of een evenwichtige afspiegeling van de wijk is ook iets wat volgens de schoolleiders voor ouders van belang is. Tenslotte zijn er positieve verhalen van bekenden of het feit dat vriendjes of vriendinnetjes naar de school gaan, ook factoren die voor ouders een rol spelen in de schoolkeuze.

De leeftijd waarop ouders voor het eerst contact opnemen met een school, loopt uiteen. Op ruim de helft van de scholen is dit vaak al vóór het tweede levensjaar. Op vier scholen geven de geïnterviewden aan dat ouders soms al vóór, of kort na de geboorte willen komen kijken of hun kind willen aanmelden. Dit zijn alle vier scholen die een wachtlijst hanteren. Maar ook op andere scholen zien schoolleiders dat ouders er 'steeds vroeger bij zijn'. Op de andere helft van de scholen ligt de leeftijd waarop ouders zich gaan oriënteren en contact opnemen eerder tussen de twee en drieënhalf jaar, maar ook op die scholen zijn er uitschieters en geven sommige schoolleiders aan dat ouders ook regelmatig al tussen de anderhalf en twee jaar contact opnemen. Soms lopen de leeftijden waarop ouders contact opnemen ook binnen één school sterk uiteen. Daarnaast zijn er ook uitschieters naar boven: ouders die pas voor het eerst contact opnemen als hun kind al bijna vier is. Op de meeste scholen gebeurt dit af en toe tot nooit, drie scholen geven aan dat dit (heel) vaak voorkomt.

Leeftijd van aanmelden

Aanmelden gebeurt dan ook op zeer verschillende leeftijden. Op twaalf van de negentien scholen (waarvan vijf die een wachtlijst hanteren) zeggen de geïnterviewden te werken met vooraanmelding. Ouders mogen hun kind daar op elke gewenste leeftijd aanmelden op een lijst. Vaak gebeurt dat volgens de geïnterviewden dan (ruim) vóór drie jaar, vooral bij populaire (concept-)scholen die een wachtlijst hanteren. Scholen geven aan dat vooraanmelden voor hun eigen prognose prettig is. Eén school stelt bij het vooraanmelden als eis, dat ouders zich niet ook op een andere school aanmelden. Bij ongeveer de helft van de twaalf scholen die met vooraanmelding zeggen te werken, geven de geïnterviewden aan, dat zij aan ouders duidelijk maken dat vooraanmelden geen garantie biedt op een plek, en dat pas met drie jaar daadwerkelijk een aanmelding of inschrijving plaatsvindt (deze termen worden door de geïnterviewden vaak door elkaar gebruikt). Op de andere scholen die werken met vooraanmelding gebeurt dit niet, of is niet bekend of dit gebeurt. Op één (wachtlijst-)school krijgen de eerste vijftig kinderen van de vooraanmeldlijst volgens de betreffende schoolleider met zekerheid een plek en is er dus sprake van aanmelden vóór drie jaar. Eén school heeft vanuit het bestuur een vooraanmeldingsformulier, maar gebruikt dit niet, omdat de meeste ouders daar hun kind doorgaans pas aanmelden ruim nadat het drie jaar is. Als ouders dan een keer wel wat eerder zijn, is meteen aanmelden mogelijk. Deze school heeft geen wachtlijst.

Bij de zeven scholen die niet met een vooraanmelding zeggen te werken (waaronder twee scholen met een wachtlijst) geven er vier aan, geen aanmeldingen aan te nemen vóór drie jaar. Eén van deze scholen doet dit naar eigen zeggen wel, waardoor dus sprake is van aanmelden vóór drie jaar. Twee scholen (beide met wachtlijst) noemen de lijst met vooraanmeldingen respectievelijk ‘interesselijst’ en ‘belangstellingsformulier’, omdat de term ‘vooraanmelding’ volgens hen verwarring opleverde bij ouders.

Afwijken van beleid

Er zijn scholen die zeggen af te wijken van het eigen bestuursbeleid of landelijke regels voor aanmelden in groep één. Eén school hanteert in de praktijk een andere procedure dan die van het eigen bestuur (zoals te vinden op de website), omdat die procedure in combinatie met de wachtlijst op deze school er volgens deze school voor zorgt, dat de schooljaren ‘vol raken met kinderen die vroeg in het jaar geboren zijn’, waardoor kinderen van februari of later eigenlijk nooit geplaatst zouden kunnen worden. Eén school weet dat het verplicht is om een aanmeldformulier op de site te zetten, maar doet dit niet. Want wanneer dit formulier is ingevuld, heeft de school zorgplicht en dat is niet werkbaar volgens de schoolleider. Nog twee andere scholen geven ook aan dat dit lastig is. Er zijn ook scholen die jongere broers en zussen op diezelfde school wél voor drie jaar inschrijven - ouders vergeten volgens de geïnterviewden namelijk weleens dat ze hun jongere kinderen ook tijdig in moeten schrijven en dat leidt soms tot problemen.

Drie scholen zeggen recent het aanmeldbeleid te hebben aangepast, of daarmee bezig te zijn. Bij twee scholen is hierdoor sinds kort aanmelden vóór drie jaar niet meer mogelijk, één school werkt hieraan, maar worstelt met vormgeven van ‘eerlijk’ beleid voor de afhandeling, waarbij het eerder genoemde ‘vol raken’ van leerjaren met kinderen die eerder jarig zijn een knelpunt is.

Afwegingen en werkwijze rond plaatsing en afwijzing in groep één

Bij afwegingen rond plaatsing in groep één, spelen voor scholen voornamelijk twee vragen: of er plek is en of de school wat de onderwijs/zorgbehoefte (deze termen lijken door elkaar gebruikt te worden) van het kind is. Bij twee scholen is de christelijke identiteit daarnaast een criterium, getoetst in een identiteitsgesprek. Op één school wordt wel gevraagd of ouders de grondslag onderschrijven, maar wordt hier niet op getoetst.

Of er plek is, is het belangrijkste punt bij afweging op zeven scholen die naar eigen zeggen een wachtlijst hanteren, en waarvan er twee pas sinds dit jaar met plaatsgebrek kampen. Deze scholen zeggen de wachtlijst af te handelen op volgorde van aanmelden (waarbij op één eerdergenoemde school al vóór het derde jaar een kleine groep ouders zeker is van plaatsing), met in alle gevallen voorrang voor broertjes en zusjes (mits tijdig aangemeld). Eén school combineert dit met een afstandscriterium én soms daarbij ook nog loting. Eén school geeft aan dat kinderen van een aan de school verbonden kinderdagverblijf én van een kinderdagverblijf in de buurt voorrang krijgen. Een directeur van een school die ook een kinderdagverblijf in het pand heeft, maar waar dit voorrangscriterium niet geldt, geeft aan dat ouders dat soms wél denken, waardoor misverstanden ontstaan. Eén school geeft verhuizers voorrang, omdat die geen kans hebben gehad zich tijdig in te schrijven, één andere school deed dat ook, maar is ermee gestopt. Op die school zijn ouders bereid om te verhuizen voor een plek. Eén wachtlijstschool kijkt ook naar de verdeling van jongens en meisjes. Een achtste school, die ook plaatsgebrek heeft, geeft voorrang aan kinderen in de wijk. Kinderen van buiten worden afgewezen als er in een jaar niet voldoende plek is.

Zorg- of onderwijsbehoefte is voor scholen met en zonder wachtlijsten een belangrijk weegpunt. Op alle geselecteerde scholen vindt volgens de geïnterviewden afwijzing op deze grond plaats. Op vijf scholen gebeurt dat soms in een jaar helemaal niet, of maximaal één of twee keer. Drie scholen geven aan dat dit zo'n vier of vijf keer per jaar voorkomt. Twee scholen zeggen zelden tot nooit af te wijzen op basis van zorg- of onderwijsbehoefte, en deze én nog een klein aantal andere scholen zeggen dat ze alles op alles zetten om kinderen een plek te bieden. Zij zeggen bijvoorbeeld ook kinderen aan te nemen van wie ze al weten dat die waarschijnlijk uiteindelijk naar het speciaal onderwijs zullen gaan. Zij willen deze kinderen naar eigen zeggen toch een plek bieden en helpen in het traject. Eén schoolleider geeft aan, dat diens school een soort 'alternatief voor het speciaal onderwijs' is: kinderen die elders worden afgewezen, kunnen daar wel terecht. Van de overige negen scholen is niet bekend hoe vaak zij afwijzen op grond van een bepaalde ondersteuningsbehoefte.

Scholen geven, als reden voor het afwijzen op deze grond, aan dat de algemene mogelijkheden van de school om kinderen met bepaalde behoeften te ondersteunen soms niet toereikend zijn. Ook speelt de samenstelling, dynamiek en draagkracht van de betreffende klas en van de betreffende docent mee in de overweging. De belangen van de overige leerlingen en docenten staan dan volgens de betreffende scholen voorop⁶. Eén schoolleider die aangeeft zelf bijna nooit kinderen af te wijzen op deze grond, zegt daarover:

“In een bijeenkomst van het Samenwerkingsverband werd duidelijk dat er nog scholen zijn die het ingewikkeld vinden om kinderen die boven de basisondersteuning vallen, de juiste ondersteuning te bieden. Scholen geven soms aan dat zij niet op kunnen/willen rekken, terwijl andere scholen hierin juist wel stappen hebben gezet. Scholen en besturen zouden wat mij betreft meer gezamenlijk de handschoenen moeten oppakken om kinderen met extra ondersteuningsvragen goed over de scholen in de wijk te verdelen, om enerzijds een afspiegeling te zijn van de wijk, elkaar te verrijken en anderzijds ook om segregatie tegen te gaan.”

Een eventuele afwijzing wordt door scholen bij voorkeur in een persoonlijk gesprek gedaan, waarbij de geïnterviewden aangeven, zich daarbij in te zetten voor goede afstemming met de ouders. Bij ouders is er volgens hen weleens onvrede of teleurstelling over het besluit, of over de communicatie vanuit de school, maar formele klachten zijn er volgens geen van de ondervraagde scholen geweest. Twee scholen geven wel aan dat relaties met ouders lijken te verharderen wanneer zij kinderen wegens zorg niet plaatsen. Op één daarvan is weleens een advocaat ingeschakeld. De betreffende schoolleider ziet een 'stigma' op speciaal onderwijs. Bij afwijzing geven alle scholen aan hun zorgplicht te vervullen door het kind te helpen begeleiden naar een andere school. Maar dat is volgens de ondervraagden soms lastig, vanwege gebrek aan plaats bij geschikte alternatieven. Deze begeleiding kan daarom, en ook wegens verzet van ouders of bij ouders die zelf lastig hun weg weten, een lang traject zijn, geven zij aan. “Ouders weten soms helemaal niet wat er mogelijk is, of welke rechten en plichten ze hebben,” zegt een IB-er hierover.

Het overgrote deel van de scholen heeft niet vaak contact met andere wijk scholen over aanmelden in groep één, meestal is er wel contact tussen scholen van hetzelfde bestuur. Drie scholen geven aan dat er hierover juist meer overleg in de wijk is sinds korte tijd. In een paar wijken is er volgens scholen wel een vast overleg tussen IB-ers, maar dat gaat niet specifiek over aanmelden.

⁶ In dit onderzoek is niet gekeken welke factoren ertoe leiden dat sommige scholen eerder of vaker kinderen opnemen met een extra behoefte dan andere, en of en zo ja in hoeverre dit samenhangt met de populatie.

Op de vraag of andere scholen/besturen transparant zijn over hun overwegingen om een kind niet aan te nemen, lopen de antwoorden uiteen. De helft van de ondervraagden kan dit naar eigen zeggen niet inschatten, vijf scholen denken van wel, vier scholen twijfelen hieraan of denken van niet. ‘Als je andere scholen belt, krijg je nooit het hele verhaal,’ zegt een schoolleider daarover. ‘Iedereen voelt namelijk aan z’n water dat het misschien niet op de juiste manier gaat.’ Een ander zegt, over overleg binnen de wijk: “We hebben het ook gehad over dat ouders hun kinderen pas vanaf drie jaar mogen aanmelden, maar sommige scholen houden zich daar niet aan.” Een aantal scholen zegt te denken dat het eigen aanmeldbeleid, of de regels in het algemeen, voor ouders ‘verwarrend’, ‘onduidelijk’, of niet transparant zijn. Meerdere scholen geven aan dat het fijn zou zijn als alle scholen dezelfde aanpak aanhouden.

Knelpunten rond plaatsgebrek en wachtlijsten

Bij het aanmelden in groep één lopen scholen volgens de geïnterviewden tegen verschillende knelpunten aan. Plaatsgebrek is daarbij een van de twee belangrijkste. Voor de zeven scholen met meer aanmeldingen dan plaats, is dat gebrek aan plekken het grootste probleem. Afwijzen vinden alle scholen vervelend, zeker als ouders geen andere plek kunnen vinden, of geen alternatief zien. Eén school heeft daardoor soms huilende ouders aan de lijn, die alleen dit type onderwijs willen. Soms kiezen die dan voor eenzelfde soort school in een andere stad.

Wachtlijsten leveren volgens alle scholen die daarmee te maken hebben, bovendien veel stress op bij ouders. Scholen geven aan, dat ouders soms meermalen bellen om te vragen of er al duidelijkheid is, op één school soms zelfs wekelijks. Zij vinden het dan lastig dat zij ouders niet sneller duidelijkheid kunnen geven. De puzzel rond plaatsing kost volgens de ondervraagden veel tijd, door de complexe afweging van inschrijfduur, voorrangscriteria, zorgbehoefte en bijkomende factoren, zoals doorstroom van huidige kleuters en dubbele inschrijvingen. Volgens drie scholen vergroot de aanmeldleeftijd vanaf drie jaar de stress voor ouders, omdat die nu soms pas een halfjaar vóór de start uitsluitel kunnen geven.

De onzekerheid bij ouders is volgens de scholen met wachtlijsten een belangrijke oorzaak voor het door al deze scholen (en ook door niet-wachtlijstscholen) genoemde knelpunt rond dubbelinschrijvingen: ouders melden hun kind op meerdere scholen aan om hun kansen te vergroten, waardoor wachtlijsten juist groeien en de afhandeling langer duurt. Dubbelinschrijvingen zorgen voor onzekere leerlingprognoses en nopen scholen te checken of kinderen niet al elders zijn geplaatst. Het gebeurt namelijk regelmatig dat ouders zich dan niet afmelden. Nabellen of het versturen van herinneringen aan ouders, kost de scholen die dit moeten doen naar eigen zeggen veel tijd. De Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG) is volgens twee scholen een belemmering hierbij: als zij hun aanmeldinformatie zouden kunnen uitwisselen, zou het makkelijker zijn. Eén school zegt, dat ouders zelf ook aangeven eigenlijk niet dubbel te willen inschrijven, maar dit door onzekerheid toch doen.

Drie scholen met wachtlijsten vinden soms een uitdaging om deze eerlijk af te handelen. Het probleem dat zij schetsen, is dat een leerjaar snel ‘vol’ raakt met kinderen die eerder in het schooljaar jarig zijn. Kinderen die later jarig zijn, hebben minder kans. Twee scholen stellen, dat de aanmeldgrens van drie jaar dit probleem vergroot. Eén school geeft aan, daarom op dit punt af te wijken van het aanmeldbeleid van haar bestuur, om dit soort situaties hierdoor te voorkomen. Een andere school komt er niet uit en overweegt ‘een statisticus in te huren’ om mee te denken hoe de afhandeling zo eerlijk mogelijk kan worden ingericht. Eén school stelt dat

het verlagen van de aanmeldgrens van drie jaar zou helpen: dan spreiden aanmeldingen zich beter over de jaren, en zou dit punt bij wachtlijsten minder spelen.

Knelpunten rond zorg- en onderwijsbehoeften

Bij de twee belangrijkste knelpunten hoort ook de zorg- en ondersteuningsbehoefte bij aanmelden in groep één. Op zeven scholen is de *hoeveelheid* aanmeldingen van kinderen bij wie dit speelt, een knelpunt. Geïnterviewden zien de (sociale, cognitieve en taal-) achterstanden groeien en leggen soms de link met Corona. Deze, maar ook andere scholen vinden het inschatten van de ondersteuningsbehoefte soms ingewikkeld. Zij doen dit meestal met een intake door de IB-er en doorgaans ook met het (standaard, of alleen bij een vermoeden van achterstand) opvragen van informatie bij voorscholen en kinderdagverblijven. Maar als kinderen zich erg jong (voor-)aanmelden, is het lastig om die behoefte al goed in te schatten. Dan missen scholen naar eigen zeggen soms achterstanden die pas later zichtbaar worden, terwijl de school wel al zorgplicht heeft. Wanneer scholen hun ‘anamnese’, zoals in veel gevallen gebeurt, pas (ruim) na de minimale aanmeldleeftijd van drie jaar doen, is er echter weer niet altijd voldoende tijd voor zorgvuldig verder onderzoek: zo’n traject kan volgens de scholen soms wel een jaar duren. Dan is niet op tijd, of pas heel kort voor de start, duidelijk wat een kind nodig heeft. Nog lastiger is dit volgens scholen bij kinderen die pas rond vier jaar aangemeld worden: dan moet het proces versneld worden, terwijl scholen zeggen graag zorgvuldig te zijn. Op drie scholen komt dit vaak voor, één van deze scholen zegt kinderen dan soms later dan met vier te plaatsen. Anderzijds geven scholen aan, dat er tussen drie en vier jaar nog veel kan veranderen in de ontwikkeling van kinderen, bijvoorbeeld bij een taalontwikkelingsstoornis (TOS). Er zijn scholen die de afweging rond zorgbehoefte en plaatsing dan bewust juist wat later maken. Het kan zijn dat een achterstand dan toch (voldoende) ingehaald is.

Scholen zijn bij het inschatten van de (extra) ondersteuningsbehoeften zijn scholen afhankelijk van informatie van ouders en een eventuele voorschool of kinderdagverblijf. Dit kan het inschatten lastig maken: niet alle ouders geven altijd ‘het volledige verhaal vertellen’, en heel soms geven zij ook geen toestemming voor overdracht vanuit de voorschool. Eén school schakelt in die gevallen het wijkteam in. Andere scholen zetten de aanmeldingsprocedure stop. Daarnaast dragen voorscholen volgens de geïnterviewden niet altijd goed over dat er sprake is van achterstanden, of ze schatten die volgens een school juist te zwaar in. Soms vragen scholen, bij een vermoeden van een achterstand, om een observatie bij de peuter. Eén school waar veel kinderen met een extra zorgvraag komen, doet bij iedere aanmelding standaard een observatie op het kinderdagverblijf of de voorschool. Als kinderen niet naar een voorschool/opvang gaan, is informatie opvragen niet mogelijk. Dit maakt inschatten lastig. Drie scholen geven dit als knelpunt aan.

Een kleine minderheid van de scholen zegt soms bewust een kind aan te nemen dat ze eigenlijk geen passend onderwijs kunnen bieden en voor wie ze een langdurig traject én uiteindelijke plaatsing elders voorzien, om het kind goed naar een alternatief te kunnen begeleiden.

Wanneer scholen kinderen vanwege te grote zorgbehoefte afwijzen, is dat vooral wegens grote ontwikkelingsachterstanden, gedragsproblematiek, of een combinatie van meerdere zorgvragen. Geïnterviewden noemen onder andere zindelijkheid of onaangepast (sociaal) gedrag en taalachterstanden. Bij dat laatste punt is het niveau soms lastig in te schatten, en er is niet altijd ondersteuning. Soms zijn scholen daar naar eigen zeggen goed op ingericht, juist vanwege een groot aandeel anderstaligen in de populatie. Twee scholen wijzen hierop om die reden zelden af. Andere scholen zeggen hierbij niet goed in te kunnen te

ondersteunen wegens gebrek aan menskracht, kennis en tijd. Ook als kinderen eerst naar de taalschool zijn geweest, is de achterstand vaak nog groot, maar de ondersteuning stopt, vertellen twee schoolleiders die dit als knelpunt noemen. Bovendien kan een kind dat langer dan een jaar in Nederland is, er niet terecht volgens hen, terwijl dan soms wel behoefte is aan ondersteuning.

Drie scholen geven als knelpunt aan, dat er niet altijd plaats is in het speciaal onderwijs (SO) en speciaal basisonderwijs (SBO) voor kinderen die deze scholen naar eigen zeggen zelf geen passend onderwijs kunnen bieden. Eén school heeft nu meerdere kinderen aangenomen die zij eigenlijk zouden willen doorverwijzen omdat ze hun niet voldoende zeggen te kunnen ondersteunen. Vooral op het SO is sinds januari 2023 lastig een plek te vinden volgens de betreffende schoolleider.

Overige knelpunten

Drie schoolleiders noemen als knelpunt dat zij niet mogen uitbreiden. Het gemeentelijk beleid is volgens hen, dat eerst gekeken wordt of er op scholen in de wijk nog lokalen vrij zijn: als dat zo is, is er ‘genoeg onderwijsruimte’ in een wijk, en moet de school daar gebruik van maken. Maar dat willen scholen niet, omdat kinderen verdelen onpraktisch is en de samenhang op school vermindert. Eén school doet het desondanks toch, maar is er niet blij mee. Eén van de betreffende schoolleiders stelt dat gebrek aan uitbreidingsmogelijkheid óók over kansengelijkheid gaat: ouders die een school met ruimtegebrek kiezen, lopen kansen mis. “Wij voorzien in een duidelijke behoefte en mogen niet afgestraft worden op onze groei, omdat er lokalen over zijn op andere scholen.”

Tenslotte is diversiteit op verschillende manieren een knelpunt voor een klein aantal scholen: drie scholen merken dat ‘hoogopgeleide, witte ouders’ steeds vaker niet voor hun (buurt-)school kiezen, maar voor een school buiten de wijk. Eén (concept-)school met een stadsbreed voedingsgebied krijgt veel van deze kinderen binnen, en zou juist meer kinderen uit de eigen wijk willen ontvangen, omdat dit meer diversiteit brengt. Eén school zou de samenstelling van de populatie graag veranderen omdat die té divers en uiteenlopend qua niveau is, ‘maar weigeren aan de voorkant mag nu eenmaal niet’.

5.2 Het proces van aanmelden en toelaten van zij-instromers

Zij-instroom van leerlingen speelt op achttien van de negentien ondervraagde scholen en verloopt overal ongeveer hetzelfde. De voorwaarden voor aanmelden zijn doorgaans gelijk aan die bij onderinstroom, de procedure verschilt wel. De scholen vragen de ouders altijd om de reden van overstappen en verzoeken hen vaak ook om de huidige school op de hoogte te stellen, want dat gebeurt niet altijd. Daarnaast vragen scholen altijd informatie op bij de school van herkomst, zowel over de reden van overstap als over het kind zelf.

Als het gaat om zij-instroom, noemen negen van de ondervraagde scholen de gemeentebrede afspraak (ook wel ‘convenant’ genoemd) om zij-instromers alleen toe te staan na de zomer, en niet tijdens het schooljaar. Zij geven aan, zich hier in principe aan te houden, maar weleens af te wijken bij verhuizers van buiten de stad, en in belang van een kind, bijvoorbeeld om emotionele of gezondheidsredenen, als het niet meer gaat op de huidige school. De overige negen scholen zeggen niets over deze afspraak. Een school zegt kinderen het hele jaar door aan te nemen, want ‘de school is niet groot en de klassen zitten niet erg vol.’ Twee scholen die het convenant niet noemen, zeggen wel dat ze bij voorkeur alleen wissels na de zomer doen, omdat dat praktischer is en minder tijd kost.

Bij zij-instroom is sprake van twee groepen: verhuizers van buiten de wijk of stad en mensen die binnen Amersfoort van school willen wisselen. De meeste scholen hebben met beide groepen te maken, een kleine minderheid heeft bijna alleen verhuizers. Voor die laatste groep geldt, dat scholen het kind - wanneer zij plaats hebben en kunnen voldoen aan een eventuele ondersteuningsbehoefte- na kennismaking doorgaans meteen laten instromen. Plaatsgebrek speelt hierbij op drie scholen een rol in bepaalde klassen (één school heeft een wachtlijst in sommige leerjaren).

Overwegingen en proces bij zij-instroom binnen Amersfoort

Zij-instroom binnen de stad of wijk is volgens de achttien betreffende scholen vaak complexer dan bij verhuizers. Ook dan is capaciteit een factor die mee kan wegen, maar spelen vooral andere zaken daarin een rol. Redenen voor de gewenste overstap kunnen het lastiger maken, bijvoorbeeld dat een kind vastloopt op de andere school, dat ouders ontevreden zijn of een conflict hebben met de schoolleiding, dat er is sprake van achterstanden/ een grote zorgbehoefte, dat het kind wordt gepest, of het gaat om nieuwkomers, bij wie taal een uitdaging is bij het inschatten van niveau. Scholen doen daarom bij zij-instroom binnen de stad of wijk doorgaans nauwkeuriger vooronderzoek voordat ze besluiten tot plaatsing van deze kinderen en gaan minder snel over tot toelating. Bij conflicten vragen ze de ouders bijvoorbeeld, eerst te proberen die met de huidige school op te lossen. Hetzelfde geldt voor vraagstukken rond extra ondersteuningsbehoefte. Pas als blijkt dat een kind echt niet op de huidige school door kan, zeggen scholen te kijken of ze plek hebben en te gaan onderzoeken of een transfer een oplossing is voor het kind. Soms denkt de school van niet, bijvoorbeeld bij bepaalde zorgbehoefte, of als ouders ergens niet tevreden over zijn. Geïnterviewden geven aan, soms in te schatten dat zij de zaken in zo'n geval niet anders aan zouden pakken dan de huidige school. Ook bij problemen met de huidige school rond een lastige thuissituatie of zorgen om de ontwikkeling, is overstappen 'niet altijd de oplossing' nemen scholen een kind soms ook niet aan. Bij dit laatste punt noemen drie scholen dat ouders soms 'vluchtgedrag vertonen' als zij op de huidige school geconfronteerd worden met, bijvoorbeeld, zorgen over hun kind, of een ontwikkelingsonderzoek. Als ouders bij een aanmelding voor zij-instroom geen toestemming geven voor contact met de latende school, of verder onderzoek bij het kind, zetten sommige scholen een aanmeldproces stop. Dit komt volgens een derde van de ondervraagde scholen weleens voor.

Wanneer een kind een bepaalde ondersteuningsbehoefte heeft, is de afweging voor volgens de ondervraagde scholen altijd 'maatwerk': het gaat om de vraag of zij kennis en menskracht in huis hebben om bepaalde ondersteuning (langdurig) aan te bieden, én of de betreffende klas/leerkracht op dat moment genoeg draagkracht heeft. Zo niet, dan wordt een overstap soms afgewezen. Soms is er wel plek voor een verhuizer, maar niet voor een kind dat extra ondersteuning nodig heeft. Ongeveer de helft van de scholen geeft aan, weleens af te wijzen wegens zorgbehoefte. 'We kiezen soms voor de gezondheid van de klas en de leraar, die moet zijn veerkracht behouden', zegt een school hierover. Een klein aantal scholen zegt nooit een kind af te wijzen wegens zorg. Een schoolleider zegt: 'Onze visie is: als je het niet probeert met het kind, weet je het niet.'. Bij de afweging rond toelaten van zij-instromers geven scholen aan, dat urgentie in de situatie van het kind soms doorslaggevend is: sommigen 'rekken hun capaciteit op', of nemen een kind toch aan terwijl de zorgvraag eigenlijk te groot is.

Scholen geven aan, dat ze bij afwijzing proberen om ouders goed mee te nemen in het besluit, vaak in een persoonlijk gesprek. Klachten zijn er volgens geen enkele school geweest, al is het soms wel lastig, omdat het pijnlijk is voor ouders. Transparantie is daarom volgens veel scholen cruciaal. Zij noemen het belangrijk om 'aan de voorkant' duidelijk te zijn met een up to date ondersteuningsprofiel en actuele informatie over

leerjaren waarin geen plek meer is. Dat is ook belangrijk om je goed te verantwoorden. Ook proberen scholen naar eigen zeggen, om in het eerste gesprek meteen eerlijk te zijn over het proces, zoals over de eis dat ouders toestaan dat er informatie wordt opgevraagd.

De scholen helpen ouders naar eigen zeggen altijd mee om een goed alternatief te vinden, hoewel dat niet altijd makkelijk is, soms zelfs onmogelijk en veel tijd kost.

Het contact met andere scholen over zij-instroom verschilt. Scholen binnen één wijk stemmen (soms) af, soms is er alleen contact binnen de eigen besturen. Bij een daadwerkelijke transfer is er meestal wel goede uitwisseling. Soms speelt het samenwerkingsverband ook een rol.

Knelpunten

Vijf scholen geven aan, erg veel met zij-instroom te maken te hebben. Voor deze scholen is zij-instroom een knelpunt op zich, omdat het tijdrovend is. Eén school noemt een percentage van tien procent, een andere 24. Eén school zegt 'het hele jaar door gebeld te worden, voor alle klassen'. Daar gaat het vooral om kinderen die elders 'niet goed in hun vel zitten'. Eén school zegt dat IB-ers van andere scholen vaak zij-instromers met zorgbehoeften naar deze school verwijzen 'als ze het niet meer weten': "Dan hoeven ze niet de hele procedure voor het SBO in, hier worden ze meestal wél toegelaten." Op sommige scholen is in bepaalde klassen een stop op zij-instroom. Eén school heeft een wachtlijst voor zij-instroom, met kinderen die bij de onderinstroom geen plek kregen: de ouders willen alsnog overstappen als er ruimte vrijkomt.

Het merendeel van de scholen kent, los van het aantal zij-instromers, overige dilemma's en knelpunten rond zij-instroom. Die liggen vooral rond kinderen met achterstanden. Afwegen is ingewikkeld, zeker wanneer er ook nog sprake is van conflicten op de huidige school, of als kinderen daar echt vastlopen. Het kost veel tijd om zorgvuldig te zijn en sommige scholen noemen het lastig als ze een kind geen plek kunnen bieden, terwijl ze weten dat het echt vastloopt, of elders ook geen plek zal vinden. Twee scholen zeggen dat er in sommige gevallen sprake van is dat het kind bij hun afwijzing een 'thuiszitter' wordt. Drie scholen geven aan dat op het SO en SBO plekken te weinig zijn, waardoor ze soms ook leerlingen aannemen of binnen houden die ze eigenlijk niet kunnen ondersteunen.

Een klein aantal scholen noemt het knelpunt van ouders die erg snel van school willen wisselen, dit soms al vaker hebben gedaan, of het tegelijk op meerdere scholen proberen. Zij gebruiken daarbij termen als 'vluchtgedrag' en 'shoppers'. Eén schoolleider, die veel van dit soort gevallen meemaakt, zegt: 'Ouders zijn het ergens niet mee eens en bellen meteen een andere school. Er zijn soms ouders die al vier of vijf scholen hebben gehad. Vaak is overstappen niet in het belang van het kind, maar is er iets tussen ouders en school.' In dit soort gevallen is er volgens de betreffende scholen vaak meer aan de hand, zoals 'problemen in de thuissituatie' of spreken zij van 'alarmbellen' die bij bepaalde situaties afgaan. Soms is een kind door de huidige school of het Samenwerkingsverband doorverwezen naar het speciaal onderwijs en proberen ouders dat te voorkomen door een overstap. Een schoolleider zegt: "Soms denken ouders: 'Mijn kind redt het niet op school A, maar ik wil niet naar het SO of SBO, weet je wat: ik ga naar school B. Daar redt mijn kind het misschien wel. Maar, zo werkt het natuurlijk niet.'"

Hierbij speelt soms ook het probleem, dat in het algemeen als knelpunt door veel scholen wordt genoemd: dat ouders bij een overstap niet altijd alle informatie (willen) delen over hun kind of de situatie op de oude school, of niet mee willen werken aan onderzoeken die de school wil doen bij het kind, bijvoorbeeld bij een vermoeden van achterstanden. Soms blijkt gaandeweg dat ouders willen wisselen omdat de huidige school een

onderzoek heeft ingezet. Dan ‘vertellen ouders niet altijd het eerlijke verhaal’. Een school vertelt: “Ouders zeggen dat ze willen overstappen vanwege de identiteit, of omdat we een goede school zijn. “Maar als we dan een overdracht met de andere school hebben, ontdekken we dat er forse achterstanden zijn, of dat ze al midden in een onderzoek zitten.” Soms omzeilen ouders het Samenwerkingsverband, als dat betrokken is.

Andere knelpunten die vaker genoemd worden, zijn de financiering bij tussentijds overstappen (door drie scholen), omdat die afhankelijk van de teldatum nadelig kan uitpakken, de Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG) (door drie scholen), die het lastiger maakt om informatie op te vragen en zij-instromers met een taalachterstand die van de taalschool komen maar de taal nog niet voldoende beheersen (vier scholen). Hoewel de overdracht vanuit de taalschool goed is, geven de betreffende scholen aan, daarna zelf niet voldoende ruimte te hebben om verder te ondersteunen. Een school noemt dit een leemte.

Wat door drie scholen genoemd wordt, is een gebrek aan duidelijkheid waarom een kind dat zich aanmeldt, op een andere school is afgewezen als zij-instromer. Niet alle geïnterviewden denken dat scholen of besturen daarover altijd eerlijk zijn. Heel soms vermoedt een school dat andere scholen bepaalde kinderen liever niet aannemen. ‘Witte kinderen hebben soms de voorkeur, lijkt het,’ zegt één schoolleider. Toch lijken de meeste scholen vertrouwen in de andere scholen te hebben. Twee scholen geven aan, sinds kort nauwer samen te werken met de andere scholen in de buurt rond zij-instroom. Eén daarvan zegt daarover: ‘doordat we nu in gesprek zijn, blijft het niet bij een onderbuikgevoel’.

Ongeveer een kwart van de scholen denkt dat de procedures rond zij-instroom voor ouders niet altijd duidelijk of en transparant zijn. Dat is omdat alle scholen een andere aanpak hebben, omdat ouders ‘het covenant niet kennen’ of niet weten wat de procedures zijn. Twee scholen denken dat overstappen ook lastig is voor ouders die de taal niet goed beheersen. Eén school gebruikt daarom soms de tolkentelefoon, een andere vraagt zich af ‘of buitenlandse ouders het wel altijd begrijpen.’

Er zijn drie buurtscholen die als knelpunt aangeven, dat zij zien dat hoogopgeleide ouders na een aantal jaar bij hen willen vertrekken naar bepaalde andere scholen buiten de wijk met een hoger opgeleide bevolking. Eén school zegt daarover in goed overleg te zijn met de school waar deze ouders naartoe willen. Die school ‘heeft er geen belang bij’, en gaat met deze ouders in gesprek over hun beweegredenen en oplossingen op de huidige school. Zo proberen de scholen elkaar te helpen.

5.3 Visie op en adviezen voor een eerlijk aanmeldbeleid

De geïnterviewden willen allemaal een eerlijk en goed toelatingsbeleid en alle scholen geven aan dat zij zich hiervoor inzetten. Tegelijkertijd benoemen vijf scholen, waar de casus uit de vragenlijst is voorgelegd, in reactie daarop dat zij soms vermoeden dat andere scholen niet eerlijk en transparant handelen: zij horen dat kinderen elders om onduidelijke redenen zijn afgewezen, of vermoeden dat bepaalde scholen een voorkeur hebben voor en/of sturen op een bepaalde populatie (waarbij kwalificaties als ‘wit’, of ‘hoogopgeleid’ worden genoemd).

Om een goed en eerlijk toelatingsbeleid te bereiken, noemen de geïnterviewden wat zij daarbij belangrijk vinden. De ondervraagden geven in overgrote meerderheid aan, dat het niet mogelijk zou moeten zijn om kinderen te weigeren vanwege bepaalde kenmerken of achtergronden, of bijvoorbeeld een (taal)achterstand of bepaalde ondersteuningsvragen. De helft van de schoolleiders benoemt expliciet het belang van de vrijheid van

ouders om te kunnen kiezen voor de school van hun voorkeur hierbij als een groot goed. Veel scholen vinden het belangrijk dat kinderen een goede school in hun eigen buurt vinden.

Oplossingsrichtingen

De geïnterviewden noemen een groot aantal verschillende oplossingsrichtingen voor het bevorderen van een eerlijk toelatingsbeleid. Ook voor de knelpunten die zij benoemd hebben, zien zij verschillende oplossingen.

Transparantie van en goede informatie over het aanmeldbeleid wordt door ongeveer de helft van de schoolleiders benadrukt: het moet voor ouders helder zijn hoe het aanmelden werkt. Twee schoolleiders benoemen hierbij, dat er rekening gehouden moet worden met groepen voor wie het beleid minder begrijpelijk is, door opleiding of taalniveau.

De helft van de schoolleiders vindt dat het toelatingsbeleid uniform zou moeten zijn: hetzelfde op alle scholen. Voor ouders is het nu verwarrend en dat kan leiden tot een ongelijk speelveld. Hierbij noemen enkele schoolleiders ook expliciet het juist toepassen van de wettelijke norm: inschrijven vanaf drie jaar.

Een kwart van de schoolleiders geeft aan het goed te vinden als het toelatingsbeleid in Amersfoort ervoor zou zorgen dat er meer kinderen in hun eigen wijk naar school gaan en als de scholen een betere afspiegeling worden van de wijk en van de samenleving. Een postcodebeleid wordt door twee scholen als optie genoemd, maar twee andere scholen zijn hier juist tegen, en ongeveer een kwart van de schoolleiders geeft in het algemeen aan dat een toelatingsbeleid de keuzevrijheid van ouders voor een school niet mag inperken. Hierbij wordt voornamelijk de mogelijkheid genoemd om te kiezen voor een school met een specifiek onderwijsconcept of religieuze grondslag. Zorgen dat de kwaliteit van scholen in de buurt goed is, zodat ouders de wijk niet uit hoeven, zien zij als een betere oplossing.

Meer dan helft van de schoolleiders noemt een goede en heldere informatievoorziening voor ouders belangrijk. Ouders moeten goed weten wanneer zij hun kind moeten aanmelden, een goede afweging kunnen maken over welke school zij willen en het moet duidelijk zijn hoe hun kind daar een plek kan krijgen. De ondervraagden vinden dat scholen en besturen hierin zelf een belangrijke rol hebben. Daarbij moeten die er rekening mee houden dat de informatie voor alle ouders toegankelijk is. Vier geïnterviewden benoemen dat de gemeente ook een rol kan pakken, bijvoorbeeld via een brief aan alle ouders, of ondersteuning voor ouders in het aanmeldproces. Ook het consultatiebureau wordt genoemd als goede plek om ouders te informeren.

Hoewel de ondervraagden het in meerderheid onwenselijk noemen om kinderen te weigeren vanwege een (taal)achterstand of ondersteuningsvraag, geven scholen ook aan, dat het niet altijd lukt om de juiste ondersteuning/passend onderwijs te bieden. Taalachterstanden, of complexe zorgvragen, in combinatie met de beperkte mogelijkheden vanuit de Taalschool, gebrek aan kennis of mankracht in het team, of een grote zorgzwaarte in een klas, maken dit soms lastig. Een duidelijke oplossingsrichting komt niet naar voren uit de gesprekken, maar scholen noemen onder andere: meer geld voor ondersteuning, betere verdeling van vluchtelingen of kinderen met zorgbehoefte (iets waar twee scholen in hun wijk naar eigen zeggen al samen aan werken), of meer/langere ondersteuning vanuit de Taalschool.

Drie scholen zijn kritisch op andere scholen die te snel kinderen afwijzen, en vinden dat alle scholen (net als zichzelf) zich beter moeten inrichten op ondersteuning, zodat ze niet meer hoeven afwijzen en noemen het

belangrijk is om hier scherp op te zijn: scholen zouden hun afwijzing altijd goed moeten verantwoorden en er kan wellicht gemeentebreed worden bijgehouden hoe vaak scholen afwijzen. Besturen kunnen hierin volgens hen ook een sturende of controlerende rol pakken, evenals de gemeente.

Als het gaat om een uniform beleid, wordt een (vorm van) centraal aanmeldbeleid vijf keer als optie genoemd. Omdat dan 'iedere school hetzelfde aanmeldbeleid' heeft, is het duidelijk voor ouders. "In Utrecht hebben ze een transparant en mooi systeem. Je mag in het kwartaal dat je kind drie wordt aanmelden. Hierin kan je dus niet shoppen/ sturen als ouders. Dit creëert een eerlijker speelveld", aldus een schoolleider over het Utrechtse aanmeldbeleid. Bij een centraal aanmeldbeleid zien de voorstanders onder andere als voordeel, dat dit dubbelinschrijvingen en vervuilde wachtlijsten kan voorkomen. Dat bevordert gelijke kansen, en voorkomt stress bij ouders en lastige prognoses voor de scholen zelf. Er zijn echter net zoveel scholen die bij deze vorm van aanmeldbeleid juist kanttekeningen hebben: ze zijn bang dat dit de vrije keuze van ouders belemmert, of denken dat dit geen oplossing is voor wachtlijsten bij populaire scholen, omdat ouders daar alsnog vaker voor zullen kiezen.

Voor die wachtlijsten en dubbelinschrijvingen, en de voorkeur van ouders voor bepaalde scholen die daarvan de oorzaak is, noemen de geïnterviewden ook andere oplossingen. Genoemd zijn onder andere: zorgen voor goede kwaliteit op alle scholen, makkelijker uit laten breiden van populaire scholen, of het voorkomen van concurrentie tussen scholen door het vormen van één groot schoolbestuur voor alle scholen in Amersfoort of door anders te kijken naar de weging, omdat de vergelijking niet altijd goed te maken is, terwijl ouders wel vaak kijken naar de prestaties van een school. Loting is slechts enkele malen genoemd als praktische oplossing voor wanneer er wachtlijsten zijn, maar hiervan ziet men ook nadelen, zoals stress bij ouders of beperking van hun keuzevrijheid.

Beter overleg tussen scholen onderling, vooral in de wijk maar ook stadsbreed, en zowel binnen als tussen besturen, wordt door het overgrote merendeel van de schoolleiders genoemd als belangrijke manier om tot een eerlijke werkwijze bij aanmelden te komen. Hierbij spelen de scholen zelf en vooral ook de besturen volgens geïnterviewden een rol, maar ook de gemeente wordt een paar maal genoemd als speler in overleg. "Alle actoren moeten betrokken worden", vindt een schoolleider.

Ongeveer de helft van de ondervraagden vindt daarnaast, dat de gemeente een rol moet spelen in het eerlijker maken van het beleid, al is die rol niet voor alle geïnterviewden hetzelfde. Het kan gaan om invoeren van een (vorm van) centraal aanmeldbeleid of het op andere wijze uniformer maken van het beleid, om controleren of scholen en besturen zich wel aan de wet (zoals aanmelden vanaf drie jaar) of aan gemeentelijke afspraken houden. Maar er zijn ook vier ondervraagden die juist vinden dat de gemeente hierin geen rol heeft: vooral de besturen moeten zorgen voor een eerlijk beleid en de controle van de scholen en ook de scholen zelf moeten zich hiervoor inzetten. De rol van besturen wordt ook door andere scholen belangrijk genoemd als het gaat om eerlijk aanmeldbeleid.

Tot slot wordt ook de rol van ouders een aantal maal genoemd door de geïnterviewden. Door zich goed te informeren en niet alleen af te gaan op verhalen van anderen, door voorbij hun vooroordelen te kijken én door zich niet te makkelijk in te schrijven op meerdere scholen, kunnen ook ouders bijdragen aan een gelijk speelveld voor iedereen.

5.4 Samenvattende conclusie

Uit de interviews met schooldirecteuren (en andere vertegenwoordigers van de scholen) blijkt dat zij zich, ondanks hun pogingen om in de praktijk transparant en eerlijk te zijn bij aanmelding van leerlingen, niet allemaal op alle momenten aan de regels en (stadsbrede) afspraken houden. Dat komt tot uiting in de volgende bevindingen:

Slechts de helft van de geïnterviewde scholen die aan vooraanmelding doen, geeft aan dat zij ouders duidelijk maken dat dit geen garantie biedt op een plek en dat pas met drie jaar daadwerkelijk een aanmelding of inschrijving plaatsvindt. Op de andere scholen die werken met vooraanmelding gebeurt dit niet, of is het niet duidelijk of dit gebeurt. Op sommige scholen is sprake van aanmelden vóór drie jaar.

Wanneer het gaat om de afwegingen die scholen maken rond de plaatsing van kinderen spelen twee zaken een belangrijke rol: (1) of er plek is en (2) wat de zorg- of ondersteuningsbehoefte van het kind is. Of er plek is, is de belangrijkste vraag op zeven scholen met een wachtlijst. Vaak handelen deze scholen de lijst af op volgorde van aanmelden. Zorg- of ondersteuningsbehoefte is voor veel scholen, met en zonder wachtlijsten, ook een belangrijk weegpunt. Op het merendeel van de scholen vindt daarom geen afwijzingen plaats, of maximaal twee keer per jaar, op andere scholen gebeurt dit iets meer.

De geïnterviewde schoolleiders geven aan een aantal knelpunten te ervaren rond het aanmelden van kinderen. Dat geldt vooral voor scholen waar meer aanmeldingen zijn dan plaatsen. Wachtlijsten leveren volgens alle scholen die ermee te maken hebben namelijk veel stress op bij ouders. De onzekerheid bij ouders zorgt volgens geïnterviewde scholen voor het veelgenoemde knelpunt rond dubbelinschrijvingen: ouders melden hun kind op meerdere (wachtlijst-)scholen aan om hun kansen te vergroten, waardoor wachtlijsten juist weer groeien en de afhandeling langer duurt. Daarbij geven sommige scholen met wachtlijsten aan dat het een uitdaging is om deze eerlijk af te handelen. Tenslotte noemen zeven scholen de hoeveelheid aanmeldingen waarbij extra ondersteuningsbehoefte speelt, een knelpunt.

Wanneer het specifiek gaat over het aanmelden van zij-instromers dan zijn de voorwaarden voor aanmelden doorgaans gelijk aan die bij het aanmelden vanaf groep één. De procedure verschilt wel. De scholen vragen de ouders altijd om de reden van overstappen, en verzoeken hen vaak ook om de huidige school op de hoogte te stellen, want dat gebeurt niet altijd. Daarnaast vragen scholen altijd informatie op bij de school van herkomst, zowel over de reden van overstap als over het kind zelf.

Oplossingsrichtingen voor eerlijk aanmeldbeleid

De geïnterviewde schoolleiders zien voor alle betrokken actoren een rol in het bereiken van een eerlijk aanmeldbeleid. De meest genoemde oplossingen zijn duidelijker informatievoorziening voor ouders en een meer uniform aanmeldbeleid - waarbij er een gemengd beeld is over of (een vorm van) centraal of gezamenlijk aanmeldbeleid wenselijk is. Over wie hiervoor precies verantwoordelijk zou moeten zijn, wordt ook verschillend gedacht. Goed overleg over het aanmeldbeleid tussen alle betrokken actoren (ouders, scholen, besturen en de gemeente) is voor alle ondervraagden belangrijk voor het vormgeven van een eerlijk aanmeldbeleid, maar als het gaat om het aanpassen van beleid of nemen van maatregelen, of het maken van bepaalde afspraken en het controleren daarvan, denken de geïnterviewden verschillend over de rol van deze actoren: sommigen vinden dat de gemeente hierin leidend moet zijn, anderen zien vooral een rol voor de besturen en de scholen zelf.

6 Bevindingen interviews ouders

Op 18 van de 19 geselecteerde scholen zijn in totaal 54 ouders geïnterviewd. Op één school lukte het niet om ouders te spreken. Op de meeste scholen zijn twee of drie, en in een enkel geval vier ouders geïnterviewd, meestal gezamenlijk. Op één school vonden geen ouderinterviews plaats, omdat het niet lukte om tot een afspraak met ouders te komen. Het merendeel van de geïnterviewde ouders heeft in ieder geval één kind dat ten tijde van het interview in groep 1 of 2 zat, een kleine minderheid heeft alleen kinderen in hogere leerjaren.

6.1 Aanmelden voor groep 1

Uit de interviews blijkt dat de leeftijd waarop ouders zich oriënteerden op de schoolkeuze voor hun kind, verschillend was. Dit was gemiddeld tussen één en drie jaar, maar er zijn ouders die dit al deden vóór of vlak nadat hun eerste kind werd geboren, en voor een klein aantal was dit pas rond drieënhalf jaar. Ouders die vroeg begonnen, zeggen dat ze dit deden wegens zorgen om wachtlijsten. “Ik dacht, ik moet nu al aan scholen gaan denken, want dat was wel een beetje een thema in de stad, hoorde ik ook van anderen,” zegt een ouder hierover. Ook wachtlijsten op kinderdagverblijven en buitenschoolse opvang (BSO) waar ouders al vroeg mee te maken kregen, wakkerden haast aan.

Oriëntatie en keuzemotieven

Ongeveer een kwart van de ouders had meteen één bepaalde school voor ogen, verdiepte zich daar verder niet in en keek ook niet op andere scholen. Vaak waren dit ouders die kozen voor scholen met een specifiek concept, of verbondenheid aan een bepaalde kerk(-gemeenschap). In mindere mate ging het ook om ‘de school in de straat’. Het merendeel van de ouders verdiepte zich in één of meerdere scholen, via websites, open dagen en rondleidingen. Ook beleidsplannen of uitstroomcijfers werden door een paar ouders bekeken. Eén ouder ontving een brief over naderende schoolkeuze toen haar dochter één jaar was, met een lijst van scholen en informatie over open dagen. Dit stimuleerde haar om zich te gaan verdiepen in de mogelijkheden. Het is echter niet duidelijk van wie zij deze brief ontving. Eén ouder kreeg een folder van de wijkscholen in de bus. Dat was fijn, maar liever had deze ouder over alle scholen informatie gehad.

De ondervraagde ouders hadden verschillende keuzemotieven. Doorgaans was sprake van een combinatie daarvan, zoals ligging (in de buurt) én onderwijsconcept en/of religieuze grondslag. Ook de mening van bekenden en aanwezigheid van kinderen van bekenden speelt voor ouders een belangrijke rol, evenals eigen ervaringen, via werk of als leerling. Op de helft van de scholen geven één of meerdere ouders aan, dat zij mede op ‘gevoel’ kozen als er meerdere geschikte scholen leken te zijn: een ‘eerlijk’ verhaal, sfeer, persoonlijke aandacht en de houding van vertegenwoordigers van de school wogen mee. Het feit dat een school ‘een mix van culturen is’, of een ‘goed vertegenwoordiging’ van de maatschappij of de wijk, wordt op vier scholen door ouders genoemd.

Een klein aantal ouders van wie de kinderen vóór vier jaar naar een voorschoolse opvang ging, zegt daarnaast, dat hun schoolkeuze ook samenhang met de keuze voor het betreffende kinderdagverblijf, de speelleergroep of de BSO. Voor de (voorschoolse) opvang schrijven ouders zich doorgaans in voordat ze een schoolkeuze maken. Die opvangkeuze kan vervolgens mede bepalend zijn voor de schoolkeuze, omdat de opvang er dichtbij zit, of zelfs in de school (al dan niet als onderdeel van een Kindcentrum). Een aantal ondervraagde ouders schreef zich tegelijk in voor school en kinderdagverblijf, wanneer die onder één dak zaten. Op één school gaf een plek

op de inpandige opvang volgens ouders voorrang op de wachtlijst van de school. Het verband tussen een BSO en de schoolkeuze kan ook een bepalende factor zijn voor de schoolkeuze, vertellen ouders op één school: je moet je voor een BSO, wegens de lange wachtlijsten, namelijk soms nog vroeger inschrijven dan voor school. En BSO's halen kinderen vaak maar op een beperkt aantal scholen op. Als je eenmaal een BSO-plek hebt, kan dat dus medebepalend zijn voor de schoolkeuze.

Het overgrote deel van de ouders zegt dat zij het officiële aanmeldbeleid van scholen waarin zij interesse hadden niet kenden. Zij waren ook niet bekend met landelijke beleidsregels, al zegt een enkeling te weten dat 'je pas mag inschrijven vanaf drie jaar' of dat die regel er wellicht zal gaan komen. Op een paar ouders na, wisten alle geïnterviewden wel van het bestaan van wachtlijsten toen zij een school gingen kiezen voor hun kind. Op de geselecteerde scholen die een wachtlijst hanteren, waren op twee na alle geïnterviewde ouders die daar nu een plek hebben, daarvan ook goed op de hoogte, al dan niet door hier zelf actief naar te informeren. Er zijn wel enkele ouders die op een andere school dan hun huidige te laat waren voor een plek, omdat die een wachtlijst bleek te hebben waar zij niet van wisten. Eén geïnterviewde dacht, dat de dichtstbijzijnde school altijd een plek moet bieden aan een kind, en liep daardoor een plek mis. Op de scholen met wachtlijsten verdiepten ouders zich doorgaans wat verder in het aanmeldbeleid van de school, om te weten hoe de wachtlijst werkte. Op de andere scholen deden ouders dit bijna nooit.

Proces van aanmelden en inschrijven

Veel geïnterviewden weten niet meer precies hoe het proces van aanmelden verliep en hoe oud hun kind bij het aanmelden was. Minder dan tien procent van de ouders melden hun kind pas kort voor de vierde verjaardag aan op de huidige school, en dat was vooral wegens verhuizing of een late verandering van voorkeur. Ouders noemen leeftijden die uiteenlopen tussen de één en drieënhalf jaar. Ook een aanmelding onder de één jaar komt voor bij de ondervraagde ouders.

Op dertien van de achttien scholen zeggen één of meerdere geïnterviewde ouders dat zij zich denken te herinneren dat zij hun kind vóór de derde verjaardag hebben aangemeld op deze huidige school (en soms daarnaast ook op (meerdere) andere scholen). Op de overige vijf scholen hebben de geïnterviewde ouders geen aanmeldleeftijd genoemd, of herinnerden zij zich deze helemaal niet meer.

Op drie scholen waar ouders aangeven dat ze zich al vóór drie jaar konden aanmelden (alle met een wachtlijst), zeggen één of meerdere ouders heel zeker te weten dat dit mogelijk was. Eén ouder checkte dit nog in de mail die zij kreeg toen zij haar kind met anderhalf jaar aanmeldde. Daarin staat: 'Hartelijk dank voor uw inschrijving, u bent opgenomen in de leerlingadministratie.' Deze ouder ging ervan uit dat dit een aanmelding was. Een andere ouder zegt: "We werden meteen geaccepteerd. Ons kind was toen anderhalf.". Meerdere ouders geven aan, dat zij hun kind tegelijk op het kinderdagverblijf en de (bijbehorende) school aanmelden, waarbij hun kind ruim vóór drie jaar naar dat kinderdagverblijf ging. Een paar ouders vertellen dat scholen met wachtlijsten hen adviseerden om zich tijdig aan te melden. 'We hebben op verschillende scholen geïnformeerd. Daar werd aangegeven dat men met twee à tweeënhalf inschrijven op tijd was. Bij deze school werd gezegd: 'meld je maar meteen aan, want als je met één jaar doet, heb je nog iets te kiezen'.'. De ouders die zeggen dat zij hun kind hebben aangemeld vóór drie jaar, herinneren zich in de meeste gevallen dat zij ná de derde verjaardag bericht kregen dat hun kind geplaatst was. Vooral op scholen met wachtlijsten gingen ouders hier soms ook zelf achteraan bij de school, om zich zeker te stellen. Er zijn ook ouders die niet meer weten of, en zo ja, wanneer zij een bevestiging van plaatsing kregen.

Een aantal ouders dat hun kind vóór drie jaar zegt te hebben aangemeld, spreekt daarbij specifiek van ‘vooraanmelding’, zowel op wachtlijst- als op niet-wachtlijst scholen. Daarbij wisten deze ouders doorgaans wel, dat het kind pas definitief geplaatst zou worden met drie jaar (mits er plek zou zijn, bij wachtlijsten) en dat vooraanmelding geen voorrang of recht op een plek gaf. Zes scholen gaven dit volgens ouders ook duidelijk aan.

Het verdere verloop na de aanmelding herinneren veel ouders zich vaak niet meer precies. Ze weten meestal nog wel dat zij rond of na de derde verjaardag een kennismakingsgesprek hadden, veelal met een IB-er of schoolleider, waarbij ze doorgaans zeggen dat ze een formulier moesten invullen over de ontwikkeling van het kind en verdere bijzonderheden konden aangeven. Sommige ouders kregen zo’n formulier al eerder in het proces. Sommigen zeggen dat pas na dit gesprek een ‘inschrijving’ of ‘plaatsing’ plaatsvond.

6.2 Ervaren knelpunten

Termen

Ouders gebruiken in de interviews soms termen door elkaar, of weten niet of er sprake was van een aanmelding of vooraanmelding, een inschrijving of plaatsing, of een wachtlijst of interesselijst. Zij lijken niet altijd te weten wat deze termen precies inhouden en of er verschil tussen zit. Een ouder zegt: “Het is niet duidelijk wat het verschil is tussen een inschrijving en aanmelding.”. Een ander vertelt: “De school gaf aan dat zij ons interesseformulier hadden ontvangen. Maar toen we vroegen waar we op de wachtlijst stonden, hadden ze het niet meer over een interesseformulier, maar stonden we gewoon op de wachtlijst.”

Duidelijkheid over criteria en voorrangsregels

Bij de drie scholen die toelatingscriteria hebben die samenhangen met religieuze grondslag/kerkklidmaatschap, waren de ouders hiervan vooraf goed op de hoogte. Andere criteria en voorrangsregels die de negentien geselecteerde scholen hanteren, waren volgens ouders niet altijd bekend, of niet (helemaal) duidelijk, blijkt uit de gesprekken. Het wordt ‘verwarrend’ en ‘ingewikkeld’ genoemd dat ‘het op iedere school weer anders is’. “Als je je daar allemaal in moet verdiepen, kan ik me echt voorstellen dat er groepen zijn, die gewoon geen idee hebben en dan maar het buurtschooltje kiezen,” geeft een ouder daarbij aan. Ouders die dit knelpunt noemen, konden informatie over het beleid en de aanmeldprocedure op de scholen waarin zij zich wilden verdiepen, niet altijd vinden op de site, of de informatie die ze vonden gaf geen compleet beeld. Ouders vroegen dit daarom soms zelf na, of zeggen dat ze dit wel verder toegelicht kregen tijdens een open dag of rondleiding.

Bijna alle ouders kwamen er naar eigen zeggen uiteindelijk wel achter hoe het op hun school van keuze werkte, maar in een paar gevallen ontstonden concrete misverstanden rond de (toepassing van) aanmeldcriteria en (vooral) de voorrangsregels (bij wachtlijsten): op één school dachten twee ouders ten onrechte dat een plek op het kinderdagverblijf in die school ook voorrang zou geven op een plaatsing op de school, of dat die plaatsing automatisch zou gaan (en ook op een andere school twijfelen ouders nu nog steeds hoe het daar zit met dit criterium). Twee ouders vertellen dat zij, bij een andere school dan hun huidige, informeerden of daar een wachtlijst was en te horen kregen dat dit niet zo was. Maar toen zij vervolgens wachtten met inschrijven, bleek later dat er al geen plek meer was. Een kleine tien procent van de ouders was op een andere school te laat, doordat voor hen onbekend was dat die een wachtlijst hanteerden. Maar andersom speelt dit ook: één ouder dacht dat haar school van eerste keuze een wachtlijst had, wat tot haar verrassing niet zo was. Een andere ouder dacht dat ze nooit een plek zou krijgen op haar school van eerste

keuze wegens de wachtlijst en koos daarom een andere school, terwijl ze uiteindelijk wél een plek bleek te kunnen krijgen. Zij veranderde hierdoor nog op het laatste moment van school.

Ook over andere punten is soms verwarring. Eén ouder zegt dat de (huidige) school aangaf dat hij binnen het postcodegebied viel, maar dat bij aanmelden bleek dat dit niet zo was. De school maakte in dit geval alsnog plek vrij. Sommige ouders op een school met wachtlijst wisten niet, dat zij broertjes of zusjes van hun oudste kind ook (tijdig) in moesten schrijven. Op de ene school wordt hiervoor volgens de ouders wel gewaarschuwd, op de andere niet. Eén ouder vertelt dat het aanmelden van haar tweede kind automatisch ging, maar dat ze bij de derde opeens zelf initiatief moest nemen. Een andere ouder mocht haar tweede kind meteen inschrijven, maar moest bij het derde wachten tot het kind drie jaar was. Eén school verwees het kind van een geïnterviewde ouder eerst door naar de taalschool, maar toen het daarvan terugkwam, bleek er tegen de verwachting van de ouder in geen plek meer te zijn en werd gezegd dat dit ook voor het jaar erop gold. Deze ouder moest een andere school gaan zoeken.

Eén ouder vindt de criteria op haar school niet juist. Daar hebben ouders die dichterbij wonen, meer kans, ook als ze zich later inschrijven: “Als iemand die naast de school komt wonen, zich later inschrijft, heeft die persoon meer kans dan iemand die veel langer ingeschreven staat, maar verder woont.”. Andere ouders vinden weer, dat je juist altijd voorrang moet krijgen als je in de buurt woont, of zeggen dat kinderen ‘altijd terecht moeten kunnen op de dichtstbijzijnde school’.

Onduidelijke afwegingen

Daarnaast ervaren ouders in nog grotere mate een gebrek aan inzicht over de toepassing en afweging van de criteria en voorrangsregels door de scholen. “Er is een aantal variabelen van invloed, maar het is niet helemaal helder welke variabele op welke manier meeweegt in de beslissing,” zegt een ouder hierover. Dit punt speelt vooral op scholen die een wachtlijst hanteren.

Soms twijfelen ouders, mede hierdoor, of de afweging in hun geval wel eerlijk verlopen is. Zo zegt één ouder dat haar burens ‘die net een of twee maanden eerder waren met inschrijven’, maar een veel jonger kind hebben, wél een plek kregen op een bepaalde school, maar zij zelf niet. Zij zegt: “Dat klopt niet, als het werkelijk een ‘interesselijst’ was.”. Meerdere ouders zeggen, ergens te zijn afgewezen omdat er geen plek zou zijn, terwijl iemand die zij kenden wel terecht kon, of op de wachtlijst gezet werd terwijl dit bij hen niet mogelijk leek.

In het geval van postcodebeleid zagen twee ouders dat mensen ‘die verder weg wonen’ wel een plek kregen, maar zij niet. Er is ook een ouder, die buiten het postcodegebied van haar school zegt te wonen en juist wel een plekje kreeg. Zij snapt niet hoe dit kon gebeuren.

Stress en onzekerheid door wachtlijsten of gebrek aan communicatie

Het overgrote deel van de ouders miste daarnaast communicatie vanuit de scholen *tijdens* de procedure van aanmelding. Zij wisten niet wat de stappen en momenten waren waarop zij zelf iets moesten doen, of wanneer ze bericht zouden krijgen - bijvoorbeeld over of ze een plek hadden, in het geval van scholen met een wachtlijst. Ouders zeggen bijvoorbeeld dat zij na de eerste aanmelding lange tijd niets hoorden, en daardoor twijfelden of het wel goed was gegaan: “Je krijgt een mail met ‘bedankt voor je inschrijving’ en dan is het stil.”. Vooral bij ouders die op een wachtlijst stonden, was dit lastig: “Nadat je je hebt ingeschreven, wil je

wel weten hoeveel kans je werkelijk maakt en wanneer de momenten zijn dat je daar meer duidelijkheid over krijgt.”.

Stress door wachtlijsten is hierbij het meestgenoemde knelpunt: alle ouders die met een wachtlijst te maken kregen (op de zeven scholen met wachtlijsten die voor dit onderzoek zijn geselecteerd en waar de ouders nu een kind hebben, maar ook op de scholen waar zij niet terecht kwamen, maar wel een plek probeerden te krijgen) hebben dit in meer of mindere mate ervaren. “Ik werd echt bang gemaakt voor de wachtlijsten,” zegt een ouder. Een ander zegt: “Mijn vriendinnen zeiden dat je je kind op sommige scholen meteen moet aanmelden als het geboren is. Anders gaat het niet lukken.” Een ouder zegt dat het ‘voelt alsof je in een soort rat race zit.’. Een vierde voelde ‘een soort van angst: straks ben ik te laat!’. Ouders in deze situatie vonden het soms onprettig dat ze door deze druk al moesten kiezen, terwijl ze de behoeften van hun kind nog niet goed zegden te kennen op jonge leeftijd. Een moeder zegt:

“Ik had het gevoel: mijn kind is nog geen twee, ik weet helemaal niet waar hij straks behoefte aan heeft. Ik zou willen wachten met inschrijven. Maar dat kon niet, omdat iedereen al als een gek aan het inschrijven was.”

Deze druk zorgde er in een heel enkel geval voor, dat ouders zich al bij een bepaalde school aanmeldden op basis van verhalen, nog voordat ze er binnen waren geweest of informatie hadden opgezocht.

Ouders die op een wachtlijst stonden, kregen meestal ongeveer een jaar voor aanvang te horen of zij plek hadden. Dit vonden veel van hen erg laat, omdat alternatieven dan vaak al niet meer beschikbaar zijn. Mede hierdoor zeggen vooral ouders die nu kinderen hebben op een populaire school met wachtlijst, dat zij zich op meerdere scholen hebben ingeschreven. In totaal geeft zo’n twintig procent van de geïnterviewde ouders aan, dat zij dit deden, sommigen deden dit op meer dan drie scholen. Deze dubbelinschrijvingen waren bijvoorbeeld ‘om opties open te houden’, omdat ze hun kind nog niet kenden, of zich nog niet wilden verdiepen, maar ook omdat zij geen kansen wilden mislopen: ouders waren bang dat ze geen plek zouden krijgen op een ‘geschikte school’ en geven aan dat ze hierover geen goede inschatting konden maken. Twee ouders zeggen dat ze zich liever niet op meerdere scholen hadden willen inschrijven, omdat dit het probleem vergroot en kansengelijkheid vermindert, maar dat zij geen andere mogelijkheid zagen.

Of ouders zich op de scholen waar ze uiteindelijk niet voor kozen, omdat ze elders een plekje kregen, ook weer uitschreven, is niet gevraagd. Slechts twee ouders geven ongevraagd aan dat ze dit deden. Eén ouder staat voor haar school van eerste keuze nog steeds op de wachtlijst. Twee ouders zeggen te weten dat er een regel is dat inschrijven in Amersfoort ‘maar op één school tegelijk mag’, één moest dit ook op een aanmeldformulier toezeggen.

De rol van opvang

De eerdergenoemde relatie tussen (een plek) op de kinderopvang en/of BSO en de school kan het schoolkeuzeprocess ingewikkeld maken volgens ouders die opvang gebruiken. Dit levert onzekerheid en (keuze)stress op en stimuleert dubbelinschrijvingen die de kansen voor andere ouders weer verminderen. Dat je je als ouder pas met drie jaar voor een school mag aanmelden, terwijl je voor een BSO al veel eerder moet zijn, verergert dit volgens twee ouders die dit knelpunt noemen. Eén ouder geeft aan dat ze om die reden op twee BSO’s op de wachtlijst stond, terwijl ze dat eigenlijk niet wil doen.

Afwijzing

Ongeveer twintig procent van de ondervraagde ouders is uiteindelijk niet terechtgekomen op de school van eerste keuze. Zij zijn wel tevreden met de huidige school. Bij het merendeel was de afwijzing wegens plaatsgebrek; ouders kregen te horen dat aanmelden geen zin had wegens een te lange wachtlijst, of hun plek op de wachtlijst bleek uiteindelijk te laag. In drie gevallen kregen ouders geen reactie op hun aanmelding. Twee ouders zeggen dat ze door de afwijzingen lastiger een goede school konden vinden. Eén kind zit hierdoor nu op 'de enige school die nog wél plek had'. De andere ouder draaide hierdoor het zoekproces om: in plaats van een geschikte school, keek deze ouder, zonder dat te willen, vooral naar 'waar er nog plek was.'

Naast plaatsgebrek worden verschillende andere redenen voor afwijzen genoemd: één ouder kon zich niet aanmelden omdat zij niet paste bij de christelijke identiteit van de school. Bij één ouder werd het kind volgens de ouder niet aangenomen omdat het de taal niet voldoende machtig was. Drie ouders vielen buiten het postcodegebied van een school.

Drie ouders zetten zelf een aanmelding voor de school van eerste keus niet door, omdat de betreffende scholen niet meteen tot aanmelding over wilden gaan: zij wilden de kinderen eerst toetsen, onder andere op taalniveau, of informatie over het kind opvragen bij de voorschool, en de ouders ervoeren dat als onprettig. Zij voelden zich onwelkom. Deze ouders konden op hun huidige school naar eigen zeggen zonder extra onderzoek of navraag bij de voorschool terecht.

Er zijn meerdere ouders met een migratie-achtergrond die vertellen dat zij zelf, of mensen die zij kennen met een migratie-achtergrond, zijn afgewezen op vermoeden van een taalachterstand, of wegens (te) lage inschatting van het niveau van kinderen. "Als je weet hoeveel dat gebeurt, dat is gewoon echt niet normaal.", zegt een ouder. Een ander ouder stelt:

"Er moet niet geselecteerd worden op taalachterstanden, met vier jaar is dat nog te vroeg. Kinderen die tweetalig worden opgevoed en waar thuis de moedertaal wordt gesproken, maken zo minder kans om op de school van hun voorkeur te komen."

6.3 Aanmelden van zij-instromers

Ongeveer tien procent van de ondervraagde ouders heeft hun kind(eren) als zij-instromer op de huidige school aangemeld. Zij zijn tevreden over het proces. Eén ouder, met een kind met ondersteuningsbehoefte, vertelt dat voor dit kind, ondanks capaciteitsgebrek, toch een plek werd vrijgemaakt.

Een paar ouders hebben daarnaast geprobeerd over te stappen, maar werden naar eigen zeggen niet toegelaten op de andere school. Taalachterstand was in enkele gevallen de reden volgens deze ouders. Eén ouder stelt dat een lage citoscore de reden was. Een ander hoorde dat er geen plek in de klas was, terwijl een ander kind korte tijd daarop wel in deze klas instroomde. Een moeder uit deze groep zegt: "Sommige scholen kiezen kinderen uit; als je kind een beetje problemen heeft, zeggen ze: wij zitten vol."

6.4 Visie op kansengelijkheid

Alle ondervraagde ouders zeggen te vinden dat ieder kind evenveel kansen moet hebben en dat afwijzen op bepaalde kenmerken nooit mogelijk moet zijn. Aan de ouders is hierover onder andere gevraagd, of zij denken dat iedereen dezelfde kans heeft (gehad) als zijzelf op een plek op hun school van voorkeur. Ouders denken

hierbij, dat hun huidige school niet bewust of gericht meer kans aan bepaalde mensen geeft. Wel zijn er enkele ouders die denken dat zij iets meer kans hadden. Zij kregen bijvoorbeeld een plek terwijl iemand in dezelfde situatie werd afgewezen, of (in twee gevallen) terwijl ze zich heel laat aanmeldde op een school met een lange wachtlijst. Twee ouders noemen de hoge ouderbijdrage op hun school, die een barrière kan zijn voor andere ouders, terwijl die dat voor henzelf niet is.

Er zijn geen ouders die op hun huidige school minder kans gehad denken te hebben, maar wel ouders die op andere scholen waar ze zich ook probeerden aan te melden, het gevoel hadden dat zij minder kans hadden, zoals in de voorbeelden hiervan eerder is benoemd.

Ongeveer tweederde van de ouders zegt te denken dat er in het algemeen kansongelijkheid bestaat. Dit komt volgens hen vooral doordat niet alle ouders voldoende informatie hebben om op de school van keuze terecht te komen. De geïnterviewden denken dat dit te maken heeft met opleidingsniveau, sociale netwerken en taal/communicatieve vaardigheden van ouders: niet alle ouders hebben inzicht in alle keuzemogelijkheden, of kennis over het systeem. Dit kan vooral bij wachtlijstscholen het verschil maken of je een plek krijgt, denken zij, want daar moet je er snel bij zijn. Als je verkeert in kringen van mensen die dit weten en zelf goede informatievaardigheden hebben, heb je als ouder meer kans om je tijdig aan te melden.

6.5 Adviezen voor een eerlijk aanmeldbeleid

De ondervraagde ouders noemen verschillende manieren om een eerlijke aanpak te realiseren. De meest genoemde adviezen zijn een duidelijk en uniform aanmeldbeleid en laagdrempelige informatievoorziening. Omdat alle scholen een eigen aanmeldbeleid hebben, kan aanmelden voor ouders onoverzichtelijk zijn. Criteria gelijk trekken en zorgen dat alle scholen eenzelfde manier van aanmelden en toelaten hanteren, zou helpen om kansengelijkheid te vergroten volgens ouders. Want 'dit allemaal uitzoeken kunnen niet alle ouders' en 'dan is het voor iedereen duidelijk'. Zowel de gemeente als de besturen kunnen hierin volgens de geïnterviewden een rol nemen.

Bij betere informatievoorziening over aanmelden doelen ouders op meerdere punten: het gaat om informatie over het feit dat je je kind (op tijd) moet aanmelden, over hoe aanmelden werkt, over welke keuzes (scholen) er zijn, en over hoe je die informatie als ouders kunt afwegen. Die informatie zou in simpele taal en ook in andere talen beschikbaar moeten zijn, en zowel online als offline, noemen ouders als tip. Ook moet de informatie laagdrempelig beschikbaar zijn én actief worden aangeboden. Een suggestie die heel veel ouders doen, is om aanmelding voor groep één een vast checkpunt te maken tijdens een standaardcontrole op het consultatiebureau - en dan ruim vóór de derde verjaardag. Ook geven ouders de tip voor 'live' informatie-momenten, zoals een informatiemarkt waar alle scholen een kraampje hebben, of een bijeenkomst in buurthuizen of andere laagdrempelige plekken, over schoolkeuze en het proces.

De rol van de gemeente

Ouders zien een rol voor de gemeente bij het bevorderen van kansengelijkheid, onder andere in de eerdergenoemde informatievoorziening. Ondervraagden suggereren onder andere dat de gemeente (ruim voor drie jaar) een brief aan ouders zou kunnen sturen, een (fysiek) informatiepunt zou kunnen inrichten, een gemeentelijke keuzecoach kan aanstellen, of hierin samen kan werken met welzijnsorganisaties om bepaalde ouders die daar in beeld zijn, te informeren. De bestaande stedelijke open dagen noemen ouders een goede, laagdrempelige manier om kennis te maken met scholen. De gemeente kan ouders actief stimuleren om die te bezoeken.

Veel ouders vinden dat ieder kind recht heeft op een plek op een kwalitatief goede school in de eigen buurt. De gemeente kan onder andere een rol pakken door te zorgen dat de fysieke omstandigheden voor kansengelijkheid optimaal zijn, door te zorgen dat er in elke buurt minstens één goede buurtschool is waar altijd plek is als je vlakbij woont (daarbij wordt ook postcodebeleid genoemd als optie om hierop te sturen). Een drietal ouders noemt het belangrijk dat populaire scholen kunnen uitbreiden. Dat voorkomt wachtlijsten die kansengelijkheid vergroten en geeft meer kinderen kans op een plek. Ook het bouwen van meer gemengde wijken is een knop waar de gemeente aan kan draaien, vinden sommige ondervraagden, al geeft één ouder ook aan, dat een gemengde wijk niet automatisch ook tot een gemengde school leidt. Tot slot noemt een klein aantal ouders de optie dat de gemeente scholen controleert, door mee te kijken hoe die bij aanmelden selecteren, of door inzage te vragen in de onderbouwing bij afwijzingen. Een ouder licht dit toe: “Je kunt dan bijvoorbeeld zien of scholen niet heel veel kinderen afwijzen op een veronderstelde taalachterstand.”

De rol van besturen

Ook besturen hebben een rol, zegt een kleine groep ouders. Die moet ‘verantwoordelijkheid nemen voor het toelatingsbeleid en dit niet overlaten aan de individuele scholen’.

De rol van scholen

Individuele scholen hebben volgens de ondervraagde ouders een belangrijke rol in het creëren van kansengelijkheid, onder andere door goede informatievoorziening en transparantie over hun processen. Geïnterviewden noemen vaak, dat de aanmeldcriteria, voorrangsregels en het aanmeldproces van scholen en actuele informatie over hun leerlingcapaciteit (per klas), ondersteuningsmogelijkheden, of een eventuele aanmeldstop, goed vindbaar moet zijn. Dat helpt niet alleen bij verwachtingsmanagement voor ouders, maar zorgt ook voor transparantie bij de verantwoording over keuzes en draagt zo bij aan een eerlijk beleid. Veel ouders geven aan, dat zij deze informatie zelf gemist hebben of maar moeilijk konden verkrijgen. Zij denken dat drempels voor andere ouders, die bijvoorbeeld minder taal- of computervaardig zijn, nog hoger kunnen zijn, wat hun kansengelijkheid vermindert. Formulieren zijn soms ingewikkeld, of lastig te vinden op een site, en downloaden kan wellicht een drempel zijn voor bepaalde ouders. Daarom vinden geïnterviewden onder andere dat scholen hun informatie in simpele taal en ook op papier beschikbaar moeten stellen, of ook in andere talen. Aanmelden zou volgens sommige ouders ook offline en mondeling moeten kunnen.

Ouders vinden ook dat scholen beter moeten communiceren gedurende de loop van een aanmeldproces. Dat scheelt stress. “Het is handig als scholen hier proactief en periodiek over communiceren,” zegt een ouder die het lastig vond om hier steeds zelf alert op te moeten zijn.

Verder moeten scholen volgens ouders meer informatie verschaffen over hun afweging van aanmeldcriteria en voorrangsregels. Dit zorgt er volgens de ondervraagden voor dat ouders meer zicht krijgen op hun kansen. Dat vermindert, vooral bij wachtlijsten, onzekerheid maar is vooral belangrijk voor kansengelijkheid, omdat ouders en de gemeente dan kunnen toetsen of er wel eerlijke kansen zijn (geweest). Sommigen suggereren ook hoe, bijvoorbeeld dat scholen hun afwijzing altijd (uitgebreid) zouden moeten motiveren, op basis van duidelijke, vooraf geformuleerde criteria en met verantwoording vanuit de actuele situatie (capaciteit, zorgzwaarte, etc.).

Over de afwegingen en criteria zelf door scholen zijn de ondervraagde ouders unaniem: afkomst, cultuur,

buurt, opleiding- of inkomen van ouders en ook taalachterstand mogen geen criteria zijn waarop wordt afgewezen. Eén ouder suggereert dat anoniem aanmelden een manier kan zijn om dit te voorkomen. Een andere genoemde oplossing is, dat scholen kinderen met een taalachterstand (en ook statushouders) onderling eerlijk verdelen. Ook wordt geopperd dat scholen actief diversiteitsdoelstellingen kunnen stellen, of dat scholen ‘geforceerd’ mengen, al zien ouders daarvan ook negatieve kanten, zoals beperking van keuzevrijheid, of lastige uitvoerbaarheid.

Afhandeling van wachtlijsten

Om wachtlijsten zo eerlijk mogelijk af te handelen, noemen ouders verschillende oplossingen, zoals loting, postcodebeleid of een combinatie daarvan. Toch zien zij daarbij ook nadelen: bij conceptscholen of religieuze scholen is postcodebeleid lastig, en een afstandscriterium is geen garantie op menging, bijvoorbeeld in homogene wijken. Loting is volgens een aantal ouders ‘het eerlijkst’ maar kan ervoor zorgen dat juist een kind uit de buurt geen plek krijgt, iets wat ouders vaak heel belangrijk vinden.

Een ouder geeft aan niet te begrijpen waarom aanmelden vanaf drie de kanselijkheid bevordert in het geval van wachtlijsten, want ‘dan sta je alsnog op die wachtlijst, dus het werkt hetzelfde.’.

Het probleem van dubbele inschrijvingen, dat vooral rond wachtlijstscholen speelt, is volgens ouders lastig te doorbreken. Het is een ‘kip of ei verhaal’. Een paar ouders noemen de optie van een maximum aan scholen waar je je mag inschrijven. Ook zouden ouders zich altijd ‘netjes’ moeten uitschrijven.

Centrale inschrijving

Centrale inschrijving is ook een veelbesproken oplossing om kanselijkheid te bevorderen. Toch zijn veel ouders huiverig. Ze denken dat dit de vrijheid van onderwijs kan belemmeren: ‘vrije schoolkeuze is een grondrecht’, ‘geforceerd sturen’ niet wenselijk, en een ouder noemt dit ‘niet een taak van de gemeente’. Er lijken soms niet kloppende beelden te zijn over hoe centraal aanmeldbeleid werkt. Zo zijn er ouders die (onterecht) denken dat je met ‘een systeem zoals in Utrecht’ niet meer kunt kiezen voor bepaalde religieuze scholen of conceptscholen, of dat een kind daar juist terecht komt terwijl je dat als ouder niet wilt.

Scores

Op drie scholen zeggen ouders dat het goed zou zijn om te kijken naar de manier waarop scores van scholen een rol spelen. Hoeveel ouders laten hun keus afhangen van de resultaten van een school? Of zou het misschien goed zijn als deze niet openbaar waren, zodat ze geen invloed kunnen hebben, vragen zij zich af.

Begeleiding bij culturele diversiteit

Tot slot vinden meerdere ouders die hun kinderen op een gemengde school hebben, dat deze scholen de ouders en kinderen ook goed moeten begeleiden om met de verschillen om te gaan, want ‘mengen gaat niet vanzelf’, tussen kinderen én ouders. Het is ‘belangrijk voor de kinderen zelf als dit goed begeleid wordt’, maar ook voor de beeldvorming over de school: als er problemen ontstaan door culturele verschillen, die niet goed worden opgelost, zullen ouders vertrekken, of zullen ‘nieuwe ouders denken ‘dan ga ik maar naar zo’n veilige witte school.’. Zo ontstaan volgens de ouders die hiermee te maken hebben, minder gemengde scholen, met gevolgen voor kanselijkheid.

6.6 Samenvattende conclusie

Uit de interviews waarin de ouders aangeven hoe zij de praktijk rond aanmelden in Amersfoort zelf ervaren, komt als belangrijkste punt naar voren dat zij last hebben gehad van onduidelijkheden over het aanmeldbeleid of -proces op Amersfoortse scholen en van een gebrek aan communicatie vanuit scholen. Dit leidde voor hen tot onzekerheid en (keuze-)stress, vooral bij scholen met een wachtlijst, waardoor sommige ouders kozen voor het inschrijven bij meerdere scholen. Ook hadden ouders te maken met misverstanden, of ontbrak bij hen kennis, bijvoorbeeld over het bestaan van wachtlijsten of over voorrangsregels, waardoor zij soms geen plek kregen op hun school van keuze. Deze punten kunnen de scholen én de gemeente volgens de ondervraagde ouders vooral verbeteren door een uniforme aanpak rond aanmelden op alle scholen, met informatie die goed vindbaar en inzichtelijk en begrijpelijk is, en goede communicatie door de scholen tijdens het aanmeldproces.

Alle ouders vinden het van belang dat kinderen dezelfde kansen krijgen en zij noemen het onwenselijk als kinderen worden afgewezen op kenmerken als afkomst of opleidingsniveau van ouders. Alle ouders denken hierbij dat hun eigen school een eerlijk aanmeldbeleid heeft, al denken enkele ouders op populaire scholen wel dat zij misschien meer kans hadden op een plek door hun netwerk en kennis: zij wisten daardoor dat ze er snel bij moesten zijn. Een deel van de ouders denkt wel, dat de aanpak op andere scholen niet altijd eerlijk is. Zij kennen verhalen van mensen die zeggen dat ze zijn afgewezen wegens taal, achterstanden of afkomst. Een klein aantal ouders heeft het gevoel dat zij zelf op een andere school dan de huidige zijn afgewezen op dergelijke gronden, of zij voelden zich daar 'niet welkom'. Daarom wordt transparantie over de afhandeling van wachtlijsten en over de reden van afwijzen door ouders genoemd als een manier om een gelijk speelveld te bevorderen.

De ondervraagde ouders denken in grote meerderheid dat vooral betere informatievoorziening en duidelijker communicatie tot een eerlijker speelveld leidt. Zeker voor ouders die misschien een minder goed netwerk hebben, een lager opleidingsniveau, of die de taal niet goed beheersen, waardoor ze minder in staat zijn om datgene te doen wat nodig is om een plek te krijgen op je school van keuze: je goed informeren en er snel bij zijn.

Zowel in het beleid als de praktijk in het basisonderwijs in Amersfoort is onvoldoende sprake van een gelijk speelveld voor ouders met betrekking tot het aanmelden en toelaten van kinderen.

7 Conclusie

De volgende onderzoeksvraag stond centraal in dit onderzoek:

Hoe zien het beleid en de praktijk van aanmelden en toelaten eruit bij basisscholen in Amersfoort en is er daarbij sprake van een gelijk speelveld voor ouders bij de wettelijke inschrijving van hun kind op driejarige leeftijd?

Een antwoord op deze onderzoeksvraag kan gegeven worden door de bevindingen van de documentenanalyse en de interviews met bestuurders, schoolleiders en ouders kernachtig te bespreken tegen de achtergrond van het wettelijke kader (artikel 40 WPO). Die bevindingen zijn verkregen door de websites van alle 48 Amersfoortse scholen en documenten van alle negen Amersfoortse schoolbesturen te analyseren, door acht van de negen schoolbesturen te interviewen, en door op negentien geselecteerde scholen schoolleiders en (meerdere) ouders (in totaal 54) te interviewen. Bij de selectie van de scholen is onder meer gekeken naar spreiding over alle besturen en alle wijken van Amersfoort. De ouders zijn deels via nieuwsbrieven van de school geworven en deels door de schoolleiding uitgenodigd, waarbij is gevraagd rekening te houden met een zekere afspiegeling van de ouderpopulatie.

7.1 Belangrijkste conclusies op basis van de documentenanalyse

Op basis van de analyse van de beleidsdocumenten van alle besturen en de informatie op de websites van alle scholen kan geconcludeerd worden dat het aanmeld- en toelatingsbeleid bij de Amersfoortse schoolbesturen om aanscherping en verbetering vraagt.

Het belangrijkste punt waarop verbetering noodzakelijk is, is het omgaan met vooraanmeldingen vóór de leeftijd van drie jaar. Zolang niet duidelijk naar ouders wordt gecommuniceerd dat de vooraanmelding geen recht geeft op een plek op school, zullen ouders verwachten of de indruk krijgen dat ze na een vooraanmelding een plek op school hebben. Scholen die vooraanmelding op driejarige leeftijd automatisch omzetten in een aanmelding, handelen in strijd met de wet. Dit komt ook op Amersfoortse basisscholen voor en zorgt ervoor dat er onvoldoende sprake is van een gelijk speelveld voor ouders.

Ook op andere punten van het aanmeldbeleid zijn er tekortkomingen die maken dat niet alle Amersfoortse ouders gelijke kansen hebben om hun kind op de school van hun voorkeur geplaatst te krijgen.

De analyse van de beleidsdocumenten van de besturen leidt tot het volgende beeld:

De grotere schoolbesturen geven een helder en compleet kader voor het aanmeld- en toelatingsbeleid, bij de kleinere schoolbesturen (eenpitters of besturen met een of enkele scholen in Amersfoort) is dit minder expliciet en compleet. Alle negen schoolbesturen gebruiken de juiste terminologie van ‘aanmelden’ en ‘inschrijven’. Vier van de Amersfoortse schoolbesturen vermelden de wettelijke minimum aanmeldleeftijd van drie jaar expliciet, de overige vijf besturen vermelden hierover niets. Twee schoolbesturen vermelden de beslistermijnen, de overige zeven schoolbesturen vermelden geen termijnen. Voor de genoemde vijf resp. zeven besturen is er op deze punten onvoldoende sprake van een gelijk speelveld voor ouders.

De analyse van de websites van alle scholen leidt tot het volgende beeld:

De informatie over aanmeldbeleid varieert. Zeven van de 48 scholen beperken zich hierbij tot ‘neem contact

op'. Alle websites vermelden de term 'aanmelden' juridisch correct. Slechts vier scholen vermelden de grens van drie jaar op hun website; acht scholen noemen onjuiste informatie over de aanmeldleeftijd. Het overgrote deel van de scholen geeft de mogelijkheid van vooraanmelding, waarbij slechts twee twee scholen vermelden dat daarbij geen recht ontstaat op een plek op de school. Zestien scholen geven aan dat ze werken met een wachtlijst, maar hoe de wachtlijst wordt afgehandeld staat niet op de websites. Een kwart van de scholen (twaalf) vermeldt de wettelijke beslistermijnen, twee scholen geven daarover foute informatie en de overige scholen vermelden niks. Criteria voor toelating worden door 31 scholen niet vermeld en door zeventien scholen wel. Voor Amersfoort als geheel is er op al deze punten onvoldoende sprake van een gelijk speelveld voor ouders.

7.2 Belangrijkste conclusies op basis van de interviews met bestuurders

Uit de interviews met de bestuurders is te concluderen dat er groot draagvlak is voor een eerlijk en transparant aanmeldbeleid en voor de visie dat een dergelijk beleid bijdraagt aan kansgelijkheid (in elk geval in de zin van gelijke kansen op plaatsing op de school van voorkeur). Volgens de bestuurders zorgt een eerlijk en transparant aanmeldbeleid ervoor dat ouders die hun kind op een school willen aanmelden, daar een eerlijke kans toe hebben, zich van tevoren goed hebben kunnen informeren en dat er daarbij geen onderscheid wordt gemaakt in de achtergrond van het kind. Een eerlijk en transparant aanmeldbeleid zorgt er volgens de bestuurders voor dat ouders goede keuzes kunnen maken over welke school bij hun kind past en dat het helder is hoe het proces van aanmelden bij een school verloopt.

Toch noemen bestuurders een aantal knelpunten die een eerlijk en transparant aanmeldbeleid in Amersfoort belemmeren. Het gaat daarbij bijvoorbeeld over het gebruik van wachtlijsten op scholen. Bestuurders spreken in dat verband vooral over het belang van heldere criteria: het moet voor ouders transparant zijn hoe een wachtlijst tot stand komt en wordt afgehandeld. Een geïnterviewde wijst erop dat je er bij wachtlijsten ook op moet letten dat kinderen evenveel kans hebben, ongeacht wanneer ze in het jaar geboren zijn. Een andere bestuurder signaleert, dat niet alle ouders een gelijke kans hebben als kinderen van bepaalde voorschoolse voorzieningen voorrang krijgen, terwijl dat ook kan bijdragen aan een doorgaande VVE-lijn. Een ander knelpunt vormen de dubbele aanmeldingen. Ook al is er vanuit bestuurders soms begrip voor ouders die zich op meerdere scholen aanmelden (om zo hun kans te vergroten), het onbedoelde gevolg is volgens hen dat scholen niet goed kunnen plannen hoeveel ouders er komen omdat de wachtlijsten 'vervuild' raken. Een laatste knelpunt dat naar voren komt in de interviews met bestuurders is het verschijnsel dat ouders met bepaalde achtergronden (zoals lagere sociaaleconomische status of migratieachtergrond) of met kinderen met ondersteuningsbehoeften worden doorverwezen naar andere scholen en ontmoedigd worden om zich aan te melden.

De genoemde knelpunten dragen er volgens de bestuurders toe bij, dat er voor ouders een ongelijk speelveld is: zij hebben niet allemaal gelijke kansen op plaatsing van hun kind op de school van hun voorkeur. Het is volgens hen echter een taaie en complexe kwestie om het speelveld voor ouders die een school kiezen gelijker te krijgen. Tegelijkertijd: als iedereen zich aan de wet houdt en aan de onderlinge afspraken, dan krijg je al een ander speelveld, volgens één bestuurder.

Tijdens de interviews is gesproken over de inzet van vormen van centraal aanmeldbeleid, een mogelijke maatregel om een gelijk speelveld voor ouders te bevorderen. Daar hebben bestuurders echter verschillende en soms incorrecte beelden bij. Dat ouders alle scholen mogen kiezen en voorrang krijgen bij scholen in hun eigen buurt, was bijvoorbeeld vaak niet bekend. Evenmin was bekend, dat je het knelpunt van dubbele

aanmeldingen kunt voorkomen door ouders één aanmeldformulier te geven, dat zij bij de school van hun eerste voorkeur kunnen inleveren (vaak ook met een tweede keuze voor het geval er geen plaats is op de school van hun eerste keus), waarna op een centraal punt alle aanmeldformulieren bij elkaar komen (digitaal). Dan mogen ouders dus nog steeds alle scholen kiezen, maar wordt dubbele aanmelding voorkomen, worden de mogelijkheden om aanmelden te ontmoedigen verkleind en weten scholen veel eerder hoeveel kinderen er komen.

Voorlichting aan ouders als maatregel om een gelijk speelveld te bevorderen wordt door de bestuurders ook veel genoemd als maatregel.

De meeste bestuurders geven tenslotte aan dat ‘samenwerken’ om te zorgen voor eerlijk en transparant aanmeldbeleid en kansengelijkheid belangrijk is; scholen zijn niet alleen concurrenten van elkaar. Veel bestuurders willen samen verantwoordelijk zijn om aan de belangen van alle kinderen in Amersfoort te voldoen. Dat betekent volgens hen soms dat men moet loskomen van het individuele belang van scholen om kinderen binnen te halen. Die samenwerking vormgeven in één stedelijk schoolbestuur waarin plaats is voor verschillende denominaties (zoals in Emmeloord) is volgens één van de bestuurders een, weliswaar vergaand, voorbeeld. Daarentegen draagt de wet- en regelgeving over de Lokale Educatieve Agenda (LEA) schoolbesturen en gemeenten al sinds 2006 op om te overleggen over de afstemming over inschrijvings- en toelatingsprocedures, over een evenwichtige verdeling van achterstandsleerlingen en over het voorkomen van segregatie en het bevorderen van integratie. Op dit moment is er volgens de geïnterviewden echter geen LEA in Amersfoort, waardoor het overleg over de genoemde agendapunten beperkt en niet altijd in samenhang plaatsvindt. Agendapunten zoals kansengelijkheid worden wel besproken in focusgroepen en een stuurgroep van het Uitvoeringsprogramma Jeugd en Onderwijs, andere agendapunten zoals de verdeling van achterstandsleerlingen worden niet besproken. Over de vraag of de gemeente een rol heeft bij het vormgeven van een eerlijk aanmeldbeleid en zo ja hoe die dan kan worden ingevuld, wordt door de geïnterviewde bestuurders verschillend gedacht.

7.3 Belangrijkste conclusies op basis van de interviews met schoolleiders

Uit de interviews met schooldirecteuren (en andere vertegenwoordigers van de scholen) blijkt, dat zij zich niet allemaal op alle momenten aan de regels en (stadsbrede) afspraken houden, ondanks pogingen om transparant en eerlijk te zijn in de praktijk van aanmelden van leerlingen. Dat komt tot uiting in de volgende bevindingen:

Slechts de helft van de geïnterviewde scholen die werken met vooraanmelding, zegt aan ouders duidelijk te maken dat vooraanmelden geen garantie biedt op een plek, en dat pas met drie jaar daadwerkelijk een aanmelding of inschrijving plaatsvindt. Op sommige scholen is sprake van aanmelden vóór drie jaar. Bij twee scholen is sinds kort aanmelden vóór drie jaar niet meer mogelijk omdat het beleid en de website zijn aangepast. Zowel aanmelden vóór drie jaar als vooraanmelden voor die leeftijd met een garantie op plaatsing zorgen ervoor dat er onvoldoende sprake is van een gelijk speelveld voor ouders.

Wanneer het gaat om de afwegingen die scholen maken rond de plaatsing van kinderen, spelen twee zaken een belangrijke rol: of er plek is en wat de eventuele zorgbehoefte van het kind is. Of er plek is wordt genoemd als belangrijkste vraag op zeven geselecteerde scholen met een wachtlijst. Vaak handelen deze scholen de lijst af op volgorde van aanmelden. De zorg- of ondersteuningsbehoefte is voor veel scholen (met en zonder wachtlijsten) een belangrijk weegpunt. Op de meeste scholen vinden hierom geen afwijzingen plaats, of

maximaal één of twee per jaar, op andere scholen soms meer. Afwijzing is voor ouders teleurstellend, maar formele klachten zijn er volgens de ondervraagde scholen niet geweest. Overigens kunnen scholen uitsluitend tegen ouders zeggen dat zij vol zitten als dit ook vermeld is op bijvoorbeeld de website. Dit geldt ook voor het gespecialiseerd onderwijs.

Schoolleiders ervaren verschillende knelpunten rond het aanmelden van kinderen. Wachtlijsten leveren volgens alle scholen die daarmee te maken hebben, veel stress op bij ouders. De onzekerheid bij ouders zorgt volgens de scholen voor het veelgenoemde knelpunt rond dubbelinschrijvingen: ouders melden hun kind op meerdere (wachtlijst-)scholen aan om hun kansen te vergroten, waardoor wachtlijsten juist weer groeien en de afhandeling langer duurt. Daarbij geven sommige scholen met wachtlijsten aan, dat het een uitdaging is om deze eerlijk af te handelen. Een aantal schoolleiders noemt als knelpunt dat zij niet mogen uitbreiden. Ook is op zeven scholen de hoeveelheid aanmeldingen waarbij extra ondersteuningsbehoefte speelt, een knelpunt. Als het gaat over zij-instroom, noemt ruim een kwart van de scholen als knelpunt dat zij hier heel vaak mee te maken hebben. Verhuizingen van buiten de stad leveren geen knelpunt op, maar binnen de stad soms wel. Bijvoorbeeld rond ouders die bij problemen op de huidige school erg snel van school willen wisselen, dit soms al vaker hebben gedaan, of hun kind tegelijk op meerdere scholen proberen in te schrijven. Ook speelt soms het probleem dat ouders niet altijd alle informatie (willen) delen over hun kind of de situatie op de oude school, of niet mee willen werken aan onderzoeken die de school wil doen bij het kind, bijvoorbeeld bij een vermoeden van achterstanden.

De schoolleiders geven in de interviews aan wat zij belangrijk vinden bij een eerlijk en goed toelatingsbeleid. Dat is vooral de vrijheid van ouders om te kunnen kiezen voor de school van hun voorkeur en transparante informatievoorziening rond het aanmelden van hun kind. De hierboven genoemde knelpunten zorgen ervoor dat keuzevrijheid en transparante informatievoorziening niet altijd gerealiseerd wordt en daardoor een gelijk speelveld voor ouders belemmert.

7.4 Belangrijkste conclusies op basis van de interviews met ouders

De geïnterviewde ouders geven aan, dat zij rond het aanmelden van hun kinderen vooral last hebben gehad van onduidelijkheden over het aanmeldbeleid of -proces op Amersfoortse scholen. Bijvoorbeeld van wachtlijsten op hun school van voorkeur en van een gebrek aan communicatie vanuit scholen. Dit leidt tot (keuze-)stress, waarbij ouders soms kiezen voor het inschrijven bij meerdere scholen; het leidt ook tot misverstanden of een gebrek aan kennis bij ouders, bijvoorbeeld over het bestaan van wachtlijsten, of over voorrangregels, waardoor ouders soms geen plek kregen op hun school van keuze. Dit is iets wat de scholen én de gemeente kunnen verbeteren volgens ouders: een uniforme aanpak op alle scholen, met informatie die goed vindbaar en inzichtelijk is, en goede communicatie vanuit de scholen tijdens het proces vinden zij hierbij van belang.

Alle ouders vinden het van belang dat kinderen dezelfde kansen krijgen, en vinden het onwenselijk als kinderen worden afgewezen op kenmerken als afkomst of opleidingsniveau van ouders. Alle ouders denken hierbij dat hun eigen school een eerlijk aanmeldbeleid heeft, al denken enkele ouders op populaire scholen wel dat zij meer kans hadden op een plek door hun netwerk en kennis: zij wisten daardoor dat ze er snel bij moesten zijn. Verder vermoeden ouders soms, dat de aanpak op andere scholen niet altijd eerlijk is. Zij kennen verhalen van mensen die zeggen dat ze zijn afgewezen wegens taal, achterstanden of afkomst. Een klein aantal ouders heeft het gevoel dat zij zelf op een andere school dan de huidige zijn afgewezen op dergelijke gronden, of zij voelden zich 'niet welkom'. Daarom wordt transparantie over de afhandeling van

wachlijsten en over de reden van afwijzen door sommige ouders genoemd als een manier om een gelijk speelveld te bevorderen.

De ondervraagde ouders denken in grote meerderheid dat vooral betere informatievoorziening en duidelijke communicatie tot een eerlijker speelveld leidt. Zeker voor ouders die misschien een minder goed netwerk hebben, een lager opleidingsniveau, of die de taal niet goed beheersen, waardoor ze minder in staat zijn om datgene te doen wat nodig is om een plek te krijgen op je school van keuze: je goed informeren en er snel bij zijn.

Het beeld dat de geïnterviewde ouders schetsen van wat zij eerlijk en transparant aanmeldbeleid vinden komt op belangrijke punten niet overeen met de praktijk die zij omschrijven. Dat komt het scherpst naar voren bij de knelpunten die zij noemen. Voor Amersfoort als geheel is er op die punten onvoldoende sprake van een gelijk speelveld voor ouders.

7.5 Beleid en praktijk: discussie over analyse en beoordeling

Het onderzoek in Amersfoort richt zich op beleid en praktijk van het proces van aanmelden, toelaten, inschrijven en plaatsen. De keuze voor zowel beleid als praktijk is ook gemaakt vanwege de vraag of en in hoeverre beleid en praktijk van elkaar verschillen. Dát hierin verschil is, blijkt uit een vergelijking van de bevindingen van de documentanalyse met de bevindingen uit de interviews. Een voorbeeld is het aantal scholen dat met vooraanmelding werkt en vermeldt dat bij hen die geen garantie op een plek biedt: in de interviews met schooldirecteuren wordt bij twaalf van de negentien geselecteerde scholen genoemd dat ze met vooraanmelding werken en bij ongeveer de helft zeggen de geïnterviewden dat vooraanmelding geen garantie op een plek biedt. Maar uit de documentanalyse blijkt dat het overgrote deel van de 48 scholen de mogelijkheid van vooraanmelding biedt en dat slechts twee scholen op hun website vermelden dat vooraanmelding geen garantie op een plek biedt. Vaak vallen die verschillen tussen bevindingen uit documentanalyse en interviews mee en passen ze binnen de ruimte die beleidskaders bieden aan uitvoerders om in bepaalde situaties maatwerk te leveren. Soms gaan die verschillen verder en wordt gehandeld in strijd met de wet of, door scholen, in strijd met het beleid van hun bestuur - bewust of onbewust.

Zowel bij beleid als praktijk speelt de vraag hoe de bevindingen gewogen en beoordeeld kunnen worden. Het analyse- en beoordelingskader (uit hoofdstuk 2) biedt daartoe een goede kapstok. Het kader bestaat uit twee soorten maatstaven of indicatoren. Juridische of 'hardere' maatstaven, zoals de leeftijdsgrens van drie jaar of het gebruik van voorrangregels, waarbij de vraag of hieraan wordt voldaan in het algemeen met 'ja' of 'nee' beantwoord kan worden. Het kader heeft ook andere of 'zachtere' indicatoren, zoals of informatie transparant is, waarbij de beoordeling genuanceerder en daardoor soms ook minder goed controleerbaar is.

Bij de interviews klinken genuanceerde verhalen uit de praktijk, vooral over wat men zelf had meegemaakt. Die ervaringen zijn betekenisvol en 'echt'. Bij de thematische analyse van de interviewverhalen is vooral gekeken naar de inhoud en of er patronen in de antwoorden te vinden waren. Waar er naar opvattingen is gevraagd, werd niet gekeken naar feitelijke juistheid van de argumentatie over, of onderbouwing van die opvattingen. Af en toe viel echter wel op dat beelden onvolledig of deels onjuist waren - bijvoorbeeld over centraal aanmeldbeleid in andere gemeenten of over zorgplicht, ook in verband met speciaal (basis)onderwijs. In de hoofdstukken over de bevindingen (3 tot en met 6) is dat in het algemeen niet benoemd (met als belangrijke uitzondering de leeftijdsgrens van drie jaar), maar hier willen we dat wel signaleren, ook omdat

we uit onderzoek weten dat als mensen situaties als ‘echt’ definiëren, die ook ‘echt’ zijn in hun consequenties. Met andere woorden: hun interpretatie van een situatie bepaalt mede hun acties (Thomas & Thomas, 1928). Dat is een belangrijk punt voor de centrale vraag hoe het aanmelden in Amersfoort transparanter en eerlijker kan worden.

7.6 Slotconclusie

De onderzoeksvraag of er in Amersfoort sprake is van een gelijk speelveld voor ouders, met andere woorden of zij gelijke kansen hebben om hun kind op de basisschool van hun voorkeur geplaatst te krijgen, kan nu samenvattend worden beantwoord.

Dat doen we hier mede aan de hand van ons analysekader gebaseerd op de wet (artikel 40 WPO): aanmelding mag pas vanaf de dag dat een kind drie jaar wordt. Vooraanmelding voorafgaand aan die leeftijd, waarna kinderen automatisch worden geplaatst wanneer ze drie jaar zijn, is dus in strijd met de wet. Bij meer aanmeldingen dan beschikbare plekken mag een school voorrangregels toepassen, mits die tijdig en transparant zijn gecommuniceerd.

Samenvattend is het antwoord op de onderzoeksvraag dat er zowel in het beleid als in de praktijk van het basisonderwijs in Amersfoort onvoldoende sprake is van een gelijk speelveld voor ouders met betrekking tot het aanmelden en toelaten van kinderen.

Beleid

Wanneer we kijken naar het beleid dat beschreven is in beleidsdocumenten van alle schoolbesturen en op de websites van alle scholen, dan is het beeld dat er in Amersfoort onvoldoende sprake is van een gelijk speelveld voor ouders. Deze conclusie trekken we ondanks het feit dat er besturen en websites zijn die hun aanmeldbeleid helder en juridisch correct weergeven.

We kunnen dat als volgt onderbouwen:

Documenten. Uit de analyse blijkt onder meer, dat aan de ene kant twee van de grotere schoolbesturen op alle punten uit het analysekader positief scoren en aan de andere kant twee van de kleinere besturen op geen enkel punt. De andere besturen zitten daar tussenin. De minimale wettelijke aanmeldleeftijd van 3 jaar wordt bijvoorbeeld door vier van de negen Amersfoortse schoolbesturen correct vermeld en de beslistermijnen door twee schoolbesturen. Voor Amersfoort als geheel is er daarom onvoldoende sprake van een gelijk speelveld voor ouders.

Websites. Vier van de 48 scholen vermelden de minimale aanmeldleeftijd van 3 jaar op hun website. Van de vele scholen die met vooraanmelding werken, noemen er twee dat daarbij geen recht ontstaat op een plek op de school. Alle zestien scholen die werken met een wachtlijst, geven niet aan hoe die wachtlijst wordt afgehandeld. Driekwart van de scholen (36) vermeldt de beslistermijnen niet en dertig scholen noemen geen criteria voor toelating op hun site. Het ontbreken van in het analysekader genoemde informatie voor ouders op de schoolwebsites leidt tot de conclusie dat niet wordt voldaan aan de eisen voor een gelijk speelveld voor ouders in de stad.

Wij signaleren dat je in de websites van de scholen niet terugziet dat ruim driekwart van de scholen in Amersfoort valt onder de twee grotere schoolbesturen die op alle punten uit het analysekader positief scoren.

Praktijk

Als we kijken naar de praktijk zoals de geïnterviewde schoolleiders (19) en ouders (54) die ervaren en de knelpunten die ze daarbij signaleren, dan is de conclusie ook op basis van deze bevindingen dat er onvoldoende

sprake is van een gelijk speelveld in Amersfoort. Wederom geldt dat er ook scholen zijn die ouders helder voorlichten en aanmeldingen juridisch correct afhandelen.

Voor de interviews hebben we 19 van de 48 scholen geselecteerd en de selectie is zo gemaakt dat er een goede spreiding over alle wijken en alle besturen heeft plaatsgevonden.

Bovenstaande conclusie kunnen we als volgt onderbouwen:

Het beeld dat de geïnterviewden schetsen van wat zij eerlijk en transparant aanmeldbeleid vinden komt op enkele belangrijke punten niet overeen met de praktijk zoals zij die omschrijven. Dat komt het scherpst naar voren bij de knelpunten die worden genoemd. Schoolleiders en bestuurders noemen hierbij vooral het afhandelen van wachtlijsten door scholen en dubbele aanmeldingen door ouders. Daarnaast wordt ook het informeel doorverwijzen, het ontmoedigen van aanmelden en het je niet houden aan de leeftijdsgrens van drie jaar genoemd. Ouders noemen vooral heldere informatie over de procedure van aanmelden, toelaten, inschrijven en plaatsen en over de criteria voor toelating en afhandelen van de wachtlijsten, goede en tijdige communicatie en ook gelijke kansen op plaatsing. Ouders ervaren onduidelijkheid en ervaren het als stressvol dat scholen allemaal hun eigen werkwijze hebben en bepleiten daarom voor meer uniformiteit. Zowel ouders als schoolleiders ervaren eveneens stress met betrekking tot het gebruik van wachtlijsten. Voor schoolleiders is het tevens niet altijd duidelijk hoe je wachtlijsten op een goede manier kunt gebruiken in relatie tot aanmelden.

De geïnterviewde bestuurders, schoolleiders en ouders zijn het er in overgrote meerderheid over eens dat een eerlijk en transparant aanmeldbeleid één van de factoren is die kan bijdragen aan kansengelijkheid. Bovendien geven ze in aan dat een dergelijk beleid een gemeenschappelijke verantwoordelijkheid vraagt van schoolbesturen, scholen en de gemeente.

8 Aanbevelingen

Om tot een eerlijker en transparanter aanmeldbeleid in Amersfoort te komen, kunnen we een viertal aanbevelingen doen, die ondersteund worden door de bevindingen en suggesties uit de interviews met de bestuurders, schoolleiders en ouders. Daarnaast zijn de aanbevelingen gebaseerd op ervaringen uit andere gemeenten en op basis van wetenschappelijk en praktijkgericht onderzoek. Deze aanbevelingen bieden een handelingsperspectief dat past bij de betrokkenheid van de geïnterviewden en bij één van de vijf gezamenlijke doelen van het veld en de gemeente: 'Wij willen de kansen van elk kind vergroten, de kansengelijkheid versterken'.

De vier aanbevelingen zijn:

- Zorg voor heldere en volledige informatievoorziening rond aanmelden
- Verken een vorm van gezamenlijk aanmeldbeleid op maat
- Zie erop toe dat scholen zich allemaal aan de wet-en regelgeving rond aanmelden houden
- Organiseer betere samenwerking en een integrale aanpak rond aanmelden

Wij lichten deze aanbevelingen hieronder nader toe.

1. Zorg voor heldere en volledige informatievoorziening rond aanmelden

Een gelijk speelveld voor het aanmelden van kinderen kan worden bevorderd door een heldere informatievoorziening voor ouders. Inhoudelijk gaat het daarbij om informatie over het hele proces van aanmelden, toelaten, inschrijven en plaatsen. Bijvoorbeeld over het feit dat je je kind moet aanmelden en wanneer, over hoe aanmelden werkt, welke keuzes van scholen er zijn, en hoe je tot een keuze kunt komen. Het gaat daarbij ook om het verschaffen van informatie door scholen over hun aanmeldcriteria en voorrangsregels.

De informatie kan langs verschillende wegen worden aangeboden, zowel online als offline. Een suggestie die heel veel ouders doet, is om aanmelding een vast punt te maken tijdens een standaardcontrole op het consultatiebureau en/of bij VVE-voorzieningen - en dan ruim vóór de derde verjaardag. Ook geven ouders de tip voor 'live' informatiemomenten, zoals een informatiemarkt waar alle scholen uit een buurt een kraampje hebben, of een bijeenkomst in buurthuizen of andere laagdrempelige plekken, over schoolkeuze en het proces.

Het is ook interessant om de gemeente een rol te geven met betrekking tot de informatievoorziening rond aanmelden. Veel ouders noemen dat de gemeente (ruim voordat een kind drie jaar wordt) een brief aan ouders zou kunnen sturen. Ook noemen ze een (fysiek) informatiepunt, een gemeentelijke keuzecoach en samenwerking met welzijnsorganisaties om bepaalde groepen ouders te informeren. De bestaande stedelijke open dagen in Amersfoort zien veel ouders als een goede, laagdrempelige manier om kennis te maken met scholen. De scholen, besturen en de gemeente kunnen ouders actief stimuleren om die te bezoeken. Daarnaast kunnen scholentochten worden georganiseerd, waarbij ouders in groepjes enkele scholen in een buurt bezoeken. In Amersfoort is binnen de wijk Soesterkwartier reeds ervaring opgedaan met het organiseren van een scholentocht.

Geïnterviewden benoemen daarnaast als voorbeeld de informatievoorziening rond aanmelden die in Utrecht door besturen, scholen en gemeente gezamenlijk worden georganiseerd, onder andere door gebruik te maken van filmpjes, animaties en sleutelfiguren in de wijk. Daarnaast kan de Code Goed Bestuur in het Primair

Onderwijs (2020)⁷ aanknopingspunten voor toegankelijkheid en transparantie bieden voor schoolbesturen en hun scholen.

Door een goede en heldere informatievoorziening voor ouders kunnen zij een goede afweging maken over welke school zij willen en hoe zij hun kind daar kunnen aanmelden. Daarmee wordt voldaan aan de wens om het aanmelden transparanter te maken.

2. Verken een vorm van gezamenlijk aanmeldbeleid op maat

De wens is ook om het aanmelden eerlijker te maken, dat wil zeggen dat alle ouders in Amersfoort gelijke kansen hebben om hun kind op de school van hun voorkeur geplaatst te krijgen. Dat kan één schoolbestuur niet voor elkaar krijgen, daarvoor is gezamenlijk aanmeldbeleid nodig⁸⁹. Met andere woorden: een vorm van centraal aanmeldbeleid op maat. Daarmee is in steden als Nijmegen, Deventer, Utrecht en Amsterdam in verschillende varianten ervaring opgedaan (zowel stadsbreed als in een bepaalde wijk of bepaald stadsdeel). Bijvoorbeeld in Nijmegen voeren schoolbesturen en gemeente sinds 2008 een centraal aanmeldbeleid. In 2021 is het beleid geëvalueerd en is er een enquête over gehouden. Daaruit bleek onder meer dat ouders, schoolbesturen en gemeente in het algemeen tevreden waren over het beleid, en dat maatregelen vooral effectief zijn wanneer ze zich richten op zowel aannamebeleid van scholen, keuzegedrag van ouders als woonsegregatie¹⁰.

Geïnterviewde ouders in Amersfoort ervaren onduidelijkheid en noemen het verwarrend dat scholen allemaal hun eigen werkwijze hebben en bepleiten daarom meer uniformiteit. Het punt van uniformiteit komt ook terug in de interviews met de schoolleiders.

Zowel in de gesprekken met bestuurders, schoolleiders en ouders is Utrecht als positief voorbeeld genoemd. Echter, het idee van een centraal aanmeldbeleid wordt niet door iedereen ondersteund. Het valt daarbij op dat sommige beelden die geïnterviewden hebben bij dat beleid onvolledig of onjuist zijn. Bij het verkennen van de mogelijkheden en kansen voor een gezamenlijk aanmeldbeleid is het daarom zaak om ervoor te zorgen dat enerzijds alle zorgen en bedreigingen serieus worden besproken en anderzijds de feitelijke informatie over de mogelijkheden en beperkingen correct is en met iedereen wordt gedeeld.

Bouwstenen voor vormen van gezamenlijk aanmeldbeleid kunnen bijvoorbeeld zijn:

- Ouders mogen alle scholen kiezen en krijgen voorrang op scholen in hun eigen buurt of op scholen die binnen een bepaalde straal van hun huis staan.
- Heldere criteria voor voorrang en bij het vormen en afhandelen van wachtlijsten. Bijvoorbeeld: broertjes/zusjes krijgen voorrang en onder de overige gegadigden wordt geloot.
- Aanmelding bij meerdere scholen tegelijk wordt voorkomen, bijvoorbeeld doordat ouders één aanmeldformulier krijgen waarop ze enkele scholen in rangorde aangeven; dat formulier kunnen ze (al of niet digitaal) inleveren bij de school van hun eerste voorkeur of op een centraal punt.
- Ouderinitiatieven kunnen voorrang krijgen, bijvoorbeeld omdat zo'n groep -vaak hoger opgeleide- ouders de weg opent voor meer ouders om in hun buurt naar school te gaan. Als voorbeeld van

⁷ (zie <https://www.poraad.nl/goed-bestuur/professionalisering-bestuur/code-goed-bestuur-in-het-primair-onderwijs>)

⁸ Muskens, M. et al., (2022). *Een grijs gebied*. Nijmegen: KBA.

⁹ Wiersma, D. (2023). *Visie kansengelijkheid funderend onderwijs*. Den Haag: Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap.

¹⁰ zie <https://nijmegen.bestuurlijkeinformatie.nl/Agenda/Document/840a3568-0050-405b-a2e8-79561c7ca806?documentId=6d8a25cc-7721-420d-9007-cefdaf7df2ab>

een geslaagd ouderinitiatief in Amersfoort kan IKC de Vlinderslag worden genoemd. Van dat voorbeeld van jarenlang hard werken aan een taaie kwestie kunnen anderen leren.

Criteria gelijktrekken en zorgen dat alle scholen eenzelfde manier van aanmelden en toelaten hanteren, helpt om kansengelijkheid te vergroten. Zowel de schoolbesturen als de gemeente kunnen hierin een rol nemen. Samen kunnen ze de overeengekomen afspraken en beleidsmaatregelen monitoren/evalueren en op basis daarvan waar nodig bijstellen.

3. Zie erop toe dat scholen zich allemaal aan de wet-en regelgeving rond aanmelden houden

Zoals een bestuurder zei: 'Als iedereen zich aan de wet houdt en aan de onderlinge afspraken, dan krijg je al een ander speelveld. We houden nu dit systeem met elkaar in stand.' Het je houden aan de wet, met andere woorden het handhaven en toezien op de uitvoering van de wet is iets dat eigenlijk vanzelf zou mogen spreken, maar we noemen dit toch, omdat er in Amersfoort basisscholen zijn die zich bijvoorbeeld niet aan de leeftijdsgrens van drie jaar houden, of wettelijke beslistermijnen of criteria voor toelating en voorrang niet noemen.

Om deze aanbeveling op te pakken, kunnen de punten gebruikt worden die in dit onderzoek zijn gebruikt om websites en beleidsdocumenten te beoordelen. Die punten zijn:

- in hoeverre de informatie over aanmeldbeleid compleet is,
- of de terminologie van 'aanmelden' en 'inschrijven' correct wordt gehanteerd,
- of de wettelijke leeftijd van drie jaar correct wordt vermeld,
- of er met een wachtlijst wordt gewerkt,
- of er een schoolgids is en of die informatie over aanmeldbeleid bevat,
- of de juiste termijn voor besluitvorming wordt genoemd en
- of er criteria voor het toelaten zijn.

Dat scholen zich nu soms niet aan de wet houden, heeft verschillende achtergronden. Deels heeft dat te maken met kennis over de actuele wet- en regelgeving; die is te verbeteren door nascholing te organiseren, bijvoorbeeld als besturen gezamenlijk. Het lijkt verstandig daarbij ook in te gaan op de zorgplicht en het aannemen van kinderen met extra ondersteuningsbehoeften. Zie ook wat er over professionalisering en een professionele cultuur staat in de eerder genoemde Code Goed Bestuur (2020) voor schoolbesturen en hun scholen. Voor een ander deel heeft het zich soms niet aan de wet houden ook te maken met de concurrentie om leerlingen (als andere scholen ouders met kinderen jonger dan drie jaar een plaats beloven, dan wil je niet achterblijven). Daarover kunnen besturen en scholen nadere afspraken maken en ze kunnen het handhaven van die afspraken monitoren en regelmatig bespreken. En tenslotte heeft het je niet houden aan de wet soms ook te maken met inschattingen van schooldirecteuren, die menen dat het praktisch lastig is of dat het in sommige gevallen gelijke kansen lijkt te verminderen.

4. Organiseer betere samenwerking en een integrale aanpak rond aanmelden

Om een eerlijker en transparanter aanmeldbeleid te realiseren, is er een gezamenlijke visie en aanpak nodig rondom dit onderwerp. Enerzijds kan het daarbij gaan om een samenhangende of integrale aanpak van aanmelden als onderdeel van acties voor meer kansengelijkheid; dan kan ook worden gekeken naar aspecten als bijvoorbeeld zorgplicht, vrijwillige ouderbijdrage en onderwijshuisvesting. Dat kunnen schoolbesturen vormgeven in samenwerking met de gemeente. Anderzijds kan het bij een integrale aanpak ook gaan om een

brede cirkel van betrokkenen, namelijk van partijen of stakeholders uit andere sectoren, zoals jeugdzorg en woningbouw.

Voor die eerste vorm van samenwerking kan het verplichte overleg in het kader van een Lokale Educatieve Agenda (LEA), binnen Amersfoort ingebed binnen het Uitvoeringsprogramma Onderwijs en Jeugd, van besturen van scholen en kinderopvang met de gemeente een goed kader bieden. De daarin genoemde lokale agendapunten zijn onder meer aanmeldbeleid, een evenredige verdeling van achterstandsleerlingen, het bevorderen van integratie en het voorkomen van segregatie. De deelnemers aan het overleg kunnen dergelijke onderwerpen dan in samenhang bespreken vanuit een ervaren gemeenschappelijke verantwoordelijkheid. Dat past bij één van de gezamenlijke doelen van het veld en de gemeente in Amersfoort: ‘Wij willen de kansen van elk kind vergroten, de kansengelijkheid versterken. Wij zijn voorstander van inclusie - we willen segregatie tegengaan.’ Het past ook bij het feit dat Amersfoort is aangesloten bij de Gelijke Kansen Alliantie van het ministerie van Onderwijs¹¹.

Inspiratie voor acties op dit punt zijn voor schoolbesturen en hun scholen te vinden in de Code Goed Bestuur in het Primair Onderwijs (2020), in de delen over samenwerken en gezamenlijke verantwoordelijkheden. Voor alle betrokkenen zijn ze daarnaast te vinden in de aanbevelingen bij het onderzoek van de Inspectie (2022) over de invulling van het overleg rond de Lokale Educatieve Agenda¹² alsmede in de beleidsbrieven van de minister van Onderwijs over kansengelijkheid en segregatie (van respectievelijk maart en april 2023).

¹¹ zie <https://www.gelijke-kansen.nl/>

¹² (zie <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2022/11/15/bijlage-6-thema-onderzoek-lokale-educatieve-agenda>)

Dankwoord

Graag bedanken wij de volgende personen voor hun medewerking aan het onderzoek:

- Alle geïnterviewde ouders, schoolleiders en bestuurders.
- De leden van de klankbordgroep voor hun rol als kritische vriend, hun commentaar bij de voortgangsgesprekken/rapportage en hun feedback op het conceptrapport.
- Bettie Prins, onderwijsondersteuner van het Samenwerkingsverband de Eem, voor het achtergrondgesprek.
- Maud Hemink-van Putten, contactpersoon vanuit de gemeente Amersfoort, voor de prettige samenwerking, het constructief meedenken en het onderhouden van contacten met de gemeenteraad, de wethouder en de schoolbesturen.

Over de auteurs

Anton Boonen is sinds januari 2017 als senior-onderzoeker werkzaam bij het lectoraat Participatie & Stedelijke Ontwikkeling en sinds maart 2022 als waarnemend lector. Vanuit die functie werkt hij samen met het Kenniscentrum Gemengde Scholen.

Marlijn Dingshoff is als medior-onderzoeker verbonden aan het lectoraat Participatie & Stedelijke Ontwikkeling van Hogeschool Utrecht. Vanuit die hoedanigheid werkt zij samen met het Landelijk Kenniscentrum Gemengde Scholen.

Paco Lucassen is als senior onderzoeker en adviseur verbonden aan het Landelijk Kenniscentrum Gemengde Scholen. Daarnaast is hij zelfstandig innovatie- en organisatieadviseur.

Jeroen Peters is als senior onderzoeker en adviseur verbonden aan het Landelijk Kenniscentrum Gemengde Scholen. Hij is voorzitter van de commissie heroverweging van Schoolwijzer Nijmegen. Daarnaast is hij zelfstandig adviseur op het gebied van onderwijs- en jeugdrecht.

Sharon Polak is als senior onderzoeker via het diversiteitsexpertisebureau Dander verbonden aan het Landelijk Kenniscentrum Gemengde Scholen.

Quintus Thies is als junior-onderzoeker verbonden aan het lectoraat Participatie & Stedelijke Ontwikkeling van Hogeschool Utrecht. Vanuit die hoedanigheid werkt hij samen met het Landelijk Kenniscentrum Gemengde Scholen.

Tesora Velišček is als senior onderzoeker via het diversiteitsexpertisebureau Dander verbonden aan het Landelijk Kenniscentrum Gemengde Scholen.

Guido Walraven is vanaf de oprichting in 2006 coördinator van het Landelijk Kenniscentrum Gemengde Scholen. Daarnaast was hij onder meer lector Dynamiek van de Stad aan hogeschool Inholland (2005-2021).

Bijlagen

Bijlage A: Wet op het primair onderwijs

Bijlage B: Vragenlijsten

Bijlage C: Samenstelling klankbordgroep

Bijlage A. Wet op het primair onderwijs - Artikel 40.

Toelating en verwijdering van leerlingen

(Tekst geldend op 15 september 2022)

- 1 De beslissing over toelating en verwijdering van leerlingen berust bij het bevoegd gezag. De toelating tot de school is niet afhankelijk van het houden van rechtmatig verblijf in de zin van artikel 8 van de Vreemdelingenwet 2000. De toelating mag niet afhankelijk worden gesteld van een geldelijke bijdrage van de ouders.
- 2 De aanmelding van kinderen voor toelating geschiedt schriftelijk en kan worden gedaan vanaf de dag waarop het kind de leeftijd van 3 jaar bereikt. De ouders doen de aanmelding zo mogelijk ten minste 10 weken voor de datum waarop toelating wordt gevraagd en geven bij de aanmelding aan bij welke school of scholen eveneens om toelating is verzocht.
- 3 Het bevoegd gezag beoordeelt of de aanmelding een kind betreft dat extra ondersteuning behoeft. Hiertoe kan het bevoegd gezag de ouders verzoeken gegevens te overleggen betreffende stoornissen of handicaps van het kind of beperkingen in de onderwijsparticipatie. Onder extra ondersteuning wordt niet verstaan ondersteuning ter bevordering van de beheersing van de Nederlandse taal met het oog op het voorkomen en bestrijden van onderwijsachterstanden.
- 4 Indien de toelating van een leerling die extra ondersteuning behoeft, wordt geweigerd, vindt de weigering niet plaats dan nadat het bevoegd gezag er, na overleg met de ouders en met inachtneming van de ondersteuningsbehoefte van de leerling en de schoolondersteuningsprofielen van de betrokken scholen, voor heeft zorg gedragen dat een andere school bereid is de leerling toe te laten. Onder andere school kan ook worden verstaan een school voor speciaal onderwijs, een school voor speciaal en voortgezet speciaal onderwijs of een instelling voor speciaal en voortgezet speciaal onderwijs.
- 5 Het derde en vierde lid zijn niet van toepassing:
 - a. indien op de school waar de leerling is aangemeld geen plaatsruimte beschikbaar is, of
 - b. indien het bevoegd gezag de ouders bij de aanmelding verzoekt te verklaren dat zij de grondslag van het onderwijs op de school zullen respecteren dan wel te verklaren dat zij de grondslag van het onderwijs op de school zullen onderschrijven, en de ouders dit weigeren te verklaren.
- 6 Het bevoegd gezag neemt de beslissing over toelating van een leerling zo spoedig mogelijk doch uiterlijk 6 weken na ontvangst van de aanmelding. Indien de beslissing, bedoeld in de vorige volzin, niet binnen 6 weken kan worden gegeven, deelt het bevoegd gezag dit aan de ouders mede en noemt het daarbij een zo kort mogelijke termijn waarbinnen de beslissing wel tegemoet kan worden gezien, welke termijn ten hoogste 4 weken bedraagt.
- 7 Indien de aanmelding een kind betreft dat niet is ingeschreven op een andere school, een school voor speciaal onderwijs, een school voor speciaal en voortgezet speciaal onderwijs of een instelling voor speciaal en voortgezet speciaal onderwijs, en de beslissing over de toelating is 10 weken na de dag

waarop het verzoek om toelating is gedaan nog niet genomen, wordt het kind met ingang van de dag volgend op bedoelde 10 weken, doch niet eerder dan de datum waarop het kind de leeftijd heeft bereikt om te kunnen worden toegelaten tot de school, tijdelijk geplaatst op de school en als leerling ingeschreven. Indien de leerling wordt toegelaten, wordt de tijdelijke plaatsing omgezet in een definitieve plaatsing. Indien de toelating van de leerling wordt geweigerd of een beslissing wordt genomen de aanmelding niet te behandelen, wordt de tijdelijke plaatsing beëindigd en wordt de leerling uitgeschreven met ingang van de dag die volgt op de dag waarop de toelating wordt geweigerd of de beslissing wordt genomen de aanmelding niet te behandelen.

- 8** Een leerling wordt slechts toegelaten tot een speciale school voor basisonderwijs nadat de leerling toelaatbaar is verklaard tot het onderwijs aan een speciale school voor basisonderwijs. De beslissing over de toelaatbaarheid is geen besluit als bedoeld in artikel 8:4, derde lid, onderdeel b, van de Algemene wet bestuursrecht. Deze beslissing wordt genomen:
- a. indien de leerling onmiddellijk voorafgaand aan de toelating was ingeschreven op een basisschool: door het samenwerkingsverband waartoe die school behoort;
 - b. indien de leerling onmiddellijk voorafgaand aan de toelating niet was ingeschreven op een basisschool:
 - 1. door het samenwerkingsverband in het gebied waar de leerling woont;
 - 2. door het samenwerkingsverband waartoe de speciale school voor basisonderwijs, waarvoor toelating wordt verzocht behoort, indien de leerling buiten Nederland woont;
 - c. indien de leerling onmiddellijk voorafgaand aan de toelating niet was ingeschreven op een basisschool en de leerling was aangemeld bij een speciale school voor basisonderwijs, die behoort tot een landelijk samenwerkingsverband, bedoeld in artikel 18a, vijftiende lid: door het landelijk samenwerkingsverband waartoe de speciale school voor basisonderwijs, waar de leerling was aangemeld, behoort.
- 9** De toelating van een leerling van een basisschool tot een speciale school voor basisonderwijs wordt niet geweigerd op denominatieve gronden, tenzij de ouders van de leerling weigeren te verklaren dat zij de grondslag van het onderwijs van de school zullen respecteren.
- 10** Tot een afdeling als bedoeld in artikel 85a kan uitsluitend worden toegelaten degene die:
- a. een andere dan de Nederlandse nationaliteit bezit of mede een dergelijke nationaliteit bezit en van wie ten minste een van de ouders voor een bepaalde tijd in Nederland of het grensgebied van Nederland werkzaam is, dan wel
 - b. uitsluitend de Nederlandse nationaliteit bezit, langere tijd in het buitenland heeft doorgebracht doordat ten minste een van de ouders voor een bepaalde tijd in het buitenland werkzaam was en de leerling daar langer dan 2 jaar onderwijs heeft genoten volgens het daar geldende onderwijssysteem, dan wel
 - c. uitsluitend de Nederlandse nationaliteit bezit en waarvan blijkt een schriftelijke verklaring van de werkgever vaststaat dat ten minste een van de ouders binnen 2 jaar voor ten minste 2 jaar in het buitenland werkzaam zal zijn en de leerling mee verhuist naar het buitenland.
- 11** Voordat wordt besloten tot verwijdering hoort het bevoegd gezag de betrokken groepsleraar en de ouders van de leerling. Definitieve verwijdering van een leerling vindt niet plaats dan nadat het

bevoegd gezag ervoor heeft zorg gedragen dat een andere school bereid is de leerling toe te laten. Onder andere school kan ook worden verstaan een school voor speciaal onderwijs, een school voor speciaal en voortgezet speciaal onderwijs of een instelling voor speciaal en voortgezet speciaal onderwijs.

- 12 Indien tegen het besluit, bedoeld in het eerste lid, van het bevoegd gezag van een openbare school bezwaar is gemaakt, besluit het bevoegd gezag in afwijking van artikel 7:10 van de Algemene wet bestuursrecht binnen 4 weken gerekend vanaf de dag na die waarop de termijn voor het indienen van het bezwaarschrift is verstreken.
- 13 De toelaatbaarheidsverklaring, bedoeld in het achtste lid, heeft betrekking op een periode van één of meer schooljaren. Indien de toelaatbaarheidsverklaring in de loop van een schooljaar wordt gegeven, wordt de periode tot de eerste dag van het eerstvolgende schooljaar toegevoegd aan de in de eerste volzin bedoelde periode.
- 14 In het laatste schooljaar waarop de toelaatbaarheidsverklaring betrekking heeft, draagt het bevoegd gezag van een speciale school voor basisonderwijs er zorg voor dat terugplaatsing of overplaatsing van de leerling naar een basisschool plaatsvindt, tenzij het bevoegd gezag van oordeel is dat voortgezet verblijf van de leerling in een speciale school voor basisonderwijs noodzakelijk is en het samenwerkingsverband, bedoeld in het achtste lid, een nieuwe toelaatbaarheidsverklaring heeft verstrekt.

Bijlage B. Vragenlijsten

B.1. Vragenlijst bestuurders

Visie op kansengelijkheid en aanmelden

1. Hoe zou u gelijke kansen in het onderwijs omschrijven?
2. Hoe ziet volgens u een eerlijk en transparant aanmeldbeleid eruit?
3. Bij kansengelijkheid en eerlijk aanmeldbeleid wordt ook wel gedacht aan dat ouders een gelijke kans hebben om hun kind op de school van hun voorkeur geplaatst te krijgen, zodat een gelijk speelveld ontstaat - hoe kijkt u daar tegenaan? Vindt u dat belangrijk? Waarom wel/niet?
4. Kunt u iets meer zeggen over hoe u het verband tussen kansengelijkheid en aanmeldbeleid ziet?

Aanmeldbeleid

5. Wat zijn voor uw bestuur kernpunten rond het proces van aanmelden en toelaten van leerlingen?
6. Na die open vraag nader ingaan op
 - a. De aanmeldleeftijd van 3 jaar
 - b. Werken met wachtlijsten en heldere voorrangscriteria
7. Hoe houdt u als bestuur zicht op het aanmelden en toelaten van uw scholen?
8. Maakt aanmelden en toelaten onderdeel uit van de verantwoording van scholen naar uw bestuur of komt dat op een andere wijze terug?
9. In hoeverre wordt er binnen uw bestuur gewerkt met gezamenlijke aanmeldformulieren? En/of met andere instrumenten (vgl. de kwaliteitskaart in Rotterdam waarmee het hele proces gevolgd kan worden).
10. Als het om bijzonder onderwijs gaat: hoe gaan uw scholen om met het onderschrijven van de grondslag van de school of scholen door ouders? In hoeverre biedt uw bestuur daar kaders voor?
11. In hoeverre is er een verschil in bestuurlijk beleid ten aanzien van aanmelden en toelaten in groep 1 en zij-instromers in andere groepen?
12. Spelen criteria voor het toelaten van leerlingen met een extra ondersteuningsbehoefte een grotere rol bij zij-instromers? Hoe worden die criteria gecommuniceerd naar ouders? Hoe ziet u daarop toe?

Concurreren en/of samenwerken

13. In hoeverre is het bevorderen van kansengelijkheid en een gelijk speelveld bij aanmelden iets dat een schoolbestuur alléén kan bewerkstelligen, of is daarbij samenwerking nodig met andere besturen?
14. In hoeverre kan de gemeente daarbij ook een rol spelen?
15. En in hoeverre vindt u dat er een rol voor besturen van kinderopvangorganisaties is weggelegd?

Knelpunten en oplossingsrichtingen

16. Wat ziet u als belangrijke knelpunten rond het proces van aanmelden, inschrijven en toelaten?
17. En kunt u per knelpunt aangeven welke oplossingsrichtingen u ziet?
18. In de wet- en regelgeving over een Lokale Educatieve Agenda staat, dat besturen en gemeente afspraken moeten maken over onder meer het bestrijden van onderwijsachterstanden en moeten afstemmen over inschrijvings- en toelatingsprocedures. Welke afspraken zou u graag maken als het gaat om inschrijven en toelaten?
19. Na het antwoord op deze vraag en die over oplossingsrichtingen ook ingaan op
 - a. Hoe zou je kunnen voorkómen dat ouders zich op meerdere scholen inschrijven?
 - b. En hoe zou je kunnen voorkómen dat scholen kinderen inschrijven voor de leeftijd van 3 jaar, of hen op wachtlijsten zetten die automatisch tot inschrijven leiden wanneer ze drie jaar worden?
 - c. Hoe kun je bevorderen dat scholen met wachtlijsten heldere en eerlijke voorrangscriteria hanteren en die tijdig communiceren?
 - d. In hoeverre is het ook zinvol om afspraken te maken over minimale schoolgrootte? En over welk bestuur in welke wijken van Amersfoort actief is? Ook over maximale schoolgrootte?
 - e. Zijn er volgens u nog andere manieren dan die nu besproken zijn waarop een gelijk speelveld bevorderd kan worden?

20. In het kader van de Lokale Educatieve Agenda moeten ook afspraken worden gemaakt over de verdeling van leerlingen met onderwijsachterstanden. Wat vindt u daarvan? En welke afspraken zou u daarover graag maken?
21. Wat is er voor nodig om de door u genoemde oplossingsrichtingen effectief op te pakken?
22. Na het antwoord ingaan op
 - Bereidheid tot samenwerking
 - Gezamenlijke visie

Tot slot

23. Het onderzoek gaat over kansengelijkheid en aanmelden, heeft u daarover alles kunnen zeggen wat u belangrijk vindt?

B.2 Vragenlijst schoolleiders

Vragen over het proces van schoolkeuze en toelaten voor groep één

1. Wat zijn belangrijke redenen voor ouders om voor deze school te kiezen? (mogelijk vragen naar de rol van de grondslag van de school hierbij).
2. Hoe ziet de aanmelding en inschrijving er in de praktijk uit van kinderen voor groep één?
3. Hoe oud zijn de kinderen ongeveer als zij door hun ouders worden aangemeld?
4. Verschilt dit proces van de formele aanmeldprocedure? (Van tevoren kijken hoe de formele procedure bij die school in elkaar zitten)
5. Hoeveel ruimte heeft u om af te wijken van deze werkwijze en wanneer maakt u daarvan gebruik? Kunt u een voorbeeld geven van wanneer dit anders ging? + Hoe vaak is het voorgekomen dat het anders liep in de laatste twee jaar?
6. Wat zijn afwegingen die u maakt bij het inschrijven van kinderen?
7. Wat zijn de belangrijkste knelpunten die u ervaart rondom de aanmelding en inschrijving?
8. Hoe gaat u met deze dilemma's om en welke afwegingen maakt u?
9. Komt het weleens voor dat u een kind niet toelaat? Wat is daarvoor dan de reden?
10. Hoe wordt over uw overwegingen om een kind wel of niet aan te nemen met ouders gecommuniceerd?
11. Hoe reageren ouders op het toelatingsbeleid? Zijn er wel eens klachten geweest?
12. Hoe geeft u invulling aan de zorgplicht van passend onderwijs als de leerling door hun zorgbehoefte niet op uw school terecht kan? Hoe vaak is dit voorgekomen in de laatste twee jaar? Zijn er andere scholen beschikbaar voor deze leerlingen?
13. Stemt u met scholen in de buurt af over toelating, en zo ja, waarover heeft u afstemming? Zijn dat scholen uit uw eigen bestuur of scholen van een ander bestuur?
14. Zijn de scholen in de buurt transparant over welke leerlingen ze wel en niet toelaten, en zijn zij transparant over hun afweging daarbij? + Is dit voor u transparant? Heeft u de indruk dat het voor ouders transparant is?
15. Zijn er recentelijk nieuwe scholen bij u in de buurt gekomen? Zo ja, welke invloed heeft dat gehad op de aanmelding?

Vragen over het proces van schoolkeuze en toelaten voor leerlingen die van school wisselen

16. Hoe gaat de aanmelding en inschrijving van kinderen die van school wisselen in de praktijk?
17. Verschilt dit proces van de formele aanmeldregels? (Van tevoren kijken hoe de formele regels bij die school in elkaar zitten)
18. Welke ruimte hebt u om af te wijken van deze regels?
19. Wat zijn de dilemma's of overwegingen die u hebt bij toelaten van deze kinderen?
20. Hoe gaat u met deze dilemma's om en welke afwegingen maakt u?
21. Komt het weleens voor dat u een kind niet inschrijft? Wat is daarvoor dan de reden?

22. Hoe wordt over uw overwegingen om een kind wel of niet aan te nemen met ouders gecommuniceerd?
23. Wat zijn de belangrijkste knelpunten die u ervaart rondom de aanmelding en inschrijving?
24. Stemt u met scholen in de buurt af over toelating, en zo ja, waarover heeft u afstemming? Zijn dat scholen uit uw eigen bestuur of scholen van een ander bestuur? Kijken wat de wettelijke regels hierover zijn.
25. Zijn de scholen in de buurt transparant over welke leerlingen ze wel en niet toelaten, en zijn zij transparant over hun afweging daarbij? Is dit voor u transparant? Heeft u de indruk dat het voor ouders transparant is?

Maatschappelijke vragen

26. De gemeente en de schoolbesturen in Amersfoort willen graag een gelijk speelveld voor alle ouders en een eerlijk en transparant toelatingsbeleid.

Hiermee bedoelen we dat alle ouders een evenveel kans krijgen om hun kind in te schrijven op de school waar zij hun kind het liefste naar toe sturen. Wat is voor u belangrijk bij een duidelijk en eerlijk toelatingsbeleid?

27. Wat is er nodig voor het creëren van een gelijk speelveld? Wat kunnen volgens u ouders, scholen, schoolbesturen of gemeente bijdragen aan het creëren van dat gelijke speelveld? + Laten we ze even een voor een aflopen. Er is hierbij geen goed of fout antwoord, het gaat om uw visie hierop.
28. Uit de praktijk kennen we verhalen waarbij ouders het gevoel krijgen niet welkom te zijn op een school. Hoort u dit wel eens van ouders en heeft u hier een voorbeeld van? Uitvragen: wat was de situatie, wie deed wat, wat was het effect? Welke dilemma's spelen er volgens u in zo een casus? (*Eerst als open vraag, daarna check of respondent denkt dat opleidingsniveau, etnische/culturele of economische achtergrond van ouders meespeelt?*)
29. Welke dilemma's spelen er volgens u in zo'n casus? Welk belang zou een school erbij kunnen hebben om voor een bepaalde groep ouders te kiezen, of juist niet voor een bepaalde groep?
30. Terugkijken op ons interview, dank u voor alle waardevolle informatie. Zijn er nog punten die we niet besproken hebben, maar die wel belang zijn voor een eerlijk aanmeldbeleid?

Afronding

- Als nog niet gevraagd: willen graag ouder interviewen, kunt u ons in contact brengen
- We sturen verslag, kunt u nalezen en goedkeuren.
- Veel dank!

B.3 Vragenlijst ouders

Vragen over het proces van toelating

1. In welke groep op deze school zit uw kind of zitten uw kinderen?
2. Hoe oud was uw kind toen u ging nadenken over de schoolkeuze? En hoe oud was uw kind toen u ging aanmelden bij deze school?
3. Hoe heeft u informatie over deze school gekregen? Bijv. van familie/vrienden/bekenden, via de website. Was de informatie duidelijk voor u?
4. Wat zijn belangrijke redenen voor u om voor deze school te kiezen? (Mogelijk vragen naar de rol van de grondslag van de school hierbij). Wat zijn belangrijke redenen voor andere ouders om voor deze school te kiezen, denkt u?
5. Kende u het toelatingsbeleid van de school? Ja/nee. Kwam dat overeen met de praktijk?
6. Heeft u van tevoren de school bezocht? Was dat op een open ochtend of bij een individuele rondleiding? Hoe heeft u dat bezoek ervaren? Was er gelegenheid om vragen te stellen? Kreeg u heldere antwoorden? Hoe was het contact? Voelde u zich welkom? Wat maakte dat u zich (niet) welkom voelde?
7. Wanneer heeft u zich aangemeld, direct bij het bezoek of later? Hoeveel later?
8. Hoe ging dat aanmelden? Was de procedure van aanmelden en inschrijven duidelijk? Werd u gelijk ingeschreven? Was er sprake van vooraanmelding en/of een wachtlijst? Hoe verliep de communicatie

- met de school? Werd u goed op de hoogte gehouden, kreeg u tijdig informatie en hoe dan? Waren de verwachtingen helder? Werden afspraken nagekomen?
9. Was dit de school van uw eerste keuze, of heeft u eerst / ook geprobeerd uw kind op een andere school aan te melden? Hoe verliep dat daar? Hoe heeft u de contacten ervaren? Hoe werd er gecommuniceerd over het proces en de beslissingen?
 10. Als u terugkijkt op het hele proces van toelating, denkt u dan dat u evenveel kansen heeft gehad om uw kind op de school van uw voorkeur te plaatsen als andere ouders? Kunt u dat toelichten? Waar merkte u dat aan?
 11. Uit de praktijk horen we weleens verhalen waarbij ouders het gevoel krijgen niet welkom te zijn op een school. Hoort u dit wel eens van ouders en heeft u hier een voorbeeld van? Uitvragen: wat was de situatie, wie deed wat, wat was het effect? Welke dilemma's spelen er volgens u in zo een casus. (Eerst als open vraag, daarna check of respondent denkt dat opleidingsniveau, etnische/culturele of economische achtergrond van ouders meespeelt?)
 12. De Gemeente en de schoolbesturen willen graag een toelatingsbeleid dat duidelijk is voor de ouders. De Gemeente en de schoolbesturen willen daarnaast ook dat het toelatingsbeleid eerlijk is. Hiermee bedoelen we dat alle ouders evenveel kans krijgen om hun kind in te schrijven op de school waar zij hun kind het liefste naar toe sturen. Wat is voor u belangrijk bij een duidelijk en eerlijk toelatingsbeleid?
 13. Welke zaken zou u graag anders of beter geregeld willen zien rond de toelating? Wat zouden uw tips zijn aan de school? En welke tips zou u willen geven aan de gemeente?

Afronding

- We sturen verslag, kunt u nalezen en goedkeuren
- Mogen we uw emailadres voor het verslag en de bedankbon
- Zijn er nog ouders die we echt moeten spreken voor dit onderzoek? (Kunt u ons daarmee in contact brengen?)
- Veel dank!

Bijlage C. Samenstelling klankbordgroep

De klankbordgroep bij dit onderzoek bestond uit de volgende personen:

1. Annemarie van Dam (schoolleider ASV Daltonschool)
2. Paulina Dikker (ouder)
3. Arjan van Hell (Bestuurder Educatis)
4. Maud Hemink (gemeente Amersfoort)
5. Lotte Henrichs (onderzoeker Universiteit Utrecht)

